PAUL CONSTANT

CUTEZĂTORII

IANCU JIANU

EDITURA TINERETULUI

COLECȚIA CUTEZĂTORII

PAUL CONSTANT

IANCU JIANU

– roman –

Versiunea digitală 2.0 – octombrie 2022

Realizată după volumul apărut la Editura Tineretului, București, 1969

Se împrimăvărase temeinic: soarele crăpase mugurii sălciilor, înverzind lunca în susul Oltețului până către siliștea Cioroiului, și în cursul lui până dincolo de Chilii, unde se lăsa înghițit de gura lacomă a Oltului. Pământul fumega aburi calzi, scorniți din țelina jilavă, ridicând pale de nori care se alungau către cer. Peste bordeiele strivite de acoperișuri de brazde, se purtau, domoale, miresmele de codru înviat, zgomot de apa clipocind printre răgălii și cioturi. Zăpezile umflau, topite, apele Oltețului, lățindu-le peste maluri, însemnând grinduri mocirloase sau acoperite de mușchi.

Satul, aciuat fricos în marginile luncii, rămânea sloit, respirând prin coșuri cioante dâre subțiri de fum pâclos și acru.

Împrimăvărarea se abătuse tristă peste satul de istov, mângâind albeața bășicilor de bou din ochii ferestrelor, spinările coșerilor fără vite, ulițele strâmbe cu hârtoape presărate des.

Fălcoiul, satul de vatră al boierului Iancu, rămânea în mocnița bordeielor scobite în pământ, disprețuind aluatul degerat al primăverii, picat în copăile nădejdiilor de mai bine.

Oamenii tânjeau pe lavițe fără așternuturi, bolnavi sau flămânzi, dezmorțindu-și vetrele cu crengi zemoase de salcie sau tizic de baligă uscată.

Când toaca bisericii bătea ceasul pristăvirii din viața a vreunui suflet, cutremurarea dezlipirii de pământ a omului se sleia mută pe suflarea beteagă a celor rămași…

— Muri, mă, muierea lui Duduveică?

— Muri…

— De unde să încherbăluiască acum creștinul șinieu de grâu pentru colaci și năporojnie?

— Și creițarul de vamă să i-l lege de deget!…

— Unde este snaga omului și strânsu' de grâu pentru colivă?

— Toate sunt de la Dumnezeu și gura omului nu face decât să spurce rânduielile lui…

— Auzi cum îi trage în toacă taica popa, de parcă să rupă zăpoarele porților raiului…

— Crede-i săracul… Os îmbătrânit și descărnat…

— Rămasă, mă, creștinul văduv?

— Păi!…

Clătinarea domoală a luncilor se îngâna cu apele învolburate, cu cântecul păsărilor, închipuind chemările vieții care se dezmorțea.

Răsfrânt peste malurile Oltului, codrul de stejari înnegrea șesul până departe, prins în pripoane de curpeni groși, înecat în tufe de arțari și aluni, însălbătăcit de singurătate.

Lucrurile erau însemnate cu povești și semne înfricoșătoare: copaci

cu scorburi adânci pentru oameni și fiare, vizuini scobite sub coaja pământului, ziduri prăbușite de foc și de vreme.

Spre răsărit, în Șopârlița, stăruia încă groapa care adăpostise, pe timpuri, trupul unui șarpe uriaș, care se adăpa lungindu-se până la apa Oltețului, îmbăloșind-o… Și povestea voinicului venit dinspre răsărit, care s-a îmbrăcat în zale de fier și s-a înarmat cu cuțit, lăsându-se înghițit de jivină pentru ca dinăuntrul lui să-i ciopârțească pântecul, până la cap… Voinicul, pe nume Novac, s-a luat după trupul ciuntit al șarpelui, trăgând după el o brazdă, semn după care să-l caute nevastă-sa…

Groapa n-a rămas goală, căci din inima codrilor, nebântuiți de picior de om, a venit și și-a găsit adăpostul în ea o șopârlă tot atât de grozavă și de înfiorătoare…

În marginea Oltețului, pe locul botezat de bătrâni Zăpodia, dintele vremii tocase, până către temelii, zidirea unei biserici a lui Ghinea vistierul, lăsând peste locul sfinției de altădată, duhul pustietății și al păraginii…

Iar dincolo de Olteț, găuri scobite după aur haiducesc sau strânsură de băjenari, care nu mai apucaseră bucuria întorsului pe la casele lor…

Spre miazănoapte, în codrul Bistriței, învălmășiți cu sălbătăciunile, își țineau sufletul o mână de oameni, îngropați în bordeie căptușite cu crengi și brazde de pământ… Aci era fântâna Chircăi, unde într-o sfântă zi de Paști s-au aruncat fetele din sat, spre a nu fi duse în robie de turci… Și crucea „Motrocului” semnul izbăvirii din robie al unui creștin din partea locului.

Pasul gândului se lasă pe șleaul Oltului, în jos, spre Fundul Vornicului, cu bordeiele mănăstirești ale egumenului Nil, către Polovina,

„Cu trei sate bogate,
în haraci ne-nglodate”…

și peste care s-a fost lăsat, totuși, pârjolul turcesc, însemnat prin gropile, larg cuprinzătoare, de trupuri de creștini măcelăriți tot la o sfântă zi de Paști.

Adunat sub poalele pădurii Sarului, „locul lui Gogilă” și „perii lui Trașcă” însemnau siliștea Gorganilor, cu locul de vatră al spătarului Gorgan, oglindit odată, de mult, în apele bălții îmbelșugate de pește, săpată cu sudoarea clăcașilor și a robilor nenumărați…

Alăturea de apa săracă a Căluiului, mănăstirea bogată ridicată de Buzești, pe locul în care s-au fost pogodit căpitanii lui Mihai Viteazul cum să înfrângă năvala tătarilor, punându-i-se hramul Sfântului Nicolae al Mirelor.

Trăsnetul îi arsese tinda, lăsând-o beteagă, ca un semn al păcatelor omenești nerăbdate de Dumnezeu… Înăuntrul mănăstirii, în partea

din stânga a naosului, cuvântul de pomenire al clucerului Radu, pus pe lespedea sub care hodinește lungit:

„Cuvânt de această viață deșartă; rugate-vei lui Dumnezeu în zi și în noapte, cetași vei fi cu cei din rai… Fără cine nu face lucru dumnezeiesc închipuiește-se focului în veac… Cine-și satură mațele lui cugetă cum a-și ugodi trupul lui și să facă voia necuratului. Și cine-și nu va da din averea lui săracilor și bisericilor în veci acela este sluga dracului. Să nu zică nimeni că eu sunt domn, sau vlădică, sau boier, că cine-și cu pre-al lui lucru primi-va judecată… Că acolo vom sta înaintea județului goi, cum am născut. Drept aceea, fraților, nu lăcomire-ți hainelor și aurului: ce vă faceți cale largă și curata spre ceriu cu milostenie, cum zice însuși Dumnezeu: unde este avuția voastră, acolo este și inima voastră."

Tot aci, sub lespezi grele de piatră, înflorite cu inscripții, hodinesc pristăviții întru Domnul: jupânița Elina, jupân David și Preda, Stroe postelnicul, jupânița Stanca și jupân Dumitru, cel pierit de sabie în timpul lui Moise Vodă…

Pe pereții naosului, chipul încruntat și războinic al lui Mihai Voievod, privind spre acel al lui Petru Cercel Voievod, senin și doritor de pace, zugrăvite de mâna neîndemânatică a unui Mina, iconar al timpului…

Înspre apus de Fălcoi, spărgând desișul pădurilor, drumul către Caracal scoboară râpile Potopinului, pe care și-a topit roua tinereții acel domnișor al nopții, întârziat până în răsăritul soarelui în culcușul dragostei.

Peste tot, vremea încălțată în opinci și-a lăsat urma adâncă în clisa drumurilor veacului, tămâiată de freamăt de codru, de urlet de fiare, de bocet de doine, de basm păstrat în jur de vatră fără tăciuni…

Satele poartă în nume povara unui destin încruntat, din chiar ceasul zămislirii, altoit pe răbdarea câinească a neamului.

Colibașii și Damurile vorbesc de adăposturile de cârtițe, scobite sub poala pădurilor, de năvala după jaf a străinilor, de Ursa și Cioroi, de sălbăticiunile locurilor. Iar Clăcașii și Coșerenii, de viața în care nu putea spori nici un fel de bucurie omenească.

Sufletele necăjite ale Colibașilor și-au văzut, în două rânduri, bisericuța luată de apele umflate ale Oltului, pustiite de ultima lor nădejde, pe care numai credința le-o mai putea da. Și s-au adunat atunci, cu spaima mâniei cerești în suflete, în jurul pristolului rămas în picioare, prăznuind sfânta înviere pe locul unde jertfa zidirii de altar fusese măturată de ape.

La Tobolita Jienilor, zid gros pune pavăză pentru casa Domnului, închipuindu-se adăpost pentru monahi și egumen, care să binecuvânteze nemernicia omenească a celor pitulați prin scorburi.

Din mila și evlavia vornicului Mitrea și a dumneaiei jupâneasa

Neaga s-a ridicat din temelii mănăstirea Hotăranilor, punându-i-se hramul „Soborul îngerilor”; iar mai târziu s-au învrednicit pentru înfrumusețarea ei cei ce stau față lângă ocnițele dinspre miazănoapte și miazăzi, prinși în zugrăveala chipurilor, jupâni și jupânițe de prin partea locului.

Când mucurile lumânărilor din lungile priveghiuri au întunecat cu totul icoanele sfinților, primenirea lor s-a făcut prin grija monahului Pafnutie, care va fi hodinind cu cărămida sub căpătâi undeva, prin preajma mănăstirii.

Din pământul Cioroiului, stăpânit altădată de clucerul Alexandru Farfara, își trag teapa Alexandru, Nicolae și Radu Golescu, copiii Zincăi Goleasca, cea care își lumina sufletul în mănăstirea ridicată de popa Matei Ghinescu ot Cioroi, încropind din a sa pungă cheltuielile zidirii și podoabelor.

În lungul și în latul Romanațului s-au presărat locașuri de închinăciune sub coasta dealurilor împânzite de străji, ca și pe malurile îmbrăcate cu stuf ale Dunării.

Boierii Jieni au sfințit pretutindeni locul așezării lor cu ctitorii bisericești: la Corlățești, paharnicul Dumitrache Jianu; la Racovița, Șerban Jianu Racoviceanu; la Zănoaga, medelnicerul Ștefan Jianu… Și iarăși Jieni trecuți în pizanii ctitorești la Caracal, la Jieni și la Grojdibod…

Podarii și isnafurile orașelor, sau meșterii risipiți prin sate mai pricopsite și-au însemnat cu râvnă dragostea pentru Dumnezeu: Jupân Șerban cojocarul, Stan Toma cizmarul, Dumitru băcanul, Constantin curelarul, Constantin Rachieru starostile boiangiilor și Golfineanu, starostile pescarilor, boiangiilor și căldărarilor…

Păstrați în zugrăvelile coșcovite ale bisericilor, șirul acestor negustători și meșteri rămâne încremenit în evlavia timpului, pentru pomenirea veacurilor ce vor veni. Strânși în anterie de postav gros, cu işlice lipsite de acele garnituri de sobol sau urșinic cuvenit boierilor de laviță, ochii lor caută, bleojdiți, în păcatele vremii de acum. Alături de ei, jupânițe cu obraze palide, cu mâini împreunate a smerenie, îmbrăcate cu misăzi de blană de vulpe, în rochii de adămască până în călcâie, nelăsând să se vadă decât vârfurile cusute cu fir de ibrișin ale condurașilor; iar între ei, poza bisericilor pentru a căror zidire pungile lor n-au avut niciodată băieri de strâns.

Pădurile se luminau anevoie în prisăci sau drumuri de cară, iar potecile se încurcau în hățișuri dese, neputând fi călcate decât de picior voinicesc și umblat. Oamenii nu se îndurau să taie copacii, rânduiți să-i apere de năcazurile multe ale cotropitorilor, ale sameșilor și împlinitorilor domnești, ale strângătorilor de haraci și podvezi…

Peste toată amărăciunea timpurilor, înviorarea vieții de codru, cu freamăt de frunze și cântec de păsări, aducea mângâiere și întremare.

În lungul drumurilor erau presărate hanuri pentru conăcitul poștalioanelor și călătorilor, pe la care se abăteau des oameni care să-și primenească sau să-și bea rodul jafurilor… Pentru cei nevoiți să înnopteze aci, nechezatul cailor, zgomotul vreunei uși trântită de vânt sau larma zăvozilor erau temeiuri de îngrijorare. Oamenii nu se încumetau să înfrunte primejdia drumului, decât anevoie. Copacii, tremurându-și frunza, risipeau zvonuri care înfiorau până în adânc sufletul negustorilor, mai toți străini de neam. Tufișurile înviau, închipuind forme de oameni care pândeau să-ți dea binețe cu pistoalele întinse. Doar chiuitul surugiilor mai aducea călătorilor puțină inimă și curaj.

Poștalioanele, cocii cu osii de salcâm, erau trase de cai mărunți și iuți, prinși în ștreanguri de tei împletit. Când vremea desfunda drumurile, codrul urla de sudălmile surugiilor, care opinteau să scoată din clisă roțile înfundate până la căpățâni. Iar vara, chiuitul lor întețea goana animalelor, făcând să țopăie prin hârtoape călătorul agățat cu deznădejde de loitrele cociei.

Când fumul subțire al vetrei sau lătratul de zăvod zburlit vestea apropiatul olacului, călătorii își făceau cruce mare și descurcată, pentru tot ce-a fost și-o să mai vină. Surugiul, înainte de a-și desprinde gloabele din ham, golea, pe nerăsuflate, o jumătate din plosca de țuică, după care se adresa glumeț, călătorilor:

— Bine ne-am întâlnit sănătoși, boieri dumneavoastră!… Au s-a semănat vreunul pe drum?

După care râdea zgomotos, ca după o spaimă fără temei.

În prispa hanului cu ușă împopistrată cu cremene și cioacă de salcâm, apărea hangiul, tip de vișan însălbătăcit de singurătate și teamă. Măsura din ochi drumeții, după care-i poftea înăuntru. Dacă se întâmpla să fie iarnă, locul lor era în „sobă”, odaia încălzită, având pe margini lavițe pe care se și putea dormi. La hogeac forfotea ceaunul cu mămăligă sau ulcioraşul de pământ de Oboga, cu vin sau rachiu de mojmoane, făcut în velnițe primitive. Călătorii se așezau trudiți, pipăindu-și punga și pistoalele. Mâncau legumit, cu dumicați de mămăligă rotunjiți în palmă, și-și clăteau gurile cu câte o ulcică de vin sau rachiu. Ospățul omenesc plătea deșugubina drumului, făcând pe creștin să mai prindă curaj la inimă. Surugiii își scoteau barda prinsă sub podina poștalionului, dregându-i beteșugurile, sau ungeau capetele de lemn ale osiilor cu seu de oaie. Când totul era în ordine, călătorii erau poftiți cuviincios să-și fărâme din nou oasele pe șleaul plin de hârtoape și spaime… În urma lor, hangiul închidea oblonul, trăgând de-a curmezișul grinda de stejar gros și țeapăn ca fierul…

Noaptea, când stelele se luminau cât aria de om sărac, tainele codrului se deschideau în zvonuri de ape, în țipete de buhă, cântec de privighetori îndrăgostite și urletul de pustie al fiarelor… În firida cu

perdea de drugi de fier a hanului, feștila altoită în strachina cu său de oaie lumina semnul unui adăpost de om… Hangiul se lungea pe laviță, tihnit, după ce mai întâi pipăia cocoașele pistoalelor de sub căpătâi și bătea câteva metanii pentru paza sufletului…

Adăpostiți prin grajdurile curților boierești, poterașii și arnăuții isprăvniciei dormeau duși, neîndrăznind să colinde bezna nopții, în care puteau mușca plumbii șușanelelor haiducești.

Curțile boierești albeau prin ocheane sau branețe de pădure, semănând, vraiște, case de chirpici acoperite cu olane sau șiță, bucătării și locuințe de paiantă pentru slugi, grajduri și coșeri cu spinări de stuf. Casele boierești erau așezate pe pivniți largi, răsuflate prin gârliciuri ferecate cu uși de stejar gros. În pântecele lor stau rânduite buțile de vin, cu care se îndestulau ospețele din zilele bune. Cămări și celare păstrau pe poliți făcute din bardă chiverniseala de miere, de slănină, de poame și unt, de turte de ceară, de tot ce puteau închipui bunătatea pământului darnic și snaga clăcașului și a robului… În fundul acestor curți, înecate în mizerie și larmă, șetrile țiganilor robi, în care se ferecau roțile caleștilor boierești, se scobeau ălbii și troace, se învățau scripcăritul, se bătea dimia la piuă…

Peste iadul robiei, cântec melopeic de țigancă zămislită în căldura iatacului boieresc, frângea aripa năzuinții de libertate și omenie…

Boierul ședea în cerdac, hodinind în divanul căptușit cu stofă de adamască sau șahmarand, în caftan de atlas, strivit de greutatea bărbii și a işlicului garnisit cu urșinic… Narghileaua, primenită cu tutun frecat în palme, da gust cafelei turnata în filigeana încondeiată cu semiluni… În sufletul lui, cinstea pe Dumnezeu care-l ținea, pământul care-l răbda și belșugul rodului care-i îmbelșuga viața… Zdroaba și icneala în obezile robiei, rămâneau pentru el fapte firești rânduite de ursitori, pe care ar fi păcătuit schimbându-le…

Din când în când, ridicând nori de praf și chiote de surugii, intrau prin știrbitura zăplazului, butci grele încărcate de musafiri, megieși până la trei poște depărtare: jupânițe îmbrăcate în pacele înflorite și rochii de atlas încrețit cu nemiluita și boieri căftăniți, cu taclirul doldora de pistoale și junghiuri cu prăsele de sidef și aur, porniți pe zaiafet întețit și prelungit. Câinii, totdeauna slobozi, înmulțeau larma, înălțând-o până în tăriile cerului, făcând să huiască negura codrului, până în adânc.

Boierul ieșea în cerdac, întâmpinând oaspeții cu zâmbet în barbă și brațele întinse. Jupânița, jumătate cruce, rămânea în spatele său, într-o poză de umilință și respect față de soț, de cuviincioasă bucurie față de oaspeți… După ce ibricele de alama și peșchirele de borangic sau inișor își împlineau rostul, se așezau cu toții pe divane largi, sub poiata șindrilită a ceardacelor, răsuflându-și picioarele în papuci de safian, aduși de slugi meșterite… Cafeaua și șerbetul veneau să facă

cinstea casei și să dea pas de așteptare și taifas, până se dichisea rânduiala ospățului.

Prin iatacele scunde și scăldate în arome de levănțică și gutui, cu ferestre strâmte și zăbrelite des, jupânițele se adunau ciopor, lăudându-și munca mâinilor, rânduiala și sporul casei, evlavia și vrednicia din care răsăreau daniile ce îmbelșugau bisericile și mănăstirile… Stihare sfinte și berednițe pentru învești mântatul preoților, marămi pentru împodobitul altarelor, epitrafire și mese de pristol, toate ieșite din hărnicia și râvna mâinilor de jupâniță…

Petrecerile erau bărbătești și cinstite: vinul se golea din oale primenite des, iar cântecul țiganului lăutar făcea cocă sufletul acestei boierimi apropiată de sălbăticia și curățenia locurilor de baștină, din care își avea bârlogul…

Pământul Romanațului era împânzit de curțile boierești; satele, mai toate, nu erau altceva decât așezări de clăcași ghemuite în jurul lor, purtând numele boierului căruia îi robeau… Rusănești sărdarului Niculae Rusănescu, Bârza postelnicului Costache Bârzan, Pleșoiul pitarului Luca Pleșoianu, Grecii medelniceresei Safta Greceasca, Cezieniul paharnicului Dumitrache Cezianu, Preajba lui Ioniță Prejbeanu, Dobrunul lui Ștefan Dobruneanu…

Mănăstirile Bistrița, Brâncoveni, Hurezul, Crețulești, Dintr-un lemn, Cozia, Hotărani și Episcopia Râmnicului stăpâneau moșii întinse, dobândite prin milă creștină sau împărțeala samavolnică a domnilor.

Puține, câteva moșii numai, erau stăpânire megieșească sau moșnenească: la Cepari, la Săliștioara, la Boșoteni, Zănoaga, Leul, Redea și Dioști.

Mănăstirile își luau dările ierbăritului și ale vânatului în bălți în moneda timpului, adică în unt, pește sărat, boi, făină de mei sau grâu.

Pământul se desfunda cu greu spre a lăsa loc de aruncat sămânța de bucate… Vitele, trăite prin pădure, în urgia viscolului, ieșeau în primăvară numai piele și oase și cădeau pe brazdă, sleite. Ogoarele răsăreau în silă, cu teama jafului și pârjolului bazabuzducilor și ostrovenilor, a împlinitorilor domnești, care lăsau satele troacă sau mormane de scrum… Și atunci, băjeniți prin ocheanele codrilor, rodul de ghindă le da sațiul vieții rânduite de ursători…

Din bătrâni știau că prin părțile Potelului, pe malul Dunării, au fost pe timpuri sate cu scutiri de dajdii, unde oamenii sărăciți au răznit-o prin stuful bălților, „de-au rămas săliștea pustie și nu este scrisă nicăierea în catastifele domniei mele pentru bir”, așa după cum stă crestat la răbojul ținut din scurt, al unui domn de pagubă…

În zadar domnii slobozeau anaforale și sfaturi către „pârcălabii sindiilor și tuturor locuitorilor de prin satele ot sud de Romanați”, spre a face arături și semănături de grâu și de orz, încredințând că „cei ce vor fi silitori se vor folosi de agonisita lor și se vor chivernisi”… Satele

rămâneau în țelină, luminându-se în petice mici de arătură, ascunse prin ocheane de pădure…

Caracalul avea până-n o mie de familii, împărțite pe mahalale, dintre care Protoșenii dețineau locul de frunte. Lipit de târgușor, Boldul își avea o înjghebare administrativă proprie, cu „pițuică” sau casă de sfat, și slujbași vajnici, cum era pârcălabul Uță și logofătul Badea Sandu…

Uță, bântuind pe la ușile oamenilor pentru strânsul dăjdii, avea de luptat cu nămolul ulițelor întortocheate și pline de nămol, cu greutatea răboajelor pe care le purta spânzurate de gât… Cărturar iscusit, purta la brâu călimări de alamă îndestulate cu zeamă de bozi, și pană de gâscă sprijinită de cheotoarea misăzului sau pe după ureche. Iar logofătul Badea Sandu, cirac al vestitului condicar Răducu Prafail Biftreti sporea fără preget transcrierea poruncilor domnești și a hrisoavelor date în sfatul veliților boieri ai divanului Craiovei.

În inima orașului, balta plină de lintiță și stuf ascundea cârduri de rațe sălbatice și puzderia de țânțari dătători de friguri.

Pe partea mai ridicată a orașului își duraseră case, în șir, boierii Cănuț, Grigorie, Șerban, Fănuț, Apostol și Niculin, toți Jieni… Case de cărămidă arsă, cu zid gros și bolți lucrate trainic.

Aci era isprăvnicia, divanul și temnița, însemnând printr-însele autoritatea judecătorească și administrativă a timpului.

Pe ulița târgului, câteva prăvălii, înghesuite și scunde, de cavafi și brașoveni, lumânărari, cojocari și astaragii, ținute de negustori cu frica lui Dumnezeu și a năpăștilor care le dau ocol. Sporul negoțului se grămădea în ctitorii bisericești, aurul de toate chipurile vărsându-se darnic pentru ziduri de adăpost credinței, în puterea căreia trăiau.

Când ghinda codrului cădea înainte de sfinții Arhangheli și șoarecii de câmp se trăgeau către sat, înțelegând că iarna este pe aproape, boierii își încărcau calabalâcul și merindea și porneau către casele de iernatic ale Caracalului… În convoi de butci și cocii cu coviltire, măsurau lungul drumului și necazul hârtoapelor, intrând în orașul în care îi aștepta rânduiala zaiafeturilor prelungite, făcute de-a valma.

Primăvara, de cum începea să se ridice, spre răsărit și miazăzi, neguri, se pornea drumul de întors către satele care-i așteptau vârâte în pământ, resemnate și tăcute.

În Fălcoi, nedezlipit de pământ și de oameni, boierul Iancu Jianu rămânea în singurătatea culei durată din grinzi groase de stejar, cu ocnițe cocoțate în vârf, din care putea privi, îndelung și slobod, peste crestele înnegrite ale codrului, peste brâul apelor înghețate… Fiarele sălbatice veneau până sub strașine, încolțite de foame, ridicând în văzduh larmă și spaimă.

Iancu asculta vraiștea viscolului și trosnetele pădurii, trântit pe lavița așternută cu dimie și piei de sălbătăciuni, purtându-se cu gândul

către găurile bordeielor în care boleau, hăcuite, trupurile nevolnice ale țăranilor…

Trăgea cu sete din trestia ciubucului, înecând odaia scundă în fumul acru de tutun și gemea obidit de tot ce nu putea închipui tăria brațelor și puterilor lui, întru mântuirea neamului apucat pe șleaul pieirii…

În soba cu gura largă ardeau trunchiuri de lemn jilăvit, fierbând monoton seva dogorită de foc. Pe pereții căptușiți cu velințe și chilimuri înflorite viu, odihneau, spânzurate, puști cu cremene și pâlnie în gura țevii, iatagane turcești și pistoale cu prăsele bătute în sidef și argint; la căpătâi, teancul de lăicere și plosca de vin de șapte oca vechi, în care își răsufla scârba vieții de îmbuibare și trândăvie, la care îl osândeau gerurile iernii. Iar spre răsărit, icoana ferecată în argint a Maicii Precista, mângâiată de lumina candelei hrănită cu untdelemn curat.

În începutul acela de primăvară, Iancu da ocol grajdurilor în care, adulmecând mirosul colțului de iarbă, caii nechezau neliniștiți. Purta pantaloni de dimie albă cu găitane, cizme de iuft până peste genunchi, cojoc de oaie și căciulă de noaten sein; iar în taclir, ca de obicei, pistoale și cuțit.

Nu îmbrăcase niciodată caftan sau işlic și nu simțea nici un fel de plăcere să-și toarcă în barbă, după obiceiul timpului. De statură potrivită și bine legat, se purta cu barba rasă și mustața stufoasă ca mătasea de porumb dat în copt.

Călca îndesat și ținea capul sus, cu căciula răsfrântă și dată pe ceafă. Pielea feței deslușea o sănătate de om al brazdelor, trecută prin încercările ploilor și tăiușul vânturilor. Mereu zâmbitor, încruntarea rară a sprâncenelor sau a frunții dădeau temei de temere. Grăia vorbă românească, fără amestec străin și spunea pe șleau ce avea în suflet și în gând, în sindrofiile pe care le cerceta arar, ca și sub poala Fălcoiului sau pe malul Oltețului.

Avea patima cailor iuți, cu trup puțin și plin de inimă. Când o răznea pe potecile întunecoase, lăsa calul la pas și cânta doine oltenești pentru el și vietățile de-a valma ale codrului.

Lumea târgoveților și a boierilor de țară nu-l momise cu nimic: trăia ca un vultur singuratic, întinzându-și aripile spre a domina sălbătăcia locurilor, ascuțindu-și ghearele pentru vânatul pe care-l păștea cu răbdare și ură.

Începutul primăverii îl însufleția până în adânc. Încălzit de sulițele soarelui își lăsase cojocul pe-o mânecă, fluierând un cântec de lume, păstrat în amintirea unor zile de chef cu lăutari, pe malul Oltețului… Din când în când contenea ascuțindu-și auzul, prinzând zvonul luncilor și al codrilor, în care învia cântecul păsărilor și aburul pământului, surâzând mulțumit de prevestirea semnelor de primăvară.

Prin rădăcinile trupului sângele gonea cald, cu îndemnuri de ducă… Apele își dezlipeau sloii de mal, scoborându-i încet în vale, către gura Oltului… Un cuc îi cântă în față, semn de îmbucurare pentru timpul de peste an.

Hotărât, își scutură ultimul rest de iarnă rămas în mița cojocului și strigă unui argat:

— Pune mă, șaua pe Haiduc, că vreau să mă reped până la Chilii, să văd dacă n-au murit puii de urs prin găuri!…

— S-a crăpat de primăvară, boierule!…

— N-auzi forfota apelor? Au să dea peste maluri și să înece bordeiele țiganilor!…

— Numai de-ar da!… Că vin ele repezi, da-s calde și dezghioacă mugurul codrului!… Uhuhuu, Haiduc… Haide cu taica să te încur, că se apropie Sântoaderul!…

— Lasă-l cu binișorul, mă Stânguleasa… Că nu i-o mai fi rămas decât pielea și oasele…

— Și inima!… Că a frământat pământul de sub copite de s-a îngropat până la piept…

— Neamul, bă!… Unde vă cârmiți voi din bolnița bordeielor și din fumul de salcie jilavă, ca să vă frământați ursătoarea unui trai mai bun?… Calul este mai aproape de Dumnezău și-i simte dezlegarea tainelor lui!…

— Așa o fi, boierule!… Lumea este prostită de belele și nu mai poate descurca semnele vremii!…

— Lasă-i zăbala slobodă… Vorbește cu el, păcătosule!… Haiduc!…

Calul se opri în loc, ciulind din urechi, cu nările tremurând… Nestăpânit de zăbală și mâna argatului, auzind gura lui Iancu, rămase încremenit.

— Faci pe balaurul, băiatule?… A venit primăvara și colțul ierbii stă să spargă coaja pământului ca să-ți pună chilim de așternut copitelor!… Tremuri și te bucuri!… Așteaptă că plecăm acum să dăm o raită pe unde și-a făcut lupul de cap și s-au gospodărit viezurii și vulpile… Adu-mi pușca, bă!… Și cremenea, și amnarul… Și bășica de porc cu măsurile de plumbi și de pulbere…

Prin știrbitura gardului, cu capul descoperit și aplecat spre pământ intră un țăran, clăcaș hărtănit de mizerie și necazuri, oprindu-se în fața calului.

— Să trăiești, boierule Iancu!…

Iancu măsură arătarea cu miros de sfoiag, încercând să-și mintă gândul care se întunecase.

— De ce te porți năuc și zburlit, Duduveică?… Ai ieșit ca fiarele flămânde să bați potecile satului și să bagi în spărieți muierile și copiii?… Tu nu vezi și n-auzi că se crapă de primăvară?

— Eu n-aud, decât toaca popii, care-mi sângerează rărunchii și-mi

pomenește năcazurile și păcatele cu care m-a osândit Dumnezău…

Boierul Iancu își trase cojocul pe mânecă, privind încruntat la chipul de umbră al țăranului dezbrăcat și scofâlcit. Biruit, își roti cu deznădejde ochii peste satul adunat împrejurul conacului, și nu găsi nimic care să-i sprijine credința că undeva a mai rămas o scânteie de lumină și viață, de care să-și priponească împrimăvărarea de adineauri a gândului. Toaca săracă a bisericii se risipea peste sat sfârșită, înmulțind tristețea și amărăciunea care mocnea dincolo de soare, de cântec de păsări, de aromă de salcie înmugurită. În sufletul lui se simțea strivit de pacostea cu gheare lungi și multe, cășunată în vatra fără tăciuni a bietului om… Se întoarse către argat, mângâie lin gâtul calului și-i porunci domol:

— Mă Stânguleasa, bagă calul în grajd… Că nu i-a fost lui sfârșită patima și mai are să-și lungească gâtul, chemând ceasul pe care-l credeam venit… Bine ziceai adineauri că omul este prostit de belele și nu mai cunoaște la semnele vremii!…

— De, am vorbit și eu așa, într-o doară…

— Uite, bă, a venit primăvara… Și ne ia ochii, și ne înșeală. Că au să înceapă să cadă vitele de slăbiciune și unghii, să moară ăi de au zăcut pe vatră astă-iarnă, să ne bântuie mumbașârii și taxaldii stăpânirii, să ne dărâme bordeiele peste noi, ostrovenii și bajabuzducii… Și noi ne bucurăm ca proștii, iar soarele ăsta cald are să râdă în strălucirea lui de toată zdroaba și istovul pământeanului, strâns în obezile ursătorilor… Așa este, bă Duduveică?… Așa este, bă Stânguleasa?…

— Așa este!

— Așa este…

— Unde ești logofete Oană?… Bă, logofete!… Vino, bă, și deschide celarul și dă-i creștinului ăstuia grâu pentru colivă și colaci, și pește sărat, și o boată de prăștină… Și vin, și untdelemn să toarne peste trupul moartei, fie-i iertate păcatele… Să-i legi, bă, de deget creițarul ăsta, ca s-o treacă peste vămile văzduhului și să se roage de acolo pentru suflarea păcătoasă a pământeanului, care numai duhoare și deșertăciune este…

— Să trăiești, boierule…

— Du-te… Îngroapă-ți muierea și după ce ăi boci-o cât să-ți ușurezi sufletul, dărâmă grinzile bordeiului și vino aci sau în ocoale, la Chilii…

— Așa am să fac…

— Așa să faci… Și când te-oi aduna din nou în firea voinicească a rumânului și ți-oi simți inima cremene, să-mi strigi de sub streașina culei: „Uhuhuuu, boierule Iancu… A năpârlit mița oii și i-au dat peri de lup: și i s-a făcut să dea iama prin caprele care ne-au tocat lăstarii și ne-au uscat butașii în care aveam nădejdea sângelui vieții!… Și i-au

ajuns colții să taie fierul hangerului și să scuture în ei junghetura câinilor de ne-au mâncat zilele…”

— Așa am să fac…

— Așa să faci… Du-te…

Sfârșit de frământarea lăuntrică a sufletului, în care dospea obida și năcazurile oamenilor, Iancu rămase înțepenit, măsurând trupul clătinat al țăranului, urma de opincă ce se adâncea fricoasă în nămolul uliții.

În spatele lui, umbra credincioasă a lui Stânguleasa încerca să-și gonească privirile departe de ochii înlăcrimați ai stăpânului, spre a nu fi mărturie la ceasul de rușine al slăbiciunii lui…

Iancu se întoarse încruntat, descoperind la izvor temeiul frământării lui, slobozind din juvăț gândul care sta să crape:

— Neamul, bă!…

Calul, lăsat la pas, se oprise pe prundișul Oltețului, adăpându-se din apa care venea umflată și repede. Cu frâiele petrecute pe după mână și descălicat, Iancu măsura largul apei, așteptând să tragă la mal podul așezat pe luntri scobite în trunchiuri de salcie. Podarul îndoia prăjina să întoarcă puterea apelor, urmărind scripetile care alunecau anevoie pe funie; și neliniștea lui Jianu, cu care nu se putea glumi. Când luntrea se izbi de mal și priponul fu legat țeapăn, creștinul își șterse fruntea de sudoare cu dosul palmei, luându-și căciula din cap:

— Parcă văd c-o să dăm de belea, de ne-or mai zăticni apele… Trage la vale de crezi că s-au rupt zăpoarele muntelui!…

— Ce se mai aude, Apostole?

— Nimic, boierule!… Au trecut mai adineauri bârne și tiugi, și snopi de coceni sfoiegiți… Și o târnă de cuibar… Se vede că a dat apa peste maluri și a înecat pe undeva bordeiele oamenilor!…

— Dar semne de cialmale turcești sau de iminei arnăuțești nu s-au arătat?

— Ne-a ferit Dumnezeu… Drumurile sunt desfundate și pe potecile de margine nu li se îndemână…

— Să ai grijă seara să strângi funia și să tragi podul sub mal de-din-vale de bordei… Și să înnoptezi unde te-o tăia capul, cu urechea pe pământ… Că au să înceapă să urce la deal haitele de pazvantii și ostroveni, și mumbașârii domniei după zaherele și podvezi…

— Să nu ne mai osândească Dumnezeu cu bântuieli din astea!…

— S-o tai razna și să dai de veste oamenilor, dacă o fi să ne mai calce nevoia… Să nu dea de paguba amantelor de vite și să le poată mâna în pădure…

Iancu trase calul pe pod, ținându-l scurt în zăbală… Podarul dezlegă priponul, împingând voinicește prăjina, izbind cu boturile luntrilor valurile… Apele șuvoiau în coastele podului, neliniștind calul, care umfla nările, sforăind… Pe deasupra, cârdurile de rațe și gâște treceau slobozite din bălțile dezghețate ale Dunării, către sălciile și grindurile Oltețului. Fumul subțire, ridicat peste vârfurile copacilor, însemna locul pe unde stau, pitulate, locuințe omenești… Tălăngile vitelor răzlețite prin pădure risipeau aerul de sălbăticie și pustietate a locurilor, luminând negura pădurilor… Câte un chiuit de rumân înviat cutremura văzduhul plin de nori de ploaie, pierzându-se pe crestele mărunte ale apelor…

Când podul hârșcăi așezat pe prundiș, Iancu zvâcni pe mal, o dată cu calul. Podarul se apropie de-o răchită, prinzând cu dibăcie un pui de șarpe, pe care îl spânzură cu nojița opincii, ca să fie ferit peste vară de înveninare…

— Să treci pe la Oană, ca să-ți primești tainul… Si să dai de știre și ălor de-din-sus să fie cu ochii în patru, ca să nu ne pomenim cu plocon pe cap… Că de altă pricopseală știu că nu putem trage nădejde…

— Ne-o feri Dumnezeu!…

— Ne-o feri, bă!… Dar prin părțile Gorjului și ale Mehedinților s-a slobozit urgia și pârjolul… Și au robit muierile și copiii și au cărat către Dii vitele creștinilor și ulcelele pline cu miere, toată snaga și strânsura oamenilor… Satele au răznit-o prin pădure și scormonesc frunza după resturi de ghindă, ca să-și țină amărâtele de zile…

— Mare blestem!…

— Prin Craiova au pus foc caselor, de s-au băjenit negustorii și oamenii, cu tot calabalâcul, peste Jii, la Bucovăț și Leamna și dorm risipiți prin pădure, ca fiarele, cu urechile ciulite și cu frica în sân…

— Sărac de mama noastră!…

— Să nu ne ajungă și pe noi, Apostole!…

Podarul bătu cruce mare și descurcată, cătând cu ochii spre cerul care se înnoura tot mai greu, picurând stropi de ploaie.

— Dacă nu vă este cu supărare, mai poftiți în bordei… Că este ploaie de primăvară și poate să treacă repede.

— Da ceva de mâncare ai? Că m-a leșuit drumul și foamea.

— De… O fiertură de urzici acrită cu tirighie; și mămăligă cum a dat Dumnezeu la casă de om sărman…

— Leagă calul de furca poiatei și adu-mi plosca aia din oblânc. Mi-au dat neamurile niște zeamă de prună… Și pune oala cu urzici la mijloc…

Așezat pe lavița fără așternut, Iancu ospăta din blidul scobit în lemn ciorbă acrișoară de urzici… Când își văzu sațiul, șterse mustățile cu podul palmei și duse plosca la gură, sorbind cu sete.

— Ia de gustă și tu, să-ți mai lege burta și curajul…

Podarul se închină cu evlavie, ca o binecuvântare a ceasului de belșug, după care ridică plosca în sus, urând:

— Să trăiești, boierule!… Și când ne-o fi mai rău, să ne fie ca acum…

— Să te-audă Dumnezeu!…

Ploaia răpăia pe spinarea de stuf zbârlit a bordeiului, tot mai îndeșită; pe cer, norii se adunau mai jos și mai negri, întunecând fața apei și a codrului. Iancu își umpluse ciubucul cu tutun și pufăia rar și adânc, cu auzul împânzit de zgomotul ploii, cu gândul dus către cine știe unde…

Ghemuit lângă vatra în care mureau câțiva tăciuni, podarul privea spre vița de fum care se ridica pe hogeac, spre picuri de apă prelinși pe marginea corlatei… Amândoi tăceau, măcinându-și în moara minții grăunța gândurilor… Ploaia clănțănea dincolo de ușa bordeiului, povestea care amenința să nu se mai sfârșească, și-i întârzia plecarea lui Iancu…

— Să vă dau o țoală s-o puneți sub căpătâi… Drumurile astea sunt numai osteneală și fărâmătură de oase… Și a început să însăreze…

— Nu este nevoie… Aruncă vreo două vreascuri peste tăciuni și dă foc feștilei… Poate că vrea să treacă apa vreun creștin și să vadă o fărâmă de lumină… Cred c-o să îngeneze potopul ăsta de ploaie, ca să-mi pot vedea de drum, până la conac…

Zgândăriți, tăciunii prinseră să strălucească în spuză: vreascurile începură să trosnească, aruncând scântei în susul hogeacului, luminând vatra măcinată și strânsă cât un pod de palmă. Din firidă, podarul trase ciobul cu seu, aprinzându-l. Pe pereții bordeiului se desenau umbrele negre ale celor doi oameni, lungindu-se sau scăzând, după cum se clătina flacăra focului și a feștilei.

Iancu își umplu din nou ciubucul: întins pe laviță și rezemat în cot alunga nori groși de fum, trăind în amintirile aduse de zgomotul ploii și liniștea adăpostului în care se odihnea…

— Plouă vrăjmaș, boierule!…

— Plouă…

— Dacă o ține tot așa, o să trebuie să mă mut mai la deal și să las bordeiul înecului…

— Păi…

Podarul își adună la gât mărginile ipângelii, întreținându-și pofta de vorbă.

— Parcă este un făcut!… Ploile din câmp sunt mai domoale și duc apele la vale, fără volbură… Când se pornesc însă la munte, vin cătrănite și repezi… Și au în ele zvon de izbelițe și prăpăd… Mi se pare că și apele ăștia au rânduiala oamenilor și a lucrurilor… Pe la noi toate sunt mai molâi și mai blânde. Până și fiarele codrului trăiesc mai împăcate cu omul. Noi n-avem colțuri de stâncă și nici creste de munți plesuviți de urgia vremurilor… Cântecele noastre te înmoaie și aduc a legănare de prunc în troacă… Fețele noastre nu sunt atât de aspre, iar femeile și fetele mai râd din când în când… Ăi de la munte sunt mai înăspriți de geruri și de pustietate… Stau cocoțați pe piscuri și privesc cu ochiul tăios la mișuna văilor, și nu înțeleg decât anevoie frumusețea câmpului și a brazdelor… Și vorba le este aspră și repezită!… Oile au mersul săltat, ca de capre, și nu și-l fac lin și domol decât când scoboară la vale… Că am fost astă-vară la Hurez, în munte, când m-a trimis boier Gănuț cu abaua la piuă, și m-am speriat de atâta sălbătăciune cuibărită în locuri și oameni… Cât este de vrăjmașă vremea afară, dar parcă doinește și trage a somn… Are ceva din firea omului din câmp, din cântecul și vorba lui, din potolul în care își trăiește bucuria și năcazul…

Iancu se răsuci pe laviță și privi spre omul ghemuit în ipângea spoit de lumina vreascurilor…

— Mă Apostole, văd că te-ai pus să mă zgândări la inimă…

— Crede-mi și iartă, boierule!… În pustietatea asta, așteptând când și când să pice picior de om, grămădesc în mine atâtea gânduri, că

simt că mi se sparg pereții capului… Mai mă iau cu fluierul ăla de stă înfipt în ușorul ușii, și mai cânt așa, ca lunaticul, ca în zilele când aveam și eu vite și oi, și le purtam pe tarlale sau prin poienile codrului… Dar ce-ți este de folos! Că fluierul mai mult îți frământă sufletul și ți-l tescuiește… Vorba însă ți-l dezbrăcinează și ți-l face ca fulgul… Ehe, am îmbătrânit aci, pe mama pustiei, cu volbura apelor și cu bântuiala lupilor!… Și când am vrut să aud vorbă de om, mi-am făcut palma pâlnie și am dat gură Oltețului și codrului: și am auzit vorba întoarsă, dinspre răsărit și scăpătat, și din sus, din văzduh… Poți să râzi, boierule, dar eu unul m-am bucurat, socotind că nu mai sunt singur și că glasul lui Dumnezău vine să-mi țină de urât… Uhuhuuuu, bă creștinilor!… Și glasul înmulțit al lui Dumnezău, aidoma mie, îmi răspundea din văzduh: Uhuhuuuuu, bă creștinilor!… Mai trăiți, bă, mai trăiți?… Mai trăiți, bă, mai trăiți?…

Iancu asculta, înfricat parcă, spovedania omului înnebunit de singurătate, a cărui umbră se lungea până sub grinda bordeiului, și care nu mai prididea cu vorba.

— Am căutat să țin pe cineva aproape, ca să simt vietate în jurul casei… Și am luat un cățel de lup, răznit de mă-sa, și l-am crescut până s-a făcut mare și a prins să dezlege, în înțălesul lui, graiul neamului… Și când a auzit urletul fiarelor, de unde era blând ca mielul, și-a zbârlit coama și și-a rânjit colții, zbunghind-o acolo unde îl chema sângele… Și am rămas tot singur…

— Păcate, bă Apostole…

— Păcate, boierule!…

— Așa se întâmplă atunci când cauți să strici ocinile sângelui și să aluneci dincolo de trunchiul neamului!… Eh, săracul puiul de lup!… Și-a zbârlit coama și și-a arătat colții!…

— Tocmai așa!

— Și s-a rupt din viața de iepure, răznind-o în desișul în care îl aștepta haita cu care să roadă coaja de copac și să iasă la drumul mare ca să-și caute dreptatea burții și a vieții!…

— Așa…

Iancu se îndreptă în capul oaselor și se rosti însuflețit:

— Așa să fie, Apostole!… Să știi și tu că este pe drum și ne dă ocol ceasul în care ne vom zbârli coamele și noi oamenii, și ne vom arăta colții, înhăitându-ne prin păduri, ca să roadem coajă de copac și să ieșim la drumul mare, să ne cerem dreptatea burții și a vieții și a neamului… Atunci glasurile noastre vor fi răbufniri de șușanele și pistoale, iar întorsul lor va fi scâncetul morții și jălania ălor de ne-au amărât zilele…

Înviorat, podarul se ridică în picioare, sprijinindu-și creștetul capului de bolta bordeiului… Ochii îi sticleau ca în fața unei împliniri de vis frământat pe trezie, în zilele și nopțile lungi de pustnicie, pe

malul apei…

— Să ne ajute Dumnezău!…

— Am să te iau cetaș cu mine, și să te colind prin ocoale ciocoiești, ca să dăm iama prin agonisita făcută după urma ălor necăjiți… Că altfel n-o mai putem scoate la căpătâi!…

— Ehe, boierule Iancu, cum mi-ar mai răsări colții și ghearele!…

Ușurat de greutatea pietrei de pe suflet, Iancu se ridică și-și îmbrăcă blana pe mâneci. Afară, ploaia cădea în stropi mărunți și reci… Norii rămăseseră scoborâți, semn că va cerne toată noaptea, întunecând pământul. Iancu ieși pe ușă și trase calul de sub poiată.

— Boierule Iancu, este beznă și timp de primejdie!…

— O fi, Apostole, dar nu pentru mine…

— Vă sărutăm mâinile și Dumnezău să vă ajute să izbândiți…

Calul o porni în trap, cu capul sus și nechezând. Apostol rămase în burnița ploii, ascultând bătaia copitelor care se înfunda tot mai mult pe potecile pădurii, cugetând la vorbele lui Iancu, care aducea a gând de haiducie.

Din fundul codrului auzi ingenatul calului și două pocnituri de pistoale; și chiotul înfricoșător al lui Iancu:

— Uhuhuuu, bă Apostole, ai dat drumul la iepuri să intre în sat și să roadă cocenii de varză ai rumânilor!…

Apostol se închină, înfricoșat și zbârlit:

— Doamne ajută-i să nu-l sfâșie lupoaicele ăle fătate și să-l dea cățeilor de mâncare!… Că prea ar fi pe voia vrășmașilor!…

Ocolind Caracalul, Iancu tăia cărarea peste mirişti, îndreptându-se către drumul mare al Osicăi. La pasul cailor, având alături pe logofătul Oană şi ceauş Duţă, mărunţau timpul în taifasuri despre năcazuri omeneşti. Caii, stropiţi de glod, abureau de goană, respirând cu nările lărgite. Trapul lor iuţit scăpărase în strânsoarea călcâielor înfipte în coaste, spre a ajunge mai curând dincolo de oraşul pentru care nu aveau nici un fel de dragoste. Veneau de la Comanca, unde şetrarului i se abătea câteodată drumul, spre a sta de vorbă cu egumenul Dosoftei, care păstorea pustnicia şi turma săracă a călugărilor mănăstirii din sat. Luase cu el şi pe cei doi tovarăşi, spre a avea grija desagilor încărcaţi cu daruri, şi a nu-şi lungi drumul cu urâtul şi singurătatea locurilor.

În chilia scundă a egumenului, în mijlocul icoanelor de lemn ciumblit, a ceasloavelor îmblănite cu piele de capră, a vorbei domoale şi cuminţi a lui Dosoftei, Iancu simţea că-şi curăţeşte sufletul şi-şi învârtoşează judecata. Răscrucile gândurilor i se descurcau, luminându-se în drumuri largi, pline de adevăr şi înţelepciune… Taifasul se depăna cu folos până în ceasul târziu al nopţii, când fratele Petru sau Partenie, scuturându-şi genunchii de praful mătăniilor, urcau în clopotniţă, vestind timpul utreniei… Dosoftei se ridica atunci de pe laviţă şi luându-şi felinarul o pornea către mănăstire. Iancu rămânea singur urmărind lumina candelei de sub icoane, îndrugând versuri din psalmi pe care-i ştia pe de rost.

Când Dosoftei se înapoia în chilie, încălzit de taina împlinirii slujbei, după ce-l închina binecuvântându-l, se aşezau din nou la vorbă, până în ceasul când zorile vărsau printre gratiile tindei pale de lumină şi viers de păsări trezite din somn…

Frământat de îndoieli, de griji şi de dorinţi ce anevoie puteau fi cuprinse în înţelegerea oamenilor din teapa lui, Iancu preţuia pe cei ce se apropiau de felul lui de a gândi, de a se împărtăşi din cugetul lui îndreptat către binele neamului românesc… Egumenul Dosoftei era unul dintre puţinii oameni din acest fel; de aceea, spre pragul chinoviei lui urma paşilor lui Iancu se însemna des.

Începutul primăverii puse în clocot sufletul şetrarului şi îndemnuri nestăpânite ameninţau să rușineze din nou rânduielile înecate în sfoiag ale tagmei lui boiereşti. Dusul la Comanca avea să-i dea dezlegarea punerii în fapt a gândurilor lui…

Îl găsise pe egumen stând pe prispa chiliei, privind în sus, spre peticul de cer albastru care acoperea poienița mănăstirii. În jurul lui, dezbrăcinarea naturii făcea să împânzească pădurea de cântec de păsări şi aromă de frunză tânără. Fratele Partenie cădelnița odihna stareţului şi împăcarea sufletului lui, cântând, încet şi melopeic, un psalm al întoarcerii spre fericirea veşnică; iar mâinile lui harnice săpau la un răzor, în care avea să semene grăunţe de orceag, pentru masa săracă a fraţilor.

Când zgomotul copitelor de cai și trosnetul crengilor frânte tulburaseră liniștea chinoviei, Dosoftei înțelesese că pe poteca îngustă și ascunsă sub ramuri avea să-i vină prietenul Iancu… Primăvara, răscolitoarea aceasta a țelinei sufletești, cerea sămânța cea bună a poveței lui… Și Iancu nu era omul care să-și lase pârloagă acest ogor…

După ce descălecase de-o margine a curții mănăstirești, lăsând tovarășilor grija golirii desagilor, Iancu se îndreptase spre egumen, oprindu-se dinaintea lui, cu căciula în mână și genunchii îndoiți:

— Vă sărut mâna, părinte Dosoftei: binecuvântează-mă…

— Binecuvântarea Domnului, cu voi… Ce ape învolburate și repezi te-au adus spre noi atât de curând, boierule?

Logofătul Oană și ceauș Duță, după ce descărcaseră desagii, sloboziseră trocurile de sub burțile cailor, aruncându-le dinainte câte un braț de fân; apoi, ca drepți și temători credincioși, cuibăriseră în cuhnia mănăstirii, trântindu-și căciulile pe ochi și adormind buștean.

Iancu își desfăcuse catarămile taclirului, așezându-și pe o laviță jungherul și pistoalele.

— Părinte Dosoftei, am rămas o iarnă întreagă închis în zidurile casei și mi s-au răvășit gândurile, ca pulberea din răscrucile de drum… Vream să te văd și să mai schimb o vorbă de temei cu sfințiata… Sunt oțărât de năcazurile oamenilor, care tot prin inima mea parcă trec, și nu știu cum le-aș putea ușura…

Egumenul îl ascultase liniștit, lungindu-și firele albe ale bărbii… Ochii lui urmăreau seninul cerului, peste care treceau, călătoare, pale aburii de nori, stoluri de păsări, adieri de vânt… Și nici o volbură care să-i întunece frumusețea și strălucirea…

— Boierule Iancu, ia și gustă din fagurul ăsta de miere… Caută de-i simte gustul și mirosul: tot ce este în el, bun și plăcut, este adunat din cuprinsul pământului ăsta pe care, de multe ori, încălțămintea noastră nu-i vrednică să-l calce… Și sloboade-ți pe căile întorsului obida și năcazul, pentru ca judecata noastră să fie limpede și de folos.

Iancu mușcase din fagurul clădit din ceară și miere, adunat în știubeiele făcute din bardă, după care își domolise zăduful sorbind o oală cu apă.

— Care-ți este sfatul, părinte Dosoftei?

— Sufletul îți este mare și cugetul bun, boierule Iancu… Treburile de obște, însă, nu pot să purceadă icnit… Țelina răsturnată grăbit și prea din adânc rupe fierul plugului și te lasă calic și cu brațele încrucișate a neputință…

— Așa o fi, părinte… Numai că mintea nu poate struni întotdeauna inima…

— Este un păcat al omului, boierule, ce cată a fi îndreptat…

— Mă fărâm să caut un mijloc de îndreptarea relelor și parcă tot

mai neputincios mă găsesc… Toate îmi stau împotrivă și nu izbutesc nimic… Și gândul haiduciei mă încearcă tot mai des, ca vrăjmașul…

Dosoftei îl privi pe sub marginea colionului, bănuitor… Simțind că cel ce sta sub patrafirul spovedaniei era prins de duhul pierzării, bătu o cruce zorită, întorcându-și fața către răsărit.

— Să nu faci una ca asta, boierule!… Rânduiala lumii se așază pe tălpi croite de Dumnezău, nu pe silnicie și vărsare de sânge…. Sfintele canoane stau împotriva omorului și a jafului… Pentru o astfel de cale nu te pot povățui, boierule!…

— Atunci care-ți este povața?

— Să așteptăm ca tainele viitorului să se dezlege prin puterea Celui de Sus, care le vede pe toate…

Egumenul se oprise, cu înțeles, la această povață. Ridicându-se de pe laviță, o pornise apoi pe la rosturile gospodărești ale mănăstirii, lăsându-l pe șetrar cu capul strâns în menghina îndoielilor…

Soarele ajunsese către prânzișor și amenința cu zăduf. Ghiontindu-și tovarășii, Iancu se pregătea, grăbit, de plecare. Caii, închingați strâns, așteptau în fața prispei arhondaricului, nechezând și scurmând pământul cu copitele. După ce-și încinsese taclirul și-și primise binecuvântarea egumenului, o pornise, cu frâiele ținute strâns, pe poteca umbroasă, către drumul mare…

Acestea erau faptele care, în pasul liniștit al calului, și le reîmprospăta, tihnit, șetrarul… În acest timp, ceauș Duță șuiera dintr-o frunză prinsă sub limbă, un cântec cunoscut de haiducie, iar logofătul Oană socotea pe nodurile degetelor, șinicele de grâu de zeciuială cuvenite pentru osteneala lui la curtea boierească.

Când ajunseră la drumul mare, Iancu descurcă uruit de roți și chiuit de surugii, înspre partea Dobroslovenilor. Opri calul în loc și ascultă atent.

— Aia este butcă boierească, măi băieți!… Că-i sună roțile ca nucile uscate în baniță, nu a hodorogeală de cocie de poștă…

— O fi vreo cinstită față boierească, pusă pe drum cu nevoi pe la divan la Craiova, sau mai departe… Că se țin numai da pricini și nu se mai satură de pământ…

— Cred să fie vreun musafir de-al lui Dumitrache, frate-meu, pentru zaiafetul de diseară… S-o ținem tot la pas ca să ajungem hodiniți și cu chef… Că timp avem destul… Să luați seama să nu vă încurcați la băutură cu slugile, și la vorba fără socoteală… Că s-ar putea să fi pus frate-meu niscaiva oameni de-ai lui să afle prin voi care-mi sunt umblările și cu cine mă întâlnesc… Să nu răspundeți, ca pământul… Să vă purtați cinstea și obrazul, ca să vă puteți întoarce în șa, nu cocoloș și cu mâinile agățate de oblânc… Să vă țineți caii deoparte a grajdului, și să hodiniți lângă ei… Și să luați seama să nu vă fure chingile sau trocurile șeilor, sau să vă înfunde cu pământ țevile

pistoalelor… Că la petreceri de-alde astea se întâmplă multe rușini de rămân de pomină.

— Ne pare rău de așa bănuială, boierule!…

— Ar fi păcat să ne stricăm prieteșugul și să vă văd mâine puși la scară…

— Doamne ferește…

— Uite butca, boierule… Coboară la vale, la Teslui… N-a cam nimerit-o prin vad, că este fundul înecat de mocirlă și apa trece de căpățâni.

— Lasă-i că s-o descurca ei…

Butca, trasă de șase cai înaintași cu surugii călări, cobora la pas către vadul Tesluiului… Surugiii se chirceau pe cai, căutând să frâneze roțile, care rostogoleau la vale trăsura grea și mare cât o corabie, închisă și cu ferestre astupate cu perdele de postav înnărămzat.

Când caii ajunseră în mijlocul apei, butca, înfundându-se în glod, se opri, înțepenită.

Surugiii chiuiau și izbeau cu călcâiele în coastele cailor, îndemnându-i zadarnic s-o ia din loc. Caii rămâneau nemișcați în șleauri, sforăind pe nări a spaimă și oboseală. Înjurăturile, care curgeau droaie, umpleau văzduhul, hăuind până departe. Din butcă nu se arăta nici un semn de grijă sau mânia stăpânului, rămas în mijlocul apei. Boierul făcea pe mortul, necatadixind să se amestece în treburile mojicilor… Numai când roțile afundându-se mai adânc făcuse ca apa să pătrundă înăuntru, supărat în culcuș, noblețea sa, uitând ighemoniconul tagmei, dezlănțui o droaie de sudălmi, pe lângă care acele ale surugiilor rămâneau lucru de nimic.

Înfuriat si cu fața stacojită, boierul amenința că împușcă gloabele și surugiii, ținându-și sumese poalele dulamii, jucând în papucii intrați la reveneală. Surugiii asudau de moarte și nu izbuteau nimic…

Iancu împinse calul în apă, trecând pe de latura butcii, în care boierul leșinase de scârbă. În dreptul rotașilor își opri calul și aplecându-se în oblânc chiui așa ca să trezească și morții din mormânt:

— Uiuuu!… Lupu', bă!…

Înspăimântați, caii icniră în șleauri, scoțând butca pe celălalt mal al apei. Luați pe neprevestite și zguduiți în șa, surugiii abia se putură prinde de gâturile și de coamele cailor. Iar boierul, dat peste cap și făcut cocoloș, căzu în fundul coșului trăsurii.

Când își veni în fire și scoase capul pe fereastră, spre a vedea ce s-a întâmplat, dădu cu ochii de șetrar, care râdea, de-a valma cu tovarășii lui, de spaima trasă cailor și călătorilor.

— Bine ne-am întâlnit sănătoși, cinstite serdar Iamandy!… Greu și cu drumurile astea, n-am ce zice!… Numai gropi și mocirlă…

— Greu, șetrare Iancule: mai ales când întâlnești și oameni

necioplți, care vâră spaima în drumeți…

— Vai de mine, boierule!… Că doar nu ți-o fi căzut a supărare pentru facerea mea de bine!… Sau poate că vreai să înnoptezi în mijlocul Tesluiului și să scapi frumusețea de zaiafet de la Corlătești!…

Sărdarul nu mai răspunse nimic. Galben ca lămâia își ștergea fața de sudoare cu o basma de tulpan alb, căutând încruntat la chipul roșcovan al șetrarului.

— Boier sărdare, văd c-am greșit-o… Îmi cer toate iertăciunile și de altă dată n-am să te mai supăr!…

Apoi, întorcându-se către tovarăși:

— Haidea, bă, pe-aci încolo, c-o făcurăm fiartă, și ne găsim beleaua cu boierul!

După care strânse călcâiele în burta calului, urcând în galop și chiuind, toată coasta Potopinului… În capul dealului, dibuind o potecă de mers, intrară din nou în desișul pădurii, îndreptându-se către Corlătești.

Duță, ceaușul, următor obiceiului oltenesc, se înălță în scări și rupse o frunză, punând-o între buze și fluierând o doină care să meargă la inimă de român necăjit.

Iancu asculta tăcut, cu gândul risipit… Cântecul lui Duță îl purta prin satele sărace ale Olteniei, bătute de toate necazurile omenești, care mai așteptau, poate, semnul unei mântuiri… Poporul acela de clăcași ai boierului și stăpânirii, frânt de mizerii și lipsuri, ros la temelii de lăcomia stăpânilor și stârpit de boale, i se perinda prin minte, umil și deznădăjduit, cerând din ochi scăparea… Ce va fi hrănit într-însul sufletul lui Duță, de plângea atât de înfocat, atât de limpede grăitor, tot istovul neamului acesta de oameni buni și răbdători? Poate că într-un colț al lui mai păstra icoana pârjolului care l-a făcut să se băjenească din satul lui din Mehedinți, răznind-o la curtea șetrarului din Fălcoi, sângerând la amintirea bordeiului rămas pustiu…

Călărețiii mergeau în șir, ferind ramurile care se lăsau, tăind poteca… În fruntea lor, Iancu, având mărturie fața codrului, își lăsase slobode frâiele lacrimilor, pentru sufletul lui și al neamului… Curând, înciudat pe această slăbiciune, icni scurt zăbala calului, și-și dădu căciula pe ceafă, a voinicie… Apoi, cu glas bărbătesc și puternic, făcu să însuflețească pădurea cu un cântec de haiducie, cu vorbe ce răscoleau în adânc dorința de răzbunare împotriva asupritorilor… Caii își înviorară mersul, simțind cum trupurile călăreților zvâcneau în șei, frământate de zilele de voinicie care dau ocol vremurilor… Printre crengile copacilor, peste peria vârfurilor, cântecul lui Iancu se risipea puternic, prins de urechile celor ce așteptau această toacă a românismului, spre a alerga la slujba izbăvirii lui… Sfârșitul fu întărit prin chiuituri sălbatice, ce păreau a consfinți ceasul răfuielii și al izbândei…

— Așa, bă, așa vă vreau!… Sunt ele doinele frumoase. Dar înmoaie și păcătoșesc voinicia românului!… Lacrimile pornite din ochi de bărbat se rostogolesc peste cocoașele pistoalelor și le prăpădește pulberea… Și cu asta n-am făcut nicio pricopseală!… Rămânem în gloata năcazurilor, cum era să rămână cațaonul de sărdar în mijlocul Tesluiului…

— Chiar așa, boierule!…

— Minte de dobitoace! N-o luau din loc și lăsau să le vină apa la boturi… Când le-am strigat: uiuuu, lupu, și-au adus aminte de colții care-i vor fi simțit ei odată, și au rupt-o din loc trăgând butca de parcă era coajă de nucă… Uiuuu, lupu!… Așa trebuie strigat și în urechile oamenilor!… Să-și ducă aminte de ăi de le-au strâns juvățul la gât și i-au nădușit… Și să icnească și ei din glodul vieții, pe loc uscat și bătătorit, unde să-și poată trage sufletul din ei… Pricepeți voi ceva din ce vă vorbesc eu acum?… Sau vă fluieră numai pe la urechi și ridicați din umeri ca îmbeznaticii?…

— De, boierule, eu zic că pricepem!…

— Pricepeți?… Dar ăilalți oameni pricep?…

— Pricep și ei, și încă de mult!…

— Și pentru asta ce au făcut, logofete Oană?

— Apoi de: turma se mișcă și ea după fluierul ciobanului… Că așa, de capul ei, o răznește prin locuri rele și o sfâșie sau o împrăștie lupii!…

Pe fața lui Iancu trecură, învălmășite, semnele furtunii și ale înseninării…

— M-ai înfundat, logofete!…

— Boierule…

— Lasă, bă, că a ieșit bine!… Mi-ai deschis ochii ca să văd și eu de unde trebuie pornit capătul lucrurilor… Ei, bătu-te-ar norocul, logofete!… Și eu care te socoteam sămânță de calmengiu, hrănit cu zeamă de bozi la curtea isprăvniciei!…

Poteca începuse să se lumineze în ochiuri înguste, presărate cu căsuțe de bârne și bordeie. Câinii, prididiti de jigodie și pleavă, îi întâmpinau lătrând. Oamenii, prepuielnici și fricoși, rămâneau în adăposturile lor, urmărindu-i prin crăpăturile bășicilor de bou din firide…

Conacul medelnicerului Dumitrache Jianu se lăsa de-o margine a satului, îngrădit cu gard de nuiele și grămezi de băligar zăcut… Larma slugilor și numărul butcilor risipite prin curte dovedeau că oaspeții erau sosiți și zaiafetul început…

Iancu trecu prin mijlocul curții, oprindu-se de-o margine, înaintea unei coșeri, unde descălecă, vârându-și singur calul la adăpost. Apoi ceru un căuc cu apă, cu care își spălă fața și mâinile, sumețindu-și vârful mustăților în sus.

— Să aveți grijă de cai și de obrazele voastre, măi oameni…

— Să fii dumneata sănătos și să petreci cu bine, boierule!…

— Dați-i de veste lui Bâțan că ați venit, ca să vă facă rost de-ale gurii…

— Cred că ne-a simțit și el… Parcă văd că-i sticlesc ochii pe după vreun fund de coșere, și așteaptă să-l chemăm…

— Ei, atunci s-auzim de bine: eu mă duc la boieri, că mi-or duce grija…

— Vă sărutăm mâna…

Când șetrarul se depărtă, Duță ceaușul își vârî degetele sub limbă, scoțând un șuierat prelung și puternic. Ca din pământ răsări chipul sănătos al lui Ion Bâțan, chelarul medelnicerului Dumitrache.

— Ho, bă, nu mai șuiera atâta, că sperii orăteniile și te pune boierul la scară, să-ți scuture praful din nădragi…

— Aici erai, drace?…

— Bine ați venit, fraților!… Dați-vă la dos, să bem câte-o oală de vin la iuțeală, că nu-mi văd capul de treburi…

— Să bem; dar cu demâncarea cum stăm?

— Acum pică: am încintat țăstul să rumenesc un boboc de gâscă…

— Dar cu dormitul?

— În fân, sub iesle… Că doar n-oți fi boieri veliți, pârliților…

— Atunci te-așteptăm aci.

— Să dea Dumnezău numai bine…

Ciocniră oalele, răsuflându-le în fund. Ion Bâțan își șterse mustățile grăbit, ducându-se la treburile lui. Duță și Oană se trântiră în iarbă, rămânând să judece boata de vin, așezată, din dărnicia lui Bâțan, alături de ei…

*

Casa medelnicerului Dumitrache, ca mai toate casele Jienilor, era clădită în forma de cruce, ridicată pe temelii de piatră, având tindă largă de jur-împrejur și pivnițe încăpătoare. Zidită din cărămidă arsă de Fărcașe și acoperită cu olane îmbrăcate cu mușchi, rămânea mereu albă și senină, sub cămașa îngrijită a varului.

Dintr-un ietăcel cu ușă de stejar gros cobora scara către beciul răsuflat prin găuri de proptit țevile puștilor; iar într-un perete al acestei cetățui, mascată cu butoaie cu vin se deschidea ieșirea gangului către inima pădurii.

Casa avea ferestre mici, așezate către tavanul odăilor, vărgate cu zăbrele de fier și înfundate cu perdele de stofă țesută în casă.

Mobilierul, amestec de sofale turcești și scoarțe românești, de icoane ferecate în argint și narghilele, taburele și polițe ticsite cu străchini și oale smălțuite se îngrămădeau în cămările scunde și întunecoase, mișcat după nevoie.

Seara se aprindeau lumânări de seu sau ceară, înfipte în sfeșnice de argint sau alamă, cu mucurile feștilelor scurtate la timp de slugi meșterite. Prin aer se purtau arome de levănțică, de gutui, de apă de trandafir sau fum de candelă. Când ciubucele intrau în slujbă, bujneagul fumului alunga jupânițele în iatacele lor, lăsând bărbații să-și soarbă cafelele turnate în filigene și să-și ducă taifasul în voie.

Ajungând în capul de sus al scării, Iancu dădu ochii cu Gligorașcu, văru-său, care ieșise în tindă spre a se răcori; și cum nu se văzuseră de-un car de ani, se îmbrățișară cu călduroasă dragoste și prietenie, hotărând să scoboare spre a sta de vorbă, undeva, într-un loc mai retras și liniștit. O luară în lungul curții, intrând în desișul pădurii.

Gligorașcu, tip de curtean îngrijit, contrasta prin îmbrăcămintea sa luxoasă, alăturea de aceea a lui Iancu, lucrată din dimie bătută la piuă în Hurez, cu găitane vopsite din coajă verde de nucă. Purta caftan de atlas și dulamă căptușită cu jder, agățată de umeri; pe cap, işlic de sobol, iar în picioare papuci de safian lustruit. Obrazul, tânăr și sănătos, era împodobit cu fuior galben și creț de barbă. Trăia la curtea domnească a lui Caragea, și se abătuse, în treacăt către București, pe la Corlăteștii vărului Dumitrache, tocmai în zilele zaiafetului. Era cam de aceeași vârstă cu Iancu, și sub îmbrăcămintea-i sclivisită se simțea că-i bate o inimă de român în lege.

Gligorașcu avea o frumoasă cultură orientală, dobândită prin călătoriile și șederile cu folos la Țarigrad și prin orașele grecești… Vorbea la perfecție limbile turcă și greacă, iar franceza atât cât i se putea cere unui curtean înfipt. În primii ani ai tinereții se bucurase de prietenia și protecția unui pașă puternic, care știuse să prețuiască în el calitățile boierului de rasă, acelea de vitejie, cultură și înțelepciune. Era un călăreț îndrăzneț și vestit în cuprinsul multor raiale, ceea ce umplea de mândrie și admirație sufletul hârșit al pașalei. Colindase prin ținuturile Asiei, întovărășindu-și prietenul în campaniile lui războinice, încărcându-se de glorie.

Pașa nu arareori îi punea la îndoială sângele lui creștin, încredințându-l că, așa furtunatic și viteaz cum era, trebuie să aibă în el „inimă de turc”.

Gligorașcu, firește, nu căutase să-i întoarcă niciodată această amăgitoare mângâiere a bătrânului pașă, lăsându-l să-și clămpăne gura în vorbe fără temei. În firea lui se descurca pecetea neamului Jienilor, cu toate înălțările de voinicie și noblețe sufletească. Și asta era peste puterea de înțelegere a încrezutului turc.

Când Alah chemase la cer sufletul drept-credinciosului său ostaș, Gligorașcu, care se simțea încă de mult prididit de dorul pământului său, și-a luat rămas bun de la prietenii locului și s-a reîntors la moșia părintească. Fără să fi fost cât de puțin stânjenit de noua sa viață, de sălbătăcia locurilor și de sărăcia oamenilor, Gligorașcu simțea cum își

primenește seva tinereții cu oglindirea vie a codrilor, a brazdelor, a cerului care albăstrea de veacuri destinele țării lui… Hoinărea prin desișuri după vânat de sălbăticiuni, sau călărea prin locuri cu frumuseți de basm, pe la mănăstiri, cu monahi săraci și cucernici, pe la conace boierești, cu petreceri nesfârșite, sau crame cu vinuri roase de vreme și pline de aromă. Nu-l încercase niciodată părerea de rău după viața de lux a Țarigradului, sau după aceea de la curtea pașalei.

Se întâmplase, totuși, să dea de un necaz. Era într-o primăvară întârziată, venită să mai aducă oamenilor sufletul ajuns la gură. Peste necazurile lăsate de Dumnezeu se mai abătuseră și cele făcute de un ispravnic, croit după moda timpului, lacom și rău. Jălaniile oamenilor se îndreptau către curtea boierească, de unde așteptau ușurare și înțelegere creștinească. Gligorașcu asculta freamătul surd al nemulțumirii norodului, ieșit din matca răbdării; și nu știa cum să cârmească mai bine lucrurile spre a-l domoli. Puterea omului stăpânirii nu putea fi înfruntată, fără primejdia de a te vedea târât în obezile ispășirii. Clocotind alături de mulțime, nădăjduia într-un semn de la Dumnezeu care să facă dreptate și să scape de o grijă. Semnul s-a arătat într-una din zile, când ispravnicul călcând fudul și arțăgos își făcu loc printre slugile aplecate până la pământ, urcând în ceardacul în care Gligorașcu odihnea, citind într-o carte de psalmi. Cu aroganța potrivită neamului prost, ispravnicul ceru boierului împlinirea cu dobândă a unor anumite datorii. Ridicându-se din jilț, Gligorașcu izbi câteva perechi de palme cutezătorului, făcându-l să coboare cocoloș treptele scărilor.

Aceasta atingere a puterii domnești nu putea rămâne fără urmări; ispravnicul, deznodat și cu fața umflată, se opri la curtea lui Caragea, povestind tărășenia cu adaosuri înfricoșătoare…

Și iată cum, nu după mult timp, olăcarul domniei lăsă în mâna boierului răzvrătit porunca de a se înfățișa de îndată judecății.

Gligorașcu își întocmi butca pentru drum lung, luând cu el o ceată de călărești chipeși, și se așternu pe drumul în care nu știa ce belele i se mai puteau cășuna…

La Văcărești făcu un popas mai lung și-și puse rânduială în haine, hotărî cele de cuviință pentru cazul când va cădea în osândă, după care, înălțându-și capul, o porni spre curtea domnească… Călărești cu caii hodiniți și întărâtați de zăbala frecată hoțește în gură mergeau pe de lături, închipuind un alai de beizadea plin de mândrie și ambiție…

Când intră pe sub porțile curții, arnăuții și beșliii, în cap cu baș-beleagă, cum și toată loaita de golani și gură-cască ai ulițelor, rămaseră năuciți, neștiind ce să creadă despre acest neobișnuit alai. Vodă Caragea, care tocmai privea la forfota orașului, văzându-i, ceru să i se lămurească ce însemna acest crăiesc alai… Când auzi că era al boiernașului de la Romanați, înseninat și plin de mândrie, s-a rostit,

fără altă judecată: „Să fie iertat, căci văd c-a fost om ăl de mi-a pocit ispravnicul…” După care a chemat pe marele postelnic, poruncind degrabă anaforaua de căftănire, înscriindu-l la pitac, în treapta de paharnic…

Gligorașcu a rămas de atunci la curte, în toată dragostea și prețuirea domnului.

Când ajunseră la loc potrivit, Iancu se opri, căutând zâmbitor la iarba în care se lăsase roua serii și la hainele scumpe ale curteanului… După care se așeză întins, ridicând din umeri a milă pentru soarta hainelor lui văru-său… Gligorașcu, înainte de a lua seama gestului, se întinse în iarbă, rezemându-se în cot, bucuros că putea respira aerul curat al pădurii și mirosul de iarbă călcată…

— Acum să-mi povestești, vere Iancule, cum îți mai duci viața și ce gânduri te mai bântuiesc?…

— Să avem iertăciune, vere… Locul pe care mă învârtesc eu, este cât fundul de taler; și-i umbrit de copaci și ferit de drumul mare. Tu viețuiești însă în târg domnesc, cu curți bogate și pline de oameni, prin care se prefiră și bun și rău… Și de la tine aștept să aud ce se mai vântură prin țară…

Gligorașcu zâmbi, luminat.

— Aha, va să zică tot de chestii de politică vrei să auzi?

— Păi cam astea sunt tărășeniile vremii, vere!…

— Ai dreptate: însă, vezi tu, apele mărilor sunt întotdeauna mai neliniștite și mai tulburi pe de mărgini decât în mijlocul lor… În București și la curtea domnească, toate par liniștite și puse pe drumul cel bun… Aud, însă, și cred că prin târguri si sate treburile merg prost și că lumea este bântuită de fel de fel de năcazuri și gândul răzvrătirii a dat în colț.

Iancu se iută la văru-său pe sub marginea căciulii, căutând să-i surprindă vreun semn de vicleșug, dobândit, cumva, prin șederile lui pe la curțile boierilor străini…

— De, vere, știu si eu!… Lupii nu se înhăitează și nu dau buzna în furcile oamenilor decât atunci când îi strâmtorează foamea!…

Gligorașcu își îndreptă privirea spre cer, răspunzând într-o doară:

— Da, ai dreptate…

— Împlinitorii domnești ne nădușesc mai rău ca pe vremea lui Hangerliu, lăcomind la husmeturi fără socoteală…

— Așa este, vere Iancule!…

— Boierii străini sau înstrăinați de pământul țării se întrec în avuție și risipă, împingând pe om la deznădejde, pe calea codrului…

Gligorașcu ridică din nou privirea spre cer, rostindu-se cu aer risipit, ca pentru sine:

— Hm, asta n-ar fi tocmai rău… Calea codrului este calea liberării de blestem și a izbăvirii…

Iancu îl privi din nou, iscoditor și bănuielnic… Gligorașcu rămânea liniștit și senin, lunecând pe ața unui gând cu care se părea înfrățit…

— De altfel, vere Iancule, cred că pe tine nu te-ar speria dezlegarea năcazurilor astea, prin puțină înspăimântare a stăpânirii… Ba, mi se pare, că te-ar găsi la largul tău și ți-ar da prilej să-ți mai răcorești sufletul!

Asta era peste puterea de închipuire a șetrarului, de a se vedea ispitit și îndemnat de un om al domniei pentru treburi afară din lege… Sări în sus, rostindu-se hotărât:

— Ascultă, vere Gligorașcu, cred că nu vei fi vreo iscoadă de-a stăpânirii, pusă să încerci sufletul oamenilor?… Te-am știut totdeauna cinstit și n-ai rușinat niciodată obrazul curat al Jienilor!… Spune-mi descurcat, care-ți este gândul?

Gligorașcu rămase liniștit, întins în iarbă, cu ochii limpezi către văru-său Iancu.

— Șetrare Iancu, slujba nu robește întotdeauna sufletul. Iar mintea omului nu este atât de puțină, încât să-și uite ce datorează neamului!… Stai jos și spune-mi frățește ce ai de spus. Uite, mie mi se îndemână să-ți mărturisesc că toate jigodiile care și-au uitat omenia merită să fie date în tărbaca răfuielilor… Și ca să fiu mai limpede și mai de-a dreptul: ai pregătit ceva pentru începutul lucrului?… Pe cine te reazimi și cum vrei s-o pornești la drum?…

— Vere, sunt mulțumit că nu te-ai prefăcut asemenea portului… Și iartă-mă că te-am rușinat, bănuindu-te…

— Nici o supărare. Astăzi nu mai poți lua pe nimeni pe credință!…

Iancu se lungi din nou în iarbă, povestind toate umblările lui prin sate și pe la casele oamenilor, tot ce adunase în sufletul lui, spre a întări hotărârea că starea lucrurilor trebuiește curmată… Povesti de drumul făcut la Comanca și de sfaturile egumenului Dosoftei… Și încredință că, după toate semnele văzute, mișcarea odată începută va spori curând, prin ridicarea altor pâlcuri de răzvrătiți și a altor cutezători…

Gligorașcu ascultă atent, fără să întrerupă sau să se clintească din loc. Când Iancu își termină spovedania, se ridicară amândoi în picioare, privindu-se drept în față:

— Să-mi spui, vere Gligorașcu, dacă te împreuni judecății mele sau crezi că mă încearcă fierbințeli ce nu-și pot afla vreodată izbândirea?…

— Rămâi la tot ce-ai cugetat, vere Iancule! Și Dumnezeu să-ți ajute… Și când vei fi în mijlocul cetașilor tăi și vei da chiot untului și spurcăciunii, să știi că inima mea va fi alături de voi toți… Și va auzi, și se va bucura… Peste câteva zile voi fi la Fălcoi, unde vom putea sta de vorbă mai în larg și mai descurcat… Acum mergem în casă, ca să nu dăm de grijă oaspeții…

Petrecerea era în toi; ultimul oaspete, sărdarul Iamandy, sosise. Învolvorit în crețurile caftanului și răsturnat într-un jilț moale, povestea, pițigăiat și zgomotos, necazurile călătoriei, printre care trecerea prin vadul Tesluiului cuprindea amănunte de groază. Paharnicul Dumitrache, auzind de isprava lui frate-său, zâmbea acru, gândindu-se la firea acestuia, care se răzlețea de tot ce se lega de neamul și de boieria Jienilor… Crescut printre sălbăticiunile Fălcoiului, rămăsese cu urme adâncite care aminteau traiul vieții de țară al flăcăilor din partea locului. Încă de mic, trimis la Craiova și dat la curtea băniei, pentru buna creștere și învățătură, fugise înapoi la Fălcoi, risipind visul bătrânului paharnic Costache de a-l vedea trecut în rândul diecilor sau calemgiilor divanului… Ocolind adunările și sindrofiile boierești, nu se mai sătura colindând coclaurile, clăcile și nunțile țărănești, drumurile pline de primejdii ale satelor oltenești, pe unde își avea conace, știute și neștiute, mănăstirile și hanurile presărate de la bălțile Dunării până în creștetul munților… Pentru care frații îi duceau mereu grija, neștiind ce s-ar mai putea întâmpla.

Gligorașcu, ascultând din pervazul ușii parascoveniile sărdarului, se întoarse către Iancu, rămas mai în urmă:

— Auzi, vere, cum se mai văicărește voinicul! Putea să crape fierea în el și rămânea să răspunzi în fața judecății!…

— Neam de astaragiu din Fanar, bătu-l-ar loazele… Credeam că are să dea în gălbinare!…

— Haide, intră înăuntru și împăcați-vă…

— Bine v-am găsit sănătoși, boieri dumneavoastră!…

Boierii se ridicară cu toții, venind cu brațele întinse către Iancu, bucuroși că puteau să aibă un om care să țină inima chefului.

— Bine-ai venit, Iancule!…

— A ieșit ursul din bârlog…

— Pe înnoptat, ca huhurezii…

— Și cred că tot pe poteci de margine…

Prididit de glumele oaspeților, Iancu surâdea voios, strângând mâinile tuturor, aruncând, la rându-i, câte o glumă de răspuns.

Întinzând mâna și sărdarului Iamandy, acesta nu se putu stăpâni să nu-i toarne o ploaie de imputări, în care se simțea că-și ușurează zăduful.

Iancu, zâmbitor ca totdeauna, îl bătu împăciuitor pe umăr:

— Lasă, boierule, nu te mai văicări atâta pentru o nimica toată!… Că doar te-am scos din mocirlă, nu te-am afundat… Nu-ți stă bine dumitale, palicar de Mitilene, să te treci cu firea pentru o icneală de gloabe stătute…

După care trecu mai departe, lăsându-l să-și răcorească sufletul

după pofta inimii.

Erau acolo, în afară de cei știuți, frate-său Amza de la Grojdibod și Mihalache din Fălcoi, cu jupânesele și copiii lor, Apostol, Zinca, Păuța Fană și Stănuț… Văru-său Ștefan de la Jieni, Dumitrache Racoviceanu cu jupâneasa Zoe, postelnicul Stoica, medelnicerul Costache Greceanu cu medelnicereasa Safta… Apoi boieri mai mărunți, ca Iorgu Geanovu, Gheorghe Cioabă, Dincă Moga, boier Cioflan din Caracal… Și o prea cinstită față bisericească, sfinția-sa Neofit de la Râmnic, în trecere către Caracal, pentru treburi mănăstirești.

Un oaspe mai puțin cunoscut în lumea invitaților era cucoana Anița Gălășescu, boieroaică din Coțofenii de peste Jii, care, în trecere către București, conăcise la curtea paharnicului Dumitrache, dimpreună cu fiică-sa, Sultana, pe care o ducea la curtea lui Caragea, unde avea să țină de urât domniței Ralu, odrasla domnească…

Masa aștepta întinsă într-o încăpere potrivit de mare. De jur-împrejur, în loc de scaune, lavițe largi și așternute cu scoarțe și căpătâie moi, pe care se putea sta gospodărește timp mai îndelungat. Pe masă erau așezate talere de cositor, gărăfi mari cu vin pentru toate gusturile, curcani și orătănii rumenite în țesturi de lut, azime făcute în casă și frânte în bucăți cu mâna, peșchire de borangic bătut în urzeală de inișor și înflorit cu râuri…

Boierii se așezară de o parte, iar jupânițele grămădite ciorchine de altă parte. Când toată omenirea se găsi la locul ei, prea sfințitul Neofit își scoase colionul de pe cap, binecuvântând și dând dezlegarea mesei. După care se așezară cu toții, întru săturarea mațelor…

Slugile, țigani crescuți și meșteriți la curte, primeneau la timp băutura și mâncarea, îndestulând pofta oaspeților.

Iancu se așeză de-o margine, către ușă, ca să simtă înviorarea aerului de seară și să fie mai departe de sărdarul Iamandi, care căzuse cloță în fruntea mesei. Boierii mâncau fiecare în felul în care erau deprinși; de băut, însă, beau cu toții după același calapod, golind pocalele până în fund și cu sete.

Târziu, când fumul ciubucelor îngroșase acrul odăii și mințile se înfierbântaseră de-a binelea, Iancu ieși în cerdac spre a-și împrospăta aerul din plămâni și a asculta zvonul miezului de noapte… Cerul era senin, cu stele mărite și strălucitoare, ca o poală de mantie domnească bătute în diamante. Din adâncul ei, pădurea aducea freamăt ușor de frunze, boarea plăcută de rouă, cântec de privighetori… Din când în când, țipăt de cucuvaie și huhurez sfâșia liniștea nopții, înflorind văzduhul.

Rezemat de un stâlp privea spre negura pădurii plină de dihănii și taine, căutând să străfulgere parcă potecile cu care avea să-i brăzdeze cuprinsul… Forfota curții căzuse, lăsând să se vadă doar urme de focuri, în jurul cărora dormeau, înveliți în ipângele, surugiii și slugile

oaspeților… Legați de căpestre de cânepă de capetele oiștilor, caii rodeau monoton, cu boturile vârâte în crosnele de fân aromat, aruncate dinainte… Pe la șetre și colibe nu se mai auzea nici un zgomot…

Iancu asculta adâncit șoaptele pe care abia le putea prinde, descurcând chemări ce se înfrățeau cu firea lui, care dominau zgomotul de veselie și oale ciocnite, venit din casa plină de oaspeți… Vedea, aievea, cete înviorate de clăcași ieșind din mocnița bordeieleor, împânzind potecile codrului, retezând drumurile butcilor boierești, deschizând zăvoarele conacelor, alungând poterile isprăvniciilor, curățind locul de blestemul mumbașirilor care le zvântase snaga muncii lor… Și auzea chiotul izbândei, însoțind pocnetul de pistoale și de șușanele…

Vedea luminându-se fața satelor și târgurilor, deschizându-se într-o viață nouă, plină de sănătate, de voioșie și de belșug…

Pădurea șopotea domol, legănându-i visele care se înfiripau năvalnic, umflându-i pieptul în respirații puternice și sănătoase…

De departe, dinspre poalele muntelui, apele răsturnau la vale unde înspumate de răzmeriță, găurind granitul bolovanilor care le tăia calea, trecând peste pietrișul mărunțat și așternut în albie… Sufletul oamenilor stâncilor se tălmăcea în acest drum al apelor, adunându-se în nădejdiile și înțelegerea fraților din șes…

Prin odăile conacului, veselia creștea tot mai zvăpăiată și mai zgomotoasă… Vinul, amețind judecata și rușinea, făcuse pe sărdarul Iamandy să înceapă a îndruga stihurile de scârbă ale „Giurginei”, cântec clocit în cămările palatului lui Caragea, care aduna într-însul toată putreziciunea morală a Fanarului, semănată în pământul românesc.

Gonită de rușinea crâmpeielor de cântec strecurate până în cămara jupânițelor, Sultana ieșise în ceardac, căutând aerul și curățenia nopții… Văzând pe Iancu, încremenit cu fața către geana pădurii, tresări înfricoșată. Auzise atâtea vorbe despre viața ciudată a acestui boier, încât nu se putea să nu încerce acel firesc sentiment de teamă.

Adulmecând răsuflarea de om fugărit, Iancu își întoarse capul. Dând cu ochii de jupâniță și pricepându-i teama zâmbi blând și împăciuitor. După ce-și scutură scrumul din vatra stinsă a ciubucului, încercă să-i alunge tulburarea și teama:

— Ai mult curaj, jupâniță, de cutezi să ieși din casă acum, când bântuiesc ielele și strigoii, iar pe la răscruciuri de drum joacă para comorilor îngropate!…

— Nu mă tem, șetrare Iancu. Și pe la noi, peste Jii, colindă basmul ăsta. Eu însă nu l-am dovedit niciodată adevărat!…

Iancu râse cu poftă.

— Asta este spre lauda dumitale, jupâniță!… Pe la noi, prin

Romanați, însă, străinii sunt scuturați de frigurile arătărilor și pătimesc din greu.

— Să nu-mi porți această grijă… Tot ce văd aici nu se pare îngemănat cu firea oamenilor de peste tot locul… și frigurile arătărilor n-au să mă încerce… cum nici pe dumneata nu au să te încerce, când stai aci…

— Nici pe mine, jupâniță… Miezul nopților calde și senine mi-a plăcut întotdeauna să-l petrec afară, trântit în așternut de fân, cu fața la stele… Să ascult cum foșnește, printre frunzele copacilor și firul de iarbă, mișuna atâtor vietăți ale întunericului, să simt cum mi se lasă peste ochi pulberea de rouă… Mai ales la mine, la Fălcoi, unde Oltul se împreună cu Oltețul, împingând zăvoaiele de zgomotul apelor, ca un cântec de cazanie care trage a somn…

— Într-adevăr, este atât de frumos!

— Pentru mine, om crescut în apropierea pădurii și a câmpului, stelele mi-au părut turmă de oi care paște iarba cerului, în jurul lunei, cioban îmbrăcat în cojoc strălucitor și alb… Din când în când, câte una din ele își scutură mița de argint sau se răzlețește din ciopor și scapă spre prăpăstiile pământului, fără să-i mai dea de știre… Nimeni nu le înțălege clătinarea lor cuminte, și nimeni nu stă să le păstorească din ochi, până în zori, când se înalță și se ascund în staulele lui Dumnezău… Toți se cuibăresc prin case și se înăbușe în așternutul cergilor, clănțănind ca pruncii în troacă la auzul poveștilor cu arătări și strigoi…

Sultana asculta, uimită de simplitatea și frumusețea cugetului acestui boier, și nu-și putea închipui cum de putuse fi încărcat de atâta hulă și dispreț de cei ce-l cunoscuseră până atunci.

— Șetrare Iancu, iartă-mă că nu-mi pot ascunde nedumerirea: boierii te cred om de primejdie și pornit pe fără-de-legi. Cugetul dumitale însă pare a fi curat ca de copil, iar semeția și răutatea de care, am auzit vorbindu-se, bunătatea și omenia…

Iancu zâmbi din nou, cu amărăciune și tristețe:

— Boierii au dreptate, jupâniță… Mi-au plăcut întotdeauna oile cerului și ale pământului… Nu mi-au plăcut însă niciodată lupii si vârcolacii… Și istețimea lor nu a scăpat acest păcat al meu și nu mi l-a iertat… Ar fi fost mai lesne pentru mine să nu mă tulbur și să nu-mi îndrept cugetul către alungarea răului din lume… Să scobor din proprietatea Fălcoiului și a culei în care mă adăpostesc, și să-mi petrec viața alături de a lor… M-a urmărit însă păcatul Jienilor de la obârșie, sângele ciobanilor băjenari, care au scoborât de peste munte cu turmele lor de oi, și-au dus viața lipiți de pământ și de oameni… Trăind astfel mi-au crescut, fără să-mi dau seama perii de lup de care se scârbesc astăzi boierii… Și poate și dumneata, jupâniță…

Surprinsă, Sultana se împletici în răspuns.

— Boierule Iancu, până astăzi nu am păcătuit cu vreun fel de bănuială asupra dumitale…

— Cu atât mai bine, jupâniță… N-aș fi vrut să-mi porți cu dumneata, pe drum și la curtea domnească, urâciunea acestei bănuieli… Poate că o să ne mai întâlnim vreodată… Și nu m-ar bucura să mă întâmpini cu chipul încruntat și neprietenos… Știu că viața zgomotoasă și plină de veselie face să coșcovească și să afume chipurile aprinse în zidăria sufletului omenesc… Dar vor veni ceasuri de hodină, care să strecoare, ca prin strâmtoarea ocniților, pale de lumină, înviind amintiri pe care le credeai uitate sau șterse…

— Când ai să-ți faci drum pe la București, să vii să mă vezi, boierule Iancu; și ai să vezi cât de bucuroasă și de prietenește am să te întâmpin…

Iancu se încruntă ușor, căutând spre cer.

— Aș vrea să nu fiu nevoit la acest drum: dacă totuși va fi să-l fac, el n-o să bucure decât pe dușmanii mei!…

Bănuind că ar fi putut înspăimânta jupânița, redeveni senin și vesel, schimbând vorba.

— Auzi cum își poartă glasul frate-meu, Amza! Cât este de bătrân, dar la petreceri îi taie pe-ăi tineri. Nu știu cum s-o simți bietul sărdar, auzind doina asta jalnică, adusă din stuful Grojdibodului și din grindurile Stejeroviței, pe unde neamul lui grecesc a semănat necazul și pustiul!…

Noaptea se alunga pe nesimțite, umezind mai mult aerul cu pulberea de rouă a dimineții. Pădurea răsuna de cântecele privighetorilor, înviind în mișuna păsărilor cuibărite printre ramuri… Sultana își adună la gât paceaua de samur, înfrigurată… În iia de borangic subțire pătrunsese răcoarea nopții, făcând-o să tremure ușor. Prinzând de veste, Iancu o îndemnă să se înapoieze în casă, spre a nu-și da de sminteală sănătatea și tinerețele.

— Înainte de vremea prânzului vom pleca spre București și mi-ar părea bine să te mai pot vedea, șetrare Iancu… Ai suflet bun și cuget curat, și voinicie de cruce-ntreagă de român…

— Îți poftesc drum bun, jupâniță; și dacă gândul te-o mai purta către mine și nu mă vei face uitat, să-mi trimiți de la capul drumului carte de sănătate și de voie bună.

Sultana intră în casă, lăsându-l pe șetrar în ceardacul în care avea să stea până ce zorile se deslușeau de-a binelea. La masă, boierii continuau petrecerea, cu pofta înmulțită. Scripcarii boierului Dumitrache, pricepând la patimă de om cu chef, cântau neosteniți cântece de inimă albastră, din care, slavă Domnului, prin partea locului erau din belșug. Jupânesele nu mai pridideau taifasul, îndulcindu-l cu zaharicale și șerbeturi făcute după socoteli păstrate în taină.

Când socoti că somnul le-a fost destul, Iancu scoborî către coșerea în care-și avea calul. Duță și Oană dormeau alături, între cai, având stănoagă o boată golită de vin. Fânul se isprăvise din iesle, iar caii dormeau din picioare. Simțindu-l aproape, Haiduc necheză prelung. Ca arși, cei doi slujitori săriră în sus, frecându-se la ochi.

— Vă sărutăm mâna, boierule… Ne-a cam furat somnul și ațipisem puțin… Dar urechile ne-au fost ca de iepure.

— Cum v-a mers șederea la Corlătești, măi băieți?

— Slavă Domnului, destul de bine!…

— Să țăsălați bine caii și să le dați grăunțe cu postava… Că pe la prânzișor o s-o luam din loc până către Drăgănești, și nu vreau să meargă la țăcăneală, ci numai la buiestru.

— Așa o să facem…

Mai voios ca totdeauna, Iancu se înapoiă în casă, unde închinând o oală cu vin, o dădu pe nerăsuflate pe gât. După care, potrivindu-și glasul, mulțumi pe meseni cu un cântec de lume, care răscoli în ei amintiri de tinerețe și de dragoste coclite prin ungherele sufletelor. În cămara lor, jupânițele conteniseră taifasul, ascultând cântecul de heruvim al pământului, strecurat în simțirea lor necercetată de nimenea…

Boieroaica de la Coțofeni veni să mulțumească șetrarului, și să-l roage să mai cânte ceva. Iancu, cumpănindu-i gustul, îi cântă o doină bătrânească, auzită peste Jii, într-o noapte petrecută la un han cu vin bun și lăutari de pomină: care o făcu să lăcrimeze și să-l pună pe șetrar la inimă…

Ziua venise senină și plină de soare: boierii ieșiseră în ceardac spre a se răcori și limpezi, sorbindu-și cafelele pe divane largi, unde puteau odihni, stând turcește. Forfota curții înviase din nou, plină de înfrigurare. Pe la cotețe și poiate se auzeau cârâituri de orătănii și guițaturi de purcei, prinși pentru tăiere. Surugiii și slugile potriveau ștreangurile cailor, îi îndestulau cu fân sau îi porneau la pârâu pentru adăpat, fluierând sau înjurând zgomotos. Jupânesele se dăduseră odihnei, pridídite de nesomn și oboseală.

Așezată într-un jilț, Sultana se trudea să dea geană pe geană, neștiind de unde i se trăgea neliniștea și tulburarea sufletului…

Pe la vremea prânzișorului, butca înhămată cu șase cai înaintași trăgea la scara conacului. Petrecute de oaspeți și stăpânii casei, cele două femei coborâră, gospodărindu-se pe perinele moi, ca pentru un drum lung și greu. Înapoia trăsurii, într-un șișlete legat de osii cu funii țeapăne de tei, sta grămădit calabalâcul și crosna de fân pentru popas. După ce jupânesele se îmbrățișară, iar boierii bătură destule temenele, surugiii plesniră din bicele cu sfârcuri pieptănate, chiuind ca pe valea Jiului. Caii se strânseră în șleauri, icnind cu butca grea către drumul

Comanilor, pe unde aveau să treacă Oltul. Clopotele legate de gâturi scoteau zgomote sparte și asurzitoare. Câinii porniră să latre întărâtați, năzuind să se dea la boturile cailor și nădragii cu găitane ale surugiilor. Într-o hărmălaie ce se ridica până la tăriile cerului, butca o cârmi afară din sat, punându-se pe șleau.

În fundul, trăsurii, cucoanele răzimate de lăturile coșului se pregăteau să ațipească trudite.

Drumul, tăind întinderi nesfârșite de codru, ducea peste Olt, prin Drăgănești, Coteana și Slatina. Aci trebuiau să înnopteze, conăcind la niscaiva boieri cunoscuți. După care o întindeau din nou la drum, spre București.

Caii, odihniți și bine hrăniți, îndemnau la drum, fără să mai ocolească hârtoapele, făcând să țină treze capetele bietelor femei… Când ajunseră în coasta Potopinului, surugiii o cârmiră spre dreapta, luând-o către albia Oltului. Drumul era mai neumblat și plin de gloduri, amenințând să dea de sminteală arcurile trăsurii: o lăsară mai domol cu strânsoarea călcâielor, răsuflând și ei în mersul la pas al cailor. Pe deasupra drumului, crengile codrului se împreunau, făcând să umbli ca pe sub bolți de tainițe. Surugiii, oameni încercați și învățați cu urâtul, rămâneau nepăsători, pufăind din lulele făcute din lut ars. Zăpușeala nămiezului pătrundea cu greu printre frunze, lăsând neatinsă răcoarea plăcută a codrului. Din când în când întâlneau fântâni cu cumpeni înalte, străjuite de cruci de lemn, săpate din creștinească milă pentru oamenii și vitele însetate la drum. Surugiii se închinau cucernici, cinstind duhul acestor mici și pustnice altare ale lui Dumnezeu. Când câte o pacoste de vătui le tăia calea, umpleau văzduhul cu chiuituri și ocări, ca pentru semn afurisit de pagubă…

Butca mergea încet și legănat, lungind drumul până la Olt. Din desișuri se auzeau sunete de clopot răzlețit, însemnând vite slobozite pentru păscut și așezări de oameni… Arar se presărau tarlale semănate cu orz sau cu mei și câte-o viișoară sădită în tufe, printre luminișuri bătute de soare.

La o răscruce de drumuri furișe, surugiii se văzură opriți de trei călăreți, răsăriți din pădure. Bănuind vreun necaz, dădură să zăticnească dincolo de ei și să se descurce în goană. Călărețul din cap, care era Iancu Jianu, își dădu căciula pe ceafă, strigându-le prietenește:

— Ho, bă fraților, nu vă mai speriați așa, c-o să dați în gălbinare!… Se vede că nu va priit somnul de azi-noapte și ați început să nu mai cunoașteți la oameni!

— Nu vedeți, mă creștinilor, că este boierul Iancu, fratele boierului Dumitrache de la Corlătești, lămuri logofătul Oană.

— Așa este, fraților, se dumeriră surugiii.

— Și ce vă poftește inima, boierule?

Iancu se uită la ei, nemulțumit.

— Auzi colea! Asta este vorbă de om bătrân și învățat cu drumurile? Păi bine, mă creștinilor, dar voi nu mai pricepeți la zăduful cailor de sub voi? Vreți să-i faceți să crape de sete și osteneală? Dați-vă jos, oameni buni, și adăpați-i, ca să vă poată duce până unde aveți treaba!… Că este drumul greu și mai mult în coastă, iar ei mărunți, mai cum a dat Dumnezău!…

Auzind vorbă de oameni străini și simțind că stau locului, femeile scoaseră capul pe fereastra butcii. Dând cu ochii de Iancu, amândouă tresăriră, fiecare pentru ce-și dau cu presupunerea. Iancu își scoase căciula din cap și-și apropie calul de scara butcii.

— Să avem iertăciune, jupânească, dar m-am gândit că n-ar strica să vă petrec până la Drăgănești, ca să fiu împăcat în sufletul meu că ați trecut cu bine apa Oltului…

Amândouă femeile se înseninară, bucuroase că au un om de credință, care le putea fi de folos la trecerea apei.

— Îți mulțumesc, șetrare Iancule, că te-ai cugetat să ne fii de ajutorare. Drumul este anevoios și nu știu de unde poate răsări primejdia!

Aplecându-se în șa, șetrarul ținu s-o necăjească pe Sultana.

— Nu-ți spuneam eu, jupâniță, că drumurile Romanațului scutură pe străini cu frigurile arătărilor?

Fără să-și piardă cumpătul, Sultana răspunse:

— Și eu îți spuneam, boierule, că nu mă sperii de aceste arătări și cu ele nu mă încearcă a friguri!…

În acest timp, surugiii desprinseră caii din șleauri, ducându-i către jgheabul fântânii. Cumpăna neunsă scârțâia ridicând ciutura de apă, vărsată apoi în jgheabul prididit de mușchi și putregai. După ce-i frecă la ochi cu podul palmelor, îi smuci de urechi spre a-i înviora.

Sultana trase perdeaua ferestrei, spre a putea vorbi cu Iancu, pe tot timpul drumului. Aruncându-și ochii peste locuri nu-și putu ascunde încântarea pe care o simțea, mărturisind că i-ar plăcea să le cerceteze din când în când. Șetrarul, simțindu-și apa la moară, se înălță în șa, arătând spre miazănoapte.

— Pe aci, în sus, este Fălcoiul, unde îmi am cula și acareturile și pământul… Drumul până la mine merge alături cu Oltețul, și, oricât ai fi de singur, zvonul apei te face să crezi că ai un tovarăș de drum cu care să-ți omori urâtul… De vale, către unde ne purtăm acuma, este satul Chiliilor, în care îmi am ocoalele vitelor și bordeiele țiganilor… Colo, unde frunza codrului se deschide la culoare, sunt zăvoaiele de sălcii și se împreună Oltul cu Oltețul… Aci apele se gârâie și se înfrățesc, ducându-se la vale de-a valma… De multe ori, vara stau pe malul Oltului ceasuri întregi, și aștept să văd cum trec plutașii cu bușteni din vârful muntelui… Sau privesc oamenii care-și croiesc

năsade și dau cu posfatul după oclei și pește mărunt pentru ciorbă…

Sultana asculta zâmbitoare graiul șetrarului, care aducea, parcă, toată limpezimea și liniștea naturii, toată curățenia copilăriei… Chipurile sclivisite ale oamenilor de la curtea lui Caragea păleau cu încetul, rămânându-i în amintire ca niște strâmbături de scârbă. Statura lui Iancu rămânea înălțată și mândră, croită din dărnicia unui destin bun… Ar fi vrut ca drumul să nu se mai sfârșească, iar vorba lui să se îngâne mai departe cu foșnetul frunzelor și cântecul păsărilor.

Butca mergea mai domol, coborând către malul Oltului. Iancu își împinse calul la galop, luând-o înainte si oprindu-se pe locul unde avea să tragă podul. Își duse degetele între buze și șuieră tăios și prelung… Din bordeiul de pe celălalt mal apăru podarul, care, recunoscând pe boier, se grăbi să lase podul să alunece pe scripet, spre a nu-l da de zăbavă. Când capetele luntrelor ciocniră malul și priponul fu legat strâns, surugiii desfăcură caii din șleauri, împingând butca, cu mâinile. Cucoanele care coborâseră se suiră pe scândurile așternute rar, uitându-se cu spaimă la apele care vuiau repezi, izbind în coastele luntrilor. Caii sforăiau pe nări, neliniștiți, mângâiați cu palma și cu vorba de surugii. Când treaba fu terminată, Iancu își trase calul pe pod, ținându-l scurt în zăbală. Oană și Duță rămaseră pe mal, ca să-l aștepte la înapoiere. Podarul, om cunoscut și de credință, cuteză să-l întrebe, nedumerit:

— Aoleu, boierule Iancu, ți-ai ieșit din feleșeag… Știam că nu treci Oltul decât de-a călare, prin apă, nu pe pod, ca muierile!…

Iancu tăcu, uitându-se cruciș către chipul înspăimântat al Sultanei.

— Apăi de, mă Cârsteo, mai greșesc și eu câteodată, așa, ca să te pot dărui și pe tine cu câte un galbin de cinste pentru osteneală.

Podarul, trăgând cu nădejde prăjina, nu pregetă să i-o întoarcă:

— Lasă, boierule, că din mila dumitale m-am înfruptat și fără să opintesc la opacini!… Dar se vede că alta o să-ți fie socoteala!…

— O fi, mă, ce să zic… Vezi de ține botul luntrilor mai drept că așa pieziș, ne pomenim dincolo de Fundul Vornicului și cădem cu nepusă masă la curtea sărdarului Iamandy.

— Oh, bătu-l-ar Dumnezău!…

Sultana asculta, înfiorată, taifasul podarului… În ochii ei, șetrarul se lumina tot mai viu, ca o arătare de basm. Când luntrile hârșiră călcând peste prundiș, podul zgâlțâi puternic, cutremurând pe cei de pe el. Sultana, dând un țipăt, se agăță de brațul puternic al șetrarului care râdea de la inimă.

— Ai tras puțină spaimă, jupâniță!… Uite, jupâneasa Anița s-a dovedit mai de curaj!…

— Vi-s podurile nărăvașe, șetrare Iancu!…

— Lucru de bardă, jupâniță!… S-or mai ciopli ele, dacă or avea pentru cine…

Butca, înhămată din nou, urcă pieziș până deasupra malului, după care o porni întins pe drumul Drăgăneștilor. Trecu marginea Comanilor, sat sărac și vârât în pământ, lăsând înapoia ei neschimbatul peisaj de locuri împădurite și sălbatice. Jupâneasa Anița se dăduse cu temei odihnei, lăsându-și odrasla să-și fărâme timpul după pofta inimii. Iancu ținea calul la scara butcii, povestind, în felul lui, tot ce se lega de viața lui și a oamenilor de prin partea locului.

Când moșurile de stuf și șindrilă ale Drăgăneștilor începură a se vedea răsărind înainte, șetrarul simți o ușoară strângere de inimă… Înțelegându-i această părere de rău, Sultana se crezu îndatorată să-i abată întristarea, cu o vorbă care să-i crească mângâierea și nădejdea.

— În toamnă, când s-or face viile pentru cules, am să vin din nou la Coțofeni; și am să-ți trimit carte, boierule Iancu, să știi să mă întâmpini la Drăgănești, ca să strunești mânia apelor și primejdia podului, de care am văzut că nu te înfricoșezi…

Iancu zâmbi mulțumit.

— Să-mi trimiți, jupâniță, și am să vin să te aștept… Și dacă nu ți-o fi urât de mine, am să te petrec până în hotarul Coțofenilor, ca să-ți povestesc câte s-au mai întâmplat și ne-au întristat sau ne-au îmbucurat viața…

Odată intrați pe ulițele satului, tovărășia șetrarului se apropia de soroc; surugiii simțind cum slăbea vâna cailor de sub ei, hotărâră să tragă de-o margine și să le dea câte o căciulă de grăunțe. În cuprinsul acestui scurt popas, Sultana avu prilejul a cunoaște mai bine sufletul duios al lui Iancu Jianu, pe care cu o zi înainte îl crezuse rău și sălbatic. Vrând să aibă dezlegarea unei nedumeriri cuteză să-l întrebe:

— Boierule Iancu, ajută-mă să înțeleg și eu; de ce treci apa Oltului mai mult călare, prin valuri? Nu-ți este mai lesne cu podul, ca toată lumea? Ar fi, poate, mai omenesc și mai ferit de primejdii!…

Setrarul se simți încolțit, neștiind cum s-o scoată la căpătâi cu răspunsul, așa ca să nu lase, la despărțire, vreun fel de bănuială care să-l asuprească.

— De, jupâniță, știu și eu!… Mă gândesc că nu strică să-ți deprinzi un drum de mers atunci când ești nevoit… Că podul nu-l ai întotdeauna la îndemână și nu știi cu ce zor te poate pocni năcazul!… Dar despre asta nu am nici un fel de supărare; trec prin Olt ca pe ulița negustorilor din Caracal…

Când butca fu gata de plecare, Sultana întinse mâna șetrarului pentru despărțire.

— Îți mulțumesc pentru osteneala dumitale, șetrarule Iancu. Am să-mi aduc aminte în fiecare ceas de drumul pe care l-am făcut împreună… Și am să aștept cu nerăbdare coptul viilor, ca să cer domniței Ralu voie de a veni din nou acasă…

— Bine, jupâniță, Dumnezeu ajută împlinirea gândurilor bune și

curate!…

— Rămâi sănătos, boierule Iancu!…

Surugiii plesniră din bice, chiuind prelung. Roțile butcii și copitele cailor răscoliră pulberea uliței, așezând între șetrar și jupâniță nori groși de praf.

Iancu rămase locului, privind îndelung cum depărtarea îi răpește chipul curat al jupâniței, de care îi rămăsese agățat sufletul.

Când butca se topi cu totul în zare, își întoarse calul, luând-o înapoi la pas, cu capul plecat a întristare, către Fălcoiul în care nu-l aștepta nici un fel de bucurie.

Când ajunse în Fălcoi, cocoșii cântau întâia oară. Caii călcau pe sfoara potecii fricoși, pe orbecăite… Conacul albea singuratic sub bătaia razelor de lună, scăpate rar printre nămeții norilor… Ocolise satul pe margine, spre a nu mai ridica larma câinilor și a stârni inimile oamenilor… Intrară pe dinapoia curții, trăgând de-a dreptul la grajd. Chinuit de presimțiri, după ce descălecă, Iancu porunci slugilor:

— Băgați caii în grajd și dați-le grăunțe; să nu luați însă șeile de pe ei. Ușurați-le numai chingile de sub burtă, să hodiniți și voi alături, sub iesle…

Oană și Duță își scuturară praful din ochi, luând apoi caii de frâie și pornind-o tăcuți spre grajd.

Iancu se uită după cai, spre cer, spre marginea de sus a satului, dinspre care se abăteau semne purtate de suflarea vântului… După care o porni spre ușa conacului.

Când dădu să ridice ivărul, auzi în întunericul grămădit sub streașină scâncet de copil bătut.

— Care ești acolo, mă?

Neprimind nici un răspuns, o luă spre locul unde i se părui ghemuită o făptură de om, întinzând mâna cu curaj. Din troscotul înalt ridică de gulerul zăbunului un copilandru care dârdâia de spaimă. Îl duse în lumina lunei, luându-i bine seama.

— Ce cauți aci, drace?… Ai făcut vreo boață și ți-a muiat oasele nen-tău Iorgu?… Du-te în grajd și te culcă, păcătosule!…

— Boierule Iancu…

— Spune, mă, ce ai de spus și nu mai dârdâi…

— Boierule Iancu, este rău… Au tăiat turcii pe leica Anica…

Iancu se înfipse pe picioare, dârz.

— Care turci, mă? Au ești prins de friguri? Ia vino, logofete și toarnă o oală cu apă rece pe flăcăul ăsta, că-l scutură rău frigurile!…

Băiatul se porni să plângă mai rău, cu sughițuri.

— Boierule Iancu, n-am friguri, dar pe leica Anica au tăiat-o turcii!…

— Când mă?

— Pe la scăpătat, boierule!… Ne-au jăcmănit casa de țoale și bani… Neica Iorgu a răznit-o către Chilii, de frică…

Iancu își săltă căciula pe cap, spre a-și despăienjeni ochii. Prin urechi îi treceau vârtejuri, care-i tulburau mintea și-l făceau să se clatine.

— Și încotro au luat-o?

— Nicăieri, boierule; au prins un berbec și l-au înjunghiat ca să-l frigă… Cred că sunt și acum la han și benchetuiesc. Poate că au să plece către ziuă…

— Benchetuiesc acolo, aproape de moartă?

— Da, boierule…

Rămas tăcut, cu capul în jos, Iancu chibzui ce are să facă. În spatele lui, Oană și Duță făceau cruci dese, ca pentru alungarea duhurilor răului. Hotărând fără zăbavă se întoarse către ei.

— Ce tot înșirați la cruci și bolborosiți ca babele, păcătoșilor? V-a luat graiul și mintea și puterea de ați rămas bleojdiți la răscruce și nu știți pe ce drum s-o apucați? Plecați, nemernicilor, și sculați oamenii din somn, și adunați-vă cu toții dincolo de drumul ăl mare, în viile lui Mihalache, frate-meu… Și când îți auzi că vă șuier, să veniți în spatele coșurilor lui Iorgu, să vă spun ce trebuie să faceți… Duceți-vă, bă, nu mai stați încremeniți!… Să vină oamenii cu furci, cu coase și cu săcuri… și să ia și cremene și iască; poate că o să luminam de ziuă înainte de a vrea soarele și Dumnezău. O să aprindem și noi berbecii din oborul lui Iorgu, să-i frigem în țăpoaie de carpen necojit, ca să ne săturăm sufletele!…

Băiatul se potolise din plâns și din clănțănitul dinților. Vorba de tunet a boierului Iancu îi prinsese inima și curajul, întărindu-l.

— Spune-mi, mă băiatule, cum s-au petrecut lucrurile?

— Au venit, boierule, și au cerut de mâncare leliții… Caii îi trăseseră sub coșare, în seama lui nea Iorgu. Le-au dat brânză și pastramă de capră și o găină pe care tocmai o scosese din țăst… Au stat ei la masă și au mâncat, însă cu ochii roată la lada cu țoale și la salba de la gâtul leliții… Când a dat să le aducă niște fiertură de oclei, numai că s-a sculat un turc de pe laviță și s-a repezit la salbă ca s-o fure… Lelița Anica apucase să pună oala pe masă, așa că l-a îmbrâncit, dând să fugă… Turcul s-a clătinat pe picioare și a căzut sub masă… Când s-a sculat și a văzut că-i trântise cialmaua din cap, împreună cu ăilalți au început să răcnească pe limba lor, de umpluse casa de groază… Au tras hangerele din teacă și s-au repezit pe lelița Anica, ciopârțind-o… Eu am rupt-o de-a fuga și am apucat să-i spun lui nenea Iorgu, ca să poată scăpa… Am sărit pârleazul și m-am pitit în gaura de unde scobeam după pământ galben, din marginea zăvoiului… De acolo am văzut cum au ieșit turcii și au prins noatenul, de-l țineam de prăsilă, și l-au junghiat… Ăi de rămăseseră în casă scoteau boccele încărcate cu țoale și le duceau în coșere, lângă cai…

— Bine, mă băiete, ajunge… I-a fost scris ei, bietei Anica, să moară așa… Dar o să facem și noi după puterea noastră, ca să nu rămână fără osândă omorul și jaful… Să stai aci până la ziuă și să dormi… Eu mă duc la han să văd cum stau lucrurile și să rânduiesc cele poruncite de dreptatea sângelui…

Iancu se duse în grajd, strânse chinga calului și-l scoase afară… Încălecă fără să mai pună piciorul în scară și o porni în goană către hanul în care avea să facă judecată și dreptate… În urma lui, larma

glasurilor sporea pe ulițe, vestind că oamenii se adunau spre veni din urmă.

Când ajunse aproape de drumul pe care era așezat hanul, se opri legându-și calul de un trunchi de copac. O porni apoi pe jos, intrând prin dosul curții, printr-o știrbitură a gardului…

Ferestrele se vedeau luminate, iar dinăuntru se auzeau glasuri de oameni puși pe zaiafet. Bănuind că la cai trebuie să fi rămas vreun turc de pază, se apropie de coșere, uitându-se, cu ochi deprins cu întunericul, prin răritura leaților păretelui. Erau nouă cai străini, iar alăturea de ei, păzind ușa, un bajabuzduc care pufăia din ciubuc. Într-o clipă, planul fu făcut; se apropie încet, în vârful picioarelor și înainte de a fi fost simțit, era cu mâinile înfipte în grumaz și cu genunchii pe pieptul turcului, care se zvârcolea înăbușit și neputincios… Când ultimul horcăit îl încredință că-și plătise păcatele, îl lăsă lungit și o luă către han, unde avea răfuiala cea mare…

Pe la jumătatea drumului se opri, ascultând atent ropotul de fugă, descurcat în adierea vântului. Peste durerea trăită în acel ceas al morții hangiței, de care îl legau amintiri păstrate în taină, sufletul lui tresălta înviorat, văzând cum chemarea lui aduna în ropot furtunatic gloata nevolnicilor de ieri, prefăcută în oaste a răzbunării… Visele lui, presărate cu atâtea îndoieli și deznădejdi, prindeau cheag, luminându-se în întinderi de speranțe în izbândă… Ropotul se auzea tot mai clar, mai aproape. Iancu se ridică pe brâul casei, în dreptul ferestrei cârciumii. Scoase cuțitul și crăpă ușor pojghița de piele a giurgiuvelii, căutând să vadă ce se petrecea înăuntru.

Întinsă pe dușumea și înecată în sânge, hangița odihnea cu fața în sus, tămâiată de lumina feștilei care tremura în ciob. Fața îi rămăsese albă și senină, păstrând în colțul buzelor semne de surâs și împăcare. Moartea i se așezase pe ochi o dată cu amintirea unei clipe fericite din viață, alungându-i durerea fierului înfipt în pieptul ei tânăr.

Iancu o privi îndelung, cu inima strânsă… Rămasă singură, în mijlocul odăii prin care își purtase vioiciunea și surâsul, înghețase în jurul ei tot sufletul care stăpânise aci, înmulțit de vinul sorbit cu ochii la ea, din oalele pântecoase de lut. Nimeni nu-i sta la căpătâi în noaptea asta a priveghiului, nici un ochi nu lăcrima pentru tinerețea și farmecul ei pierdut… Moartea coborâse peste viața olacului rămas pustiu, ca și peste sufletul lui pâclos și întristat.

Feștila părea pe sfârșite, sfârâind de marginea taerului, ridicând o viță subțire de fum, drept în sus, ca o jertfă de creștinătate bine primită…

— Aveți să mi-o plătiți voi înzecit, câini fără suflet!…

Iancu se dădu jos, luând-o către ușa din față a hanului. Apăsă de cioacă, intrând binișor în odaia cârciumii. Se aplecă prin întuneric deasupra trupului înțepenit, ridicându-l în brațe. După ce-și cumpăni

bine sarcina, o scoase afară, ducând-o într-un loc ferit din marginea pădurii, pe așternut de iarbă înaltă și moale.

Rupându-se slăbiciunii și pierderii de vreme, duse degetele între buze și șuieră prelung… Tropotul oamenilor se desprinse din viile medelnicerului Mihalache, rostogolindu-se către han. În fața porții, Iancu aștepta tăcut, răzimat de stoborul de la țâțână. Oamenii se adunară ciopor în jurul lui, neîndrăznind să scoată un cuvânt. În mâini aveau furci și topoare, iar parte din ei, țepoaie ascuțite de carpen și alun.

— Să nu pierdem vremea de-a surda… Oană, tu să treci cu oamenii tăi la ușa de din dos… Să aștepți când or zăticni berbecii, să le dați între coarne… Tu, Duță, să stai la pândă la ușa din față, să-i prinzi în țepoaie și în ghearele furcilor. Ăștialalți, să prijiniți ferestrele, să nu scape ca liliecii din găurile de unde au supt sânge și și-au săturat mațele… Patru din voi să urcați sub coperișul casei și să scăpărați în șomoioage de paie, ca să aprindeți șindrila și să ardă până le-o ajunge la tălpi… Duceți-vă, bă fraților, nu mai stați bleojdiți și puneți-vă pe treabă…

Oamenii se împărțiră pe cete, înconjurând hanul și punând zăpoare de moarte pe la uși. Agățându-se de furcile tindei, patru flăcăi voinici scăpărară în cremene, aprinzând iasca și șomoioagele de paie. Curând, în văzduhul înnoptat se ridică para focului, trosnind grinzile de lemn uscat ale hanului.

Iancu, cu hangerul în mână, privea spre înaltul înroșit al cerului, cu ochi sticloși de bucurie, răcnind sălbatic:

— Așa, bă!… Ațineți-vă, să nu scape unul!… Cine a spus că a murit biata Anica, fără să fi avut parte de lumânare creștinească!… Uite cum își ridică flacăra până la Dumnezău, și cum sfârâie săul cu care i-am îmbrăcat feștila!…

Amețiți de vâltoare și primiți cu lovituri de furci și secure, turcii pieriră până la unul. Nouă trupuri de bajabuzduci plătiseră paguba sângelui vărsat fără vină.

Iancu părea moleșit și sfârșit de puteri.

— Să-l aduceți și pe ăl de face de strajă la grajd, că nu mai are pe cine păzi… Și dați-l și pe el focului, ca să nu se răznească de tovarăși și să pățească vreo sminteală din partea câinilor, care văd că-i dau ocol și-i adulmecă stârvul…

Hanul, clădit din bârne și chirpici frământați cu paie, ardea ca iasca, scurtându-se până în temelii. Când vântul începu să le poarte pe la nas duhoare de cărnuri pârlite, Iancu se întoarse către ai lui, liniștit și împăcat.

— Scoateți caii din grajd și duceți-i la Chilii, în ocoale; să încărcați pe ei și țoalele rumânului, să nu i le prade careva. Pe urmă să veniți cu o cocie de la curte, așternută până la capetele loitrelor cu o tavă, să

luăm moarta din marginea pădurii și s-o ducem unde i-a fost rânduit.

Oamenii apucară caii de căpestre și o porniră înapoi spre sat. Iancu își dezlegă și el calul, petrecându-i frâiele pe după braț; și mai întoarse capul către hanul înnegrit de fum, semn al unei așezări omenești rămasă pustiei. Apoi, cu pas întârziat, o luă pe urma cetei de țărani, către casă.

Era cam pe la prânzișor, când butca lui Gligorașcu intră pe poarta conacului lui Iancu. Vremea se ținea frumoasă, făcând să îmbrace tarlalele cu orz și secară, presărate prin ochiurile pădurii. Oltețul prinsese să-și limpezească apele, intrând cu încetul în albie, lăsând răsfrânte peste maluri straturi de nămol și băltoace. Peste înseninarea amăgitoare a satului, sunetul clopotului bătut în dungă lăsa umbra întristării unei vești de moarte…

Gligorașcu poruncise să lase caii la pas, spre a putea privi cu de-amănuntul sărăcia care zăcuia și aci, ca în toate părțile, în jurul caselor țărănești. Simțea nevoia să-și umple cât mai mult sufletul cu aceste imagini ale necazurilor omenești, spre a-și putea aminti întotdeauna de datoriile pe care le are față de nedreptățile făcute sângelui și neamului lui.

Trecuse pe lângă hanul prefăcut în scrum și simțise mirosul de tăciune stins de curând… Știa, din auzite, că aci își potolise văru-său Iancu bântuielile tinereții, în petreceri până la ziuă albă, cu vin sorbit pe nerăsuflate, cu lăutari care se pricepeau la patimă de om cu chef, cu cântecul ce legăna sufletul hangiței… Și încercase, văzând pustiul focului, acea strângere de inimă a ruperii din amintire a unui loc care ți-a purtat câteodată gândul răzleț…

Gligorașcu își colindă privirea către pădurea încărcată cu verdeață și aromă, către înaltul strălucitor al cerului, către satul cu ulițe desfundate și case prididite de lepra paraginii. Și surâse cu amărăciune, neputând descurca rânduielile lui Dumnezeu, care a dat atâta frumusețe și măreție naturii, și atâta întunecare și obidă bietului pământean…

Pentru cine puteau fi toate darurile Lui dacă omul era blestemat să stea înglodat în necazuri, să nu-și poată ridica fruntea către cer, ca să vadă și să trăiască bucuriile de dincolo de viața lui câinească!…

Vrăjmășește, gândul că el ducea o viață de belșug și înstrăinare de locul datoriilor lui, i se înfigea tot mai adânc în inimă… La curtea lui Caragea, acest domn de pagubă care-și trimisese drept crainici ai venirii lui în scaun focul și ciuma, ședea înțepenit, neputându-și apropia vraiștea și durerea țării. Simțea cum i se păcătoșește graiul, și cugetul, și pornirile… Îmbuibat și trândăvit, peste mintea lui se lăsase ceața unei judecăți înăuntrul căreia puteai strecura toate nemerniciile închipuite de stricăciunea vremurilor… Arar, scăpat din vălmășagul

plăcerilor ce nu se mai sfârșeau, în liniștea cugetului său și a cămării în care locuia, se pomenea cotropit de icoana locurilor de baștină, răsărite din amintiri de copilărie și tinerețe. Atunci părea că renaște în curățenia și mândria unui timp, a cărui urmă o pierduse aproape cu totul… Și pornea să fluiere sau să cânte ca pe valea Oltețului, din ce în ce mai puternic, alungându-și pâcla vieții noi, aducând din depărtarea zărilor romanațene o frântură de seninătate și aromă de pământ și codru…

I se întâmplase ca odată să fie surprins cântând în cancelaria curții, de către domnița Ralu. Îl căutase, vrând să-i recite câteva stihuri pe care le scrisese în cinstea și pentru dragostea Didonei. Domnița punea preț pe părerea tânărului curtean, pe care o știa izvorâtă dintr-o adâncă judecată și aleasă cultură. Gligorașcu privea printre gratiile ferestrei, călător cu gândul către plaiurile copilăriei, încercând încet un cântec de govie romanațeană… Întors cu spatele către ușă și furat de farmecul amintirilor evocate de cântec, nu simțise când domnița intrase, dimpreună cu una din tovarășele sale… Continuase să cânte răscolitor și cald, îngemănând tristețea melodiei și vorbele de jale cu sufletul lui care sângera, înstrăinat și stingher, la uși poleite și haine…

Domnița îl ascultase atentă, cu respirația ținută, spre a nu întrerupe viersul de heruvin pământesc, în care simțea ca se amestecă povestea de taină a unei lumi necunoscute ei.

Când curteanul își întoarse fața, văzând înmărmurirea celor două femei, se rostise, încruntat:

— Slugă plecată, domniță…

Ralu, socotind că ar putea realiza o melodie pentru desfătarea curții, după ce-l felicitase entuziastă, îi ceru dulceag:

— Paharnice, te-aș ruga să-mi potrivești pentru melodia asta câteva stihuri grecești: ar fi într-adevăr mișcătoare și frumoasă pentru o scenă de teatru…

Gligorașcu își ridică fruntea înnourată, răspunzând cu mândrie și ură:

— Melodia aceasta nu se poate potrivi decât sufletului și graiului românesc, domniță… Ea închipuie viața unui neam, și nu poate sluji nimănui pentru meșteșugul păpușeresc!…

Surprinsă, domnița se retrase de-a-ndăratelea, bănuind că paharnicul, atât de fin și bine crescut, era prada vreunei fierbințeli de boală…

Butca opri în fața conacului; caii se scuturară puternic, făcând să le sune clopotele legate de gât. În prag, cu căciula în mână, îl întâmpină logofătul Oană.

— Ce mai vești prin partea Fălcoiului, logofete?

— Numai de alea rele, boierule!… Că pentru alea bune le ia apa Oltețului și le duce la vale, la turci…

— Strâmbătăți împotrivă cărora nu te poți ridica, logofete!… Toate sunt din porunca ursătoarelor și noi nu putem face decât să ne întărim inima!…

— Așa s-ar cuveni, boierule!… Numai că mintea omenească este slabă și întoarce judecata cea bună și de temei…

Gligorașcu încercă să însenineze fruntea încruntată a lui Oană.

— Lasă, logofete, nu te mai văicări, că vă știu pe toți oameni ca trunchiul, care puteți prijini năcazul cel trecător!… Spune-mi mai bine unde este văru-meu Iancu?

— Sus în cămară, boierule.

— Singur?

— Singur.

— Să-i dai de veste că am venit să-l văd; pe urmă să cobori să-mi pui la adăpost surugiii și caii.

— Așa am să fac, boierule…

Gligorașcu urcă scările șerpuite de stejar, încet, ținându-și colțurile caftanului în mână. Când ajunse în capul de sus al scării, fu întâmpinat cu brațele deschise de către Iancu.

— Bine ai venit sănătos, vere!… Poftește înăuntru și gospodărește-te pentru o ședere mai lungă… Ai venit într-un ceas în care îmi lipseai și erai singurul pe care-l puteam întâlni.

Gligorașcu intră într-una din odăi, spre care-l îndemna brațul lui Iancu.

— Cred că nu te-a lăsat jupânița de peste Jii cu vreun foc la inimă, și acum te perpelești de dogoare!…

— Focul jupâniței este dintre cele ce luminează și înveselesc inima!… Ard însă în jerăgai care frige și preface în scrum, și ne pierde…

Gligorașcu își scoase işlicul de pe cap, și-și desfăcu brâul îngreunat de iatagan și pistoale, așezându-le pe o laviță așternută cu chilimuri și căpătâie înflorite.

— Vere Iancule, s-o luăm domol, că timp o să avem destul! Am auzit că te lauzi cu niște vin de nisipuri, adus de la Grojdibod.

— Ba nu, mă laud cu vinul din via mea, pe care l-am ținut să se roadă în acoave până s-a legat de-l cari cu ciurul!

— Atunci sloboade poruncă să ne aducă două oale, ca să vedem și noi dacă este de vreo laudă…

Iancu deschise ușa și ceru să-i aducă vinul:

— Să te duci, bă, la zăcătoarea din fundul beciului și să scoți o boată de vin… Să-i dai drumul încet pe slăvină, ca să nu se prelingă cămășuială… Și să trimiți ibricul și filigenele de cafea…

Gligorașcu colindă prin odăi, cercetând armele spânzurate pe pereții și grinzile tavanului, colții de mistreți și blănile de sălbăticiuni, icoanele ferecate în argint și aur, velințele și chilimurile care îmbrăcau

podelele și lavițele… Gospodărie de holtei înăsprit în greutățile traiului de țară, fără nici o urmă de rânduială făcută în gust femeiesc… Prin câte un colț, golite sau pline, odihneau ploști de vin scobite în lemn de nuc vopsit, cu care, pasămite, se mai socotea șetrarul, în nopțile lungi și geroase ale iernii…

Revenind în odaia în care era așteptat, Gligorașcu dezlegă băierile taifasului.

— Am văzut, vere Iancule, hanul din capul drumului… Cred că a ars de curând…

— Da, de curând… poate că mai sunt încă tăciuni nestinși. A ars azi-noapte… Eu i-am dat foc…

— Tu?

— Da, eu…

— Îți pricinuise vreun rău?

— Nu; hanul era ridicat pe pământ ohabnic și oamenii care-l țineau îmi erau de credință… S-a petrecut însă în el un păcat ce nu putea fi răscumpărat decât îngropând pe făptași în vâltoarea focului… Și făptașii erau în han…

— Și perechea de gospodari care-l țineau?

— Pe hangiță o omorâse o ceată de cârjalii…

— Înțeleg…

— Hangiul a răznit-o de teamă pe la neamuri sau în codru și dacă nu și-o fi făcut seama sau nu l-or fi mâncat fiarele, are să vină la curte ca să-i fac vreun alt rost…

Gligorașcu rămase întristat, pe gânduri…

— Și câți erau, vere Iancule?

— Nouă…

— Puțini… Nouă suflete spurcate nu pot răcori zăduful unei astfel de fărădelegi…

— Adevărat… Ăsta este locul în a cărui dogoare pătimesc acum, vere!… Dar sunt totuși mulțumit… Căci mi-a fost dat să cunosc cât de furtunatic se poate ridica gloata asta de robi vlăguiți, atunci când o chemi să-și apere cinstea și dreptatea neamului… De acum cred mai mult în spusa lui Dosoftei de la Comanca, și știu că am pe cine-mi sprijini nădejdea de ajutorare și izbândă…

— Să bem, vere Iancule… Pentru luminarea gândurilor bune și spornice…

— Pentru neamul românesc…

Amândoi duseră cănile la gură, sorbindu-le până în fund.

— Cred că vinul ăsta este de pe timpul lui Amza, bâtu…

— Nicidecum: să tot aibă șapte ani… Vinul se arată bun de cum iese din lin, dacă este viță de soi…

— Ca și omul…

— Curat ca și omul… Când este nou, clocotește în acov și te

amețește numai cu mirosul… Dacă ai apuca să-l încerci mai temeinic, te apucă greața și durerile de cap… Când îmbătrânește însă și se roade, se limpezește la culoare și se trage pe slăvina butiei, a greutate… Gustul se asprește, însă simți cum gonește prin rădăcinile trupului și te înfierbântă… Și când te-ai întrecut cu băutura, te trage la somn, ca pe copiii legănați de mă-sa în troacă… Dar îngrețoșare și durere de cap, nu se pomenește…

Gligorașcu se porni să râdă, voios.

— Vorbești ca din carte, vere…

— Ca din cărțile trase în tiparnițele lui Dumnezău; dacă mi s-ar fi îndemnat și mie la cititul în cărți domnești sau mănăstirești, mă făceam și eu vreun amărât de calemgiu la bănie.

— Lasă, nu te mai ocărî; că dacă nu te-ai pricepe la descurcatul slovelor, n-ai ține la căpătâi psaltirea aia a lui Clement ieromonahul…

— Da, ai dreptate: mai îndrug și eu după ea, noaptea când mă satur de somn… A nimerit cam rău, la casă de om cu păcate…

Ciubucele umplute cu tutun crescut printre tarlalele cu semănături ale Cioroiului și Fălcoiului își începuseră slujba cu nădejde. Cei doi Jieni pufăiau nori groși de fum, sorbind din vinul izvorât din vița cea de soi, sădită pe pieptul de deal dinspre scăpătat.

Gligorașcu, după ce tăcuse câteva clipe, în care se părea furat locului, se apropie de Iancu, mărturisind încet:

— Și eu am o psaltire din care îndrug noaptea, când mă simt pierdut de scârba casei în care viețuiesc. Și mă ajutorez de ea pentru mântuirea sufletului, de atâtea ori încercat din greu…

— Nemulțumiri pot fi peste tot locul: dar nu din partea nemulțumirilor noastre trebuie să ne jeluim, ci de ale obștii, pe care a înglodat-o de nu mai poate prididi… Că s-a auzit cred până la domnie, s-au sculat ostrovenii și au tăbărât, înainte de a se dezgheța apele Dunării, peste Mehedinți și Gorj, și au cerut să le dea și lor zaherele ca celor din cetatea Diiului… Și din toată sărăcia oamenilor, ispravnicii și zapciii au mai putut stoarce podvezi, pornindu-le spre cetatea Ostrovului, ca să mulțumească lăcomia turcilor, dar fără folos că s-au prefirat mai departe și au prădat sfânta mănăstire a Strehaiei, de nu i-au mai rămas decât zidurile… După care au răznit-o spre Craiova, cu gând să dea foc orașului și să prade pe boieri și negustori…

— Toate astea s-au auzit la domnie: și vodă a dat de veste pașalei de la Dii și celei din Oreava, de au trimis vești ca să-i oprească să nu prade orașul…

— Dar până atunci oamenii s-au risipit ca potârnichile, cu copii și calabalâc, și au lăsat casele pe seama calicilor de le-au jăcmănit până au rămas troacă… Și în satele din Gorj și Mehedinți au pustiit locul… Ce mi-este bun că împăratul de la Țarigrad ne căinează, dacă raialele și haianii nu-i dau ascultare și tabără pe capul țării și o pradă!…

— Ai dreptate, vere Iancule… Ne pradă țara și ca vrăjmași, și ca prieteni… Haianul Diiului a alungat pe ostroveni, însă a rămas cu ordiile în orașul Craiovei, chipurile să-l păzească și pretinde hrană și nutreț pentru cai și ostași… Și bieții oameni se văd strâmtorați și împlinesc toată zahereaua, ținându-și sufletul în podul palmei…

— Mila păgânilor, vere!… Amar de bieții oameni; și te miri cum de se mai țin… Că n-au trecut cincisprezece ani de când cârjalii și pazvanții au venit pe urmele de prăpăd ale lui Mustafa și au aprins Craiova și Caracalul, de n-a mai rămas decât cenușa, și au robit creștinii de i-au vândut în cetățile turcești… Și tot așa, un nazâr cu prefăcută milă se făcea că dă cu tunurile în ei ca să-i alunge, dar nu omora nici unul și venea tot după ce se mântuia jaful și prăpădul… Cu chipul ăsta i-au lăsat să aprindă toate satele și bisericile, până la Ocna și Polovragi, scoborându-se apoi la vale încărcați de prăzi și trecând, nesupărați, Dunărea…

— Mare blestem pe capul țării!…

— De-ar fi numai ăsta!… Dar mai este și acela dinăuntrul țării; al domnilor care nu-și mai satură hasnalele și trimit pe capul satelor ploaia de ispravnici și zapcii, de mumbașâri și împlinitori, ca să istovească dăjdiile și sufletul din om… Haraciul se încarcă peste socoteală, și prisoasele sunt trase în punga domnului și a boierilor de la curte cu toții străini sau înstrăinați de neam. Nu se mai poate răbda, vere!… Își vinde omul vita pe te miri ce, ca să-și poată împlini dajdia, și rămân coșerile și bătătura caselor sărăcite și pustii!…

Satele sunt împânzite de greci care fac negoațe și adună bunul pământului, înstărindu-se: și când și-au încherbat suma, se duc la București, de unde se întorc căftăniți și cu câte o agie sau zapcialâc, după care își întorc banii cu dobândă.

— Așa este: postelnicul nu mai prididește cu cărțile de boierie, iar pitacul s-a îngroșat de-o palmă… Caftanele aduc bani grei, adunați din snaga țăranilor, iar domnul nu mai caută cui le vinde… Mănăstirile au robit sate și moșii și cârcâie de greci, care lăcomesc la bunuri pământești, pângărind credința și sporind sărăcia!… Toată agoniseala o duc în Fanar și la mănăstirile grecești, pe unde sunt închinate…

— Batjocură, vere!…

— Dreptatea se împarte după obraz, cu nerușinată strâmbătate… Divanele se țin de ochii lumii, princinile dezlegându-se după tocmeală, pe la dosuri… Boierii și boiernașii locului stau cu brațele cruciș, a neputință, pierzându-se în zaiafeturi și nimicuri…

— Așa este; pe de-a rândul ai dreptate!… Dar ce se poate face? Ne-ar trebui și nouă un Cara-Gheorghe al sârbilor, care să pornească răzmerița pentru alungarea răului și așezarea dreptății în țară… Și acela n-ai putea fi decât tu, Iancule!…

Iancu căscă ochii mari, privind la curteanul căptușit în atlasuri,

care țâșnea clocot de ură și îndemn spre răzmeriță… Și se bucură de încredințarea că sufletul Jienilor îi rămăsese neschimbat, și că se putea bizui pe el…

— Vere Gligorașcu, cred că n-ai uitat că acest haiduc al sârbilor n-a pregetat să-i taie capul lui frate-său, atunci când a prins de veste că o ținea alăturea cu legea și cu dreptatea!…

— I l-a tăiat după cuviință, vere, și n-a păcătuit cu nimic, se grăbi să-i răspundă Gligorașcu.

— Atunci suntem înțeleși…

Iancu umplu din nou cănile cu vin, sorbindu-le până în fund, ca într-un ceas de punere de temelie…

După ce-și șterse mustața cu basmaua de mătase, Gligorașcu îl întrebă tihnit:

— Și cum îți este gândul să pornești la treabă, vere Iancule?

Aducându-și aminte de vorbele lui Dosoftei, Iancu răspunse sigur:

— Lucrurile trebuiesc pornite cu domolul… La început cu oameni de prin partea locului, care să bată drumurile și conacele grecilor, să facă vraiște în județ și să ușureze lăzile cu aur, adunat cu sila… În chipul ăsta vom trezi voinicia oamenilor și le stăm în ajutor cu bani, pentru împlinirea nevoilor… Și, mai ales, înfricoșăm loaita spurcăciunilor, care se vântură slobodă prin țară… Cu timpul ne vom lăți peste hotarul județului, până la munte și Dunăre, și peste Olt, până la orașul de scaun… Alături de noi vor veni și alți căpitani cu cetele lor care vor fi așteptând cu urechile ciulite ca să adulmece zvonul de răzmeriță… Și ne vom face cât frunza codrului, și vom curăți cu târnul cel mare urâtul și paguba țării…

— Să vă ajute Dumnezău, vere Iancule!… Dinspre partea mea, aș vrea să vă văd cât mai curând, pe acolo pe unde vă stă gândul…

Gligorașcu își prelungi șederea în Fălcoi până a treia zi. În acest timp, în tovărășia lui Iancu, colindă drumurile și potecile locului, luă parte la o pândă de lupi momiți cu hoit de cal, se duse la Chilii unde scoborâră în bolta conacului care răspundea în inima pădurii, stătu pe malul Oltului spre a privi plutele cu bușteni ce scoborau la vale, la schela Islazului…

Noaptea, până târziu, odihneau în pridvorul conacului, care aducea a cuib de vulturi, ascultând zvonul apei, foșnetul pădurii, țipătul de cucuvaie sau urletul lupilor. Deasupra lor stătea cerul siniliu, punctat de mulțimea stelelor, în rânduiala cărora citeau cu îndemânare semnele vremii și ceasurile nopții.

Gligorașcu se simțea în largul lui și nu se mai îndura să plece.

Când butca trase din nou la scară, urcă în ea greoi, cu părerea de rău că se depărtează de un frate clădit numai din suflet și avânturi voinicești, de locuri ce încălzeau sufletul omului…

Iancu se sui și el în butcă spre a-l petrece până la drumul mare, de

unde se înapoie călare pe Haiduc, trimis cu o slugă înainte.

Caii mergeau în pas țăcănit, fărâmând sub copite bulgării de glod. Tăcuți, amândoi căutau pe sub umbrele de copaci, de unde răsăreau copii murdari și gălbejiți, femei îmbătrânite înainte de vreme, rosturi gospodărești pridídite de paragină… Și se măcinau mustrându-se pentru tot ce nu făcuseră spre izbăvirea acestor biete suflete de oameni, care nu-și puteau găsi nicăierea milă și crezământ.

Când ajunseră în capul uliții, la răscrucea drumului mare, surugii dădură să oprească alăturea de ruinile hanului… Zgomotul roților și al clopotelor de la cai ridicară în văzduh stolul corbilor care scormoneau în cenușă, după stârvurile cârjaliilor. Îngrețoșat, Iancu porunci să mâne mai departe în dreptul fântânii cu cumpănă pusă la capătul potecii către conacul lui Mihalache, frate-său.

Aci scoborî, îmbrățișându-și vărul, pe care cine știe când avea să-l mai vadă…

Gligorașcu, înainte de a porni, strânse cu putere mâinile lui Iancu, încredințându-l din nou că inima lui bate alături de tot ce se va înfăptui pentru mântuirea neamului. Iar când caii dădură să plece, îi strigă peste coșul butcii:

— Să știi, vere Iancule, că dacă năcazul te-o purta pe la vreo judecată domnească, dragostea și frăția mea îți vor sta într-ajutor…

PLECAREA ÎN HAIDUCIE

Puhoiul pazvantiilor și al cârjaliilor din cetatea Diiului se trăsese înapoi peste Dunăre, ducând cu el robii și bucatele smulse de prin satele Gorjului și Mehedințului, lăsând în urma lui toate semnele prăpădului…

Romanațul fusese scutit de necaz, afară numai de satele de pe poala dinspre Dunăre, pe unde bande răzlețe se abătuseră, jăcmănind pe apucatelea… Împinse de lăcomie, cete mici se ridicaseră până către Arcești și Balș, încărcându-și caii cu scule de preț și cu țoale, coborând apoi la vale, nesupărați, către vetrele lor.

Țăranii își vedeau de treburile lor, după rânduiala fiecăruia.

Anul se arătase secetos și sărac: la datul spicului nu căzuse strop de ploaie, iar vitele, ieșite chirnave din iarnă, nu-și puteau veni în fire după urma pășunilor arse de uscăciune. Uleele sporeau anevoie, pătimind de pe urma gerului de astă iarnă, care le împuținase albinele. Trăgeau nădejde de rodul viitor și de ce le-o mai da pământul în toamnă.

Iancu își petrecea timpul colindând călare pe la Craiova, prin satele din Gorj, Romanați și Dolj, pe unde își avea gazde și prieteni, negustori și boiernași de feluri diferite… Pleca înainte de a se vărsa zorile și se înapoia după scăpătat și ținea tot drumuri și poteci ferite, spre a nu ieși de vorba și bănuiala lumii.

Aproape de peste tot locul adunase vești care nu-l puteau bucura. De la Ban și până la ultimul mazil năpăstuit pe vreo hoagă de deal, toți se arătau nemulțumiți și dornici de o viață mai bună; nimeni însă nu se încumeta să făgăduiască sprijin pentru cazul unei răzmiriți… Se cuibăreau înăuntrul traiului lor și ziceau: „Doamne ferește de mai rău”.

Nădejdea îi rămăsese tot în oamenii lui și a acelora de teapa lor…

Din când în când, câte un boiernaș picat de la drum îi aducea vești de la curtea domnească, care îi umplea sufletul de venin. Lăcomia lui Caragea își întindea gheare tot mai lungi, înfipte adânc în sărăcia țării. Cuconii și curtenii își făceau de cap cu risipa și traiul nerușinat, iar domnul le ținea isonul, între timp grămădind pungi de aur pentru vremea maziliei. Șezuse în scaun peste soroc și aștepta din zi în zi să-i vină vestea, prin iscoade, că a trecut spre București vreun capigiu să-i arunce lațul de gât, sau basmaua neagră de mazil… În această așteptare grea își înveselea viața cu tot felul de blestemății, plătite de strânsura dăjdiilor care nu se mai istoveau…

De la Sultana primise carte prin care îl încredința de sănătate și gândurile ei de bine, călătoare către părțile Fălcoiului… I-o adusese un flăcău, pus în slujba Gălășeascăi ca să poarte vesti de la Coțofeni la București, despre felul cum merg cu traiul și treburile gospodărești ale

moșiei… Slova jupâniței, așternută mărunt și subțire, îl pusese în grea cumpănă sufletească… Dacă l-ar fi uitat, hotărârile lui ar fi rămas vii și puternice. Gândul însă că trebuia ferită de griji ființa jupâniței, griji în care planurile lui ar fi înglodat-o, îl încerca a nemulțumire și șovăială… Colindând prin amintire, Iancu își perindă toate faptele și vorbele ce se legau de prietenia lui cu Sultana; și-și aminti, spre ușurarea sufletului, de voinicia vorbelor ei, din seara petrecută în ceardacul de la Corlătești, care-l îndemnau să împlinească nevoia de izbăvire a neamului.

Omeni cum putu mai bine pe flăcăul de olac și-i porunci ca la înapoiere spre București să se abată pe la Fălcoi pentru răspuns.

Venise iulie și secerișul trebuia să fie sfârșit… Oamenii cărau spre arii carele cu snopi înălțate abia până la loitrar, îngreunați de grijile zilei de mâine… Bobul spicului se dezghioca sec și numai pleavă, iar paiul nu era mai lung de o șchioapă. Prin podul coșerilor nu putuseră aduna fir de nutreț, cu care să poată scoate vitele din iarnă…

Taina aceasta de viitor se dezlegă într-o zi, pe negândite.

La curte năvăli un pâlc de țărani, vestindu-l că oamenii isprăvniciei au înconjurat satul, iar taxaldiii stăpânirii bântuiesc casele pentru istovirea dăjdiei.

Iancu trimise pe Oană logofătul să-i cheme pe împlinitori, ca să se înțeleagă cu ei și să vadă ce se poate face. Oamenii prinseră curaj și se adunară pe capete, umplând curtea conacului. Când starostele taxaldiilor, pe rangul lui mumbașâr, sosi, Iancu îl întâmpină în capul de jos al scării, spre a nu-l face să năzuiască să urce sus, ca oaspeții. Omul stăpânirii se arătă de la început pus pe pricină.

Iancu îi lămuri că anul fusese sărac, că rodul câmpului abia de le ajungea pentru sațiul gurii, că vitele erau slabe și nu aveau nici un preț… Și-i ceru, potolit și cu cuviință, să amâne împlinirea dăjdiei pentru anul viitor, când el se pune chezaș pentru tot satul, că n-are să rămână de pagubă.

Mumbașârul, după ce-l ascultă zâmbind cu neîncredere ca pentru o vorbă de clacă, îi întoarse spatele, dând să plece. Iancu îl răsuci înapoi, silindu-l să-i dea un răspuns; ceea ce acesta făcu:

— Și tu și toți sunteți niște hoți și niște obraznici, și nu vreau să știu de nimic… Am să vă iau și cenușa din vatră, țărănoilor!…

Auzind atâta cutezanță, Iancu îl plesni peste față, trântindu-l la pământ; iar când cellalt dădu să scape prin fugă, trase cuțitul din taclir, crestându-i urechea, spre ținere de minte.

Fapta aceasta grăbi limpezirea răscruciurilor de drumuri din viața șetrarului Iancu Jianu, din Fălcoiul Romanațului…

Când mumbașârul ajunse văicărindu-se între ai săi, înspăimântați de cele petrecute, taxaldiii și arnăuții isprăvniciei se adunară ciopor și-și făcură cale întoarsă de-a dreptul la pârcălabul județului… Iar

împlinitorul schilodit luă drumul Bucureștiului, unde avea de ce se jelui.

Semnul răzmiriței fusese încrestat; vestea ajunsese grăbită în cămările domnești; iar prin osteneala agiei se și tocmeau furcile, în care să se spânzure cei ce cutezaseră să ceară dreptate și omenie…

Cărările nu mai puteau fi alese; cea pe care trebuia s-o apuce se așternea largă, ținând spre negura și adăpostul codrilor, în inima cărora avea să frământe și să dospească viața cea nouă a neamului…

Iancu își aruncă ochii spre gloata bleojdită de spaimă; înălțat pe treapta scării conacului se părea că este un preot ieșit în fața altarului, spre a rosti evanghelia vremii, al cărui soroc sosise.

— Oameni ai lui Dumnezău, nu mai necăjiți în gânduri care dau de pagubă voinicia și curajul din voi… A fost rânduit să se întâmple așa… Nu aveți de ce vă teme; poala codrului se lasă până în inima satului, și înăuntrul lui s-au băjenit și și-au ferit viața și agonisita, din moși-strămoși, oameni de prin partea locului și de aiurea… Adunați-vă și voi puținul bun al caselor și răzniți-o prin poienile lui, pe sub malurile Oltețului, dincolo de Olt, pe la neamuri, prin bordeiele Chiliilor… Și așteptați să treacă urgia stăpânirii care va bântui de mâine satul, spre a spăla rușinea, însemnată, după cuviință, pe obrazul mumbașârului.

Am să plec și eu; dar nu ca să mă ascund și nu fiindcă mă tem… De astăzi, casa mea va fi acolo unde voi înnopta și hodini, ocinile mele pe acolo pe unde-mi va călca piciorul, munca mea, dezrobirea voastră și a neamului…

Nu vă îndemn pe voi, ăi cu muieri și copii, să vă lăsați rânduiala și să vă legați tovarăși cu mine; dar dacă din ăilalți vă simțiți vreunul curajul și dragostea de a porni alăturea de mine, alegeți-vă deoparte și gătiți-vă de haiducie…

Din gloata țăranilor se alese zorit un mic pâlc de oameni. Iancu îi numără din ochi: erau douăzeci și unu.

— Ăilalți plecați pe la casele voastre și îngrijiți să nu vă apuce noaptea în sat. De la mine o să mai aveți vești și ajutorare…

— Să trăiești, boierule!…

— Dumnezeu să vă țină curajul și răbdarea, oameni buni…

Țăranii plecară grăbiți, spre a-și aduna vitele și țoalele, și a se trage cu ele la fereală, în inima pădurii… Satul vuia înfundat, prins de vâltoarea băjeniei, cu care erau năpăstuiți din nou.

— Voi, ăștia care ați rămas, duceți-vă sus și luați armele și bășicile cu plumbi și cu pulbere. Și coborâți cu ele aici, ca să le împărțim frățește.

Țăranii urcară scările, adunând de prin odăi puștile, hangerele și pistoalele. Oană o luă spre pod, luând de pe culmea căpriorilor bășicile cu pulbere, spânzurate la adăpost de reveneală, și săculeții cu

plumbi turnați cu ciurul.

Când scoborâră, se rânduiră în fata boierului Iancu, voioși, cu ochii strălucitori de bucurie și de mândrie.

— Luați-vă fiecare arma cu care vi se îndemână mai bine să vă ajutați… Mie să-mi lăsați pușca aia cu țeava înflorită și junghiul cu prăsele de os, pe care le-am moștenit de la un voinic de Jian, de băgase în sperieți pe-ăi de peste Dunăre…

Ei își aleseră, după voie, armele, cercetându-le ascuțișul si cocoașele. Bășicile de porc umplute cu pulbere și plumbi, împărțite potrivit, le vârâră în sân. Iancu îi prețui din ochi, zâmbind mulțumit.

— Acum scoateți caii din grajd și coșeri, atâția câți sunt, și încălecați pe ei, ca să mai scurtăm drumul… O să ne abatem și prin Chilii, să-i luăm și pe-ăi de-acolo, să nu rămână vreunul din voi de nevoie și să-l văd șchiopătând pe de laturea potecii… Pe urmă o ținem către Comanca, unde ne arătăm părintelui Dosoftei să ne blagoslovească și să ne sloboadă drumurile…

Cetașii grăbiră spre grajd și coșeri, scoțând caii legați în căpestre de cânepă și tei. După ce așternură pe ei ipângele sau cergi împăturite, încălecară pe deșelatelea, strunindu-i cu funiile legate pe după boturi.

— Gata, băieți?

— Gata!…

— Atunci, cu Dumnezău înainte!…

Iancu slăbi frâiele calului, îndreptându-se spre marginea satului, către ocoalele Chiliilor. Din poala pădurii, îngustată de lăstari și tufe, se deschidea poteca de mers către malul Oltului, iar de acolo, pe de-alături cu apa, sfoară până la Chilii.

Codrul înviase în foșnetul crengilor ferite și zgomotul vreascurilor călcate de vitele și oamenii care fugeau dinaintea urgiei. Iancu asculta forfota băjeniei și smucea, oțărât, fiarele din gura calului, care zburda odihnit. Câte un nevoiaș de om îi tăia calea, ducând în spinare ceaunul de mămăligă, sau câte un copil intrat în izână, iar din urmă, câte o vitișoară, două, încărcate cu trăiști și țoale…

Ceata înviora codrul și sufletul oamenilor, îndemnând către un alt destin.

Ajungând la Chilii, luară și restul de cai trebuitori, pornind-o mai departe. Înserarea căptușea tot mai gros ceata călăreților, ștergând urma potecii… Iancu mergea în frunte, cârmind calul cu ochi sigur și deprins cu bezna.

Trecură prin Fărcașe și Hotărani, scăpând pentru o bucată de drum în câmp despădurit, cu miriști de grâu și braniști cioturoase; în dreapta lor luminau casele Caracalului, ca niște licurici încremeniți la o șchioapă de pământ… Grăbiră să dea ocol orașului și să se lase spre Comanca.

Când ajunse la mănăstire, Iancu porunci să lase caii la păscut

ținându-se lângă ei; iar el se îndreptă spre chilia egumenului în care veghea candela aprinsă.

Ușa ca totdeauna, era deschisă: Dosoftei nu lăcomise niciodată bunurile pământești, iar tâlharii știau că nu i-ar fi putut lua decât sufletul, așa că nu avea de ce se teme.

Când intră pe ușă, egumenul lacrima citind canonul cel mare al sfântului Andrei Criteanul. Aștepta ceasul utreniei curățindu-se în plângeri și sfâșieri, rugându-se pentru omenirea încărcată de păcate….

Auzind scârțâitul ușii, ridică ochii de pe ceaslov, liniștit și fără să fie mirat.

— Fii binevenit boierule Iancu, și mila Domnului deasupră-ți…

— Sărut dreapta, părinte Dosoftei; am picat, poate, la ceas nepotrivit și-ți tulbur cetaniile și liniștea…

— Să nu păcătuiești cu bănuiala asta, boierule!… Ușile duhovnicești noastre mângâieri stau veșnic deschise și nu caută ceasul în care să-și primească oaspeții… Așază-te pe laviță și spune-mi ce nevoie te pune, la vremea asta, pe drumul chinoviei noastre!… Pari mai frământat de griji ca oricând, judecând după cutele frunții!…

Iancu se așeză pe laviță, căutând să aibă cât mai de-a dreptul privirile egumenului, spre a deslușì, dincolo de vorbă, cugetul acestuia.

— Părinte Dosoftei, suntem la pus de temelie și cerem să ne blagoslovești și să ne slobozi zidirea faptelor noastre, care spre binele neamului vor fi…

Dosoftei se ridică în picioare, privind cu ochi strălucitori către Iancu.

— Nu te întreb, fiule, câți sunteți; știu însă câtă inima aveți, ca să puteți împlini lucrul vostru sfințit… Cred în toată tăria și curățenia cugetului vostru și, în ceasul acesta de început, vă binecuvântez cărările și sporul…

Iancu îngenunche, primind închinarea binecuvântării pe creștetul capului.

— Îți mulțumesc, părinte… Trag nădejde că o să mă mai pot abate pe la pragul sfinției tale, pentru nevoile sufletului; dacă însă ursita mi-o fi vrăjmașă și n-oi putea să-mi împlinesc această voie, să-mi pomenești, părinte, numele, și să nu mă depărtezi din cugetul sfinției-tale… De acum, viața-mi este după rânduită, nu după voie, așa că nu știu ce am să mai petrec, trăind…

— Dumnezău într-ajutor, boierule!…

— Rămâi sănătos, părinte Dosoftei; am să mă plătesc de bunătatea sfinției-tale, dându-ți vești care să te bucure…

Iancu se sculă de pe laviță, scoborând grăbit treptele chiliei, îndreptându-se către voinicii care așteptau alăturea de cai.

— Să mergem, băieți… Dumnezău, prin gura nespurcată de păcat a

părintelui Dosoftei, ne-a binecuvântat și ne-a slobozit drumurile…

Voinicii săriră pe cai, ținând-o după Iancu, pe cărarea furișată pe sub coviltirul codrului tăcut și întunecat.

Nici unul dintre cetași nu cuteză să întrebe încotro pornesc, înțelegând, de-a valma, că sunt pe calea unui destin pentru a cărui împlinire au fost aleși…

Răcoarea nopții potolea zăduful care aburea din pământul încintat de soarele zilei. Cetașii o țineau la pas, tăcuți, ascultând țipetele păsărilor de noapte, scheunatul vulpilor, adierea domoală a vântului prefirat printre ramurile codrului. Speriat, câte un vătui țuștea din tufe, făcând caii să icnească în lături, trezind călărețiii din picoteală. Loazele miezului de noapte bântuiau slobode peste cuprinsul pădurii, în șopot înfundat și tainic, în unduiri și trosnet de ramuri, în umbre ce păreau că se poartă prin ocheanele bătute de razele lunii…

Pe cerul înspuzit de stele, proțapul carului mare scăpase dincolo de zarea dinspre miazăzi, însemnând apropiatul revărsatului de zori…

Oamenii, trecuți prin spaima întâmplării de la Fălcoi și oboseala drumului, păreau cu toții osteniți… Dinspre marginea de apus se auzeau lătrături de câini. Iancu, iscodind negurile, dibui cotitura potecii de mers, cârmind calul către ea. Când se văzu pe drumul voit, se întoarse spre cetașii mogâldiți în ipângele, luându-i cu vorba, spre a-i înviora:

— Hehehe, bă voinicilor!… Ați adormit pe cai și o să visați urât… Țineți-vă bine, c-o să se dea iepurii la voi și vă mănâncă mămăliga din trăiști!…

— N-avea nici o grijă, boierule!… Moțăiesc ei de osteneală, dar urechile le sunt ciulite și aud și melcul din iarbă!…

— Așa, băieți, așa!… Deprindeți-vă cu osteneala drumului și nu vă lăsați furați somnului… Țineți-vă mintea trează și ochii deschiși. Dacă s-o lumina bine, o să hodinim și noi pe unde o da Dumnezău… Cred că isprăvnicia a și tocmit poterile care să calce Fălcoiul la ziuă… Noaptea știu că nu li se îndemână să dea ochii cu noi…

— Poate au și scoborât ceva iscoade, ca să ne simtă urma…

— Și eu cred asta; de-aia este bine ca ziua să stăm la fereală și să ținem numai potecile de picior… Dar, dacă o fi să-i calce păcatul și să dea orbiș, aci suntem!… Șușanelele nu le avem ca să mestecăm mămăliga în ceaun!… Așa este, bă Tatomire?… Așa este, bă Pantelimoane?…

— Așa este!

— Așa este…

— Uitați-vă că suntem pe de lăturea Cândenilor… Satul postelnicului Ștefan Cândea și al lui Ioniță Cândea, care s-au ostenit pentru credință, și cu ajutorul unuia Achim, călugăr, au zidit mănăstirea Sfinților Voievozi… Oameni care s-au ținut îndatorați pământului… Mai sus se deschide braniștea prefăcută în vatră de sat a Preajbei, cu mănăstirea ridicată de călugărul Broboană, dimpreună, după câte țin minte, cu popa Dinu, cu unul Ion Lungu, cu popa Drăcea și cu ieromonahul Visarion… Creștini nevoiași, care n-au pregetat să colinde și să strângă milostenii, bătând la porțile sărace până peste Dunăre, la Țarigrad… Volbura apelor le-a purtat satul de pe un loc pe

altul, până i-a statornicit aci…

— Neamul, bă!!! Sângele care nu se preface în apă și se pricepe la năcazul fraților nevoiți, căutând să-i bucure după putere!…

— Adevărat!… Neamul!… Unde este mila străinului și a păgânului?… Satele se rod de sărăcie, iar curțile boierilor sporesc și se înalță!…

— Dacă ne-o ajuta Dumnezău, le-om mai scurta noi, Apostole!… Ți-aduci aminte de noaptea când m-a prins vijelia pe malul Oltețului și m-am dat în tainã cu tine despre rosturile care au să vină?… A venit ceasul, măi băieți, de ne-am înhăitat ca lupii și am răznit-o prin târla cotropitorilor, ca să le împuținăm săul și năravul…

— Aoleu, arză-i focul și toate năcazurile!…

Ieșind în marginea de miazăzi a Cândenilor, Iancu își îndreptă calul spre șoseaua Oltului, socotind că drumul nu mai poate fi de primejdie…

Trecură prin Scărișoara, satul în care se păstra urma conacului doamnei Stanca, cu mănăstirea zidită de vel vornicul Preda, ajungând în Rusănești lui Ștefan Jianu, unchiul șetrarului. Cumpănind oboseala cailor și a oamenilor, Iancu intră din noi în desișul pădurii, luând în piept pânza ramurilor care se împreunau, închizându-le drumul.

Începu să se crape bine de ziuă… Privighetorile ridicau în slavă cuprinsul de sălbăticiune și verdeață, amuțind țipetele de buhă și de ciuhurezi… Roua dimineții picura pe frunze, în boabe mari și strălucitoare, umezind pământul ars de secetă și crăpat… Pe aproape se simțea Oltul, îndrugând somnoros zumzet de ape, alungând aroma de răchită și de jilăveală.

Într-un luminiș aproape de malul Oltului, Iancu descălecă. Cetașii săriră și ei de pe cai, întinzându-și picioarele chircite, frecându-se la ochi îngreunați de nesomn. Ușurați, caii își lungiră gâturile, păscând iarbă sau nechezând însetați…

— Să adăpați caii… Pe urmă să-i priponiți sau să-i împiedicați în curmeie, ca să pască și să ne vedem și de noi… Oană cu doi dintre voi să se ducă în sat și să târguie de-ale gurii… Că până unde avem să mergem, mai este drum și nu se face să ajungem lihniți și fără putere…

Cetașii scoaseră funiile din gura cailor, trăgându-i spre apa Oltului ca să-i adape… Iancu rămase locului, întins pe cerga de sub șa, purtându-și turma gândurilor, în fluieratul unei doine oltenești… Deși făcuse aproape două poște de drum, își simțea trupul odihnit și gata să se înhame din nou la greu. Simțea însă puterile hăcuite ale cetașilor și rămânea să-i vadă odihniți și întremați.

Mersese pe înconjur, spre a-și nu da oamenii de vreo sminteală, întâlnind poterile isprăvniciei… Ar fi putut s-o taie de-a dreptul, fără să se mai abată către linia Oltului; pe aici, însă locurile îi erau mai

cunoscute și mai sigure… Șleaul apei cuprindea, neschimbat, și la Chilii ca și la scursul ei de la schela Islazului, același potop de pădure de stejar, aceleași sălcii bătrâne și scorburoase, aceleași semne de vad prin care puteau trece dincolo, pe pământul prietenos al Munteniei… Și-apoi urmele trecutului, de necazuri și voinicie, se păreau pe aci mai viu grăitoare, mai pline de îndemn pentru lucrul la care pornise…

Avea să treacă prin Cilieni, sat întemeiat încă de pe vremea lui Mihai Viteazul, în pământul căruia odihneau domnițe de basm, unde trupița plugului se frângea pe brazda din care răsăreau ruini de morminte, urme de temelii de cremene… Prin satul Vișineanului, unde prăpădul cotropirilor prefăcuse în ruină cula și acareturile boierești, îngropând sub mormanul de moluz și scrum toată agonisita din bătrâni, grămădită înăuntrul acestei bogate gospodării.

Poposind cu gândul pe gura afumată a temeliei curții boierești a Vișineanului, Iancu învie un surâs de amărăciune, amintindu-și cântecul prins sub ruini:

Cu trei sate bogate,
În haraciu ne-nglodate…

Povestea amăgitoare, ucisă fără cuviință, care zăbovea în cântecele și basmele poporului… După atâta amar de vreme, oamenii tot mai scormoneau pe locul vechii așezări, clătinând din cap, căutând să înțeleagă grozăvia unor timpuri rămase aceleași de veacuri…

Semnele urgiei se alungeau către Vădăstrița, care ținea în coasta dinspre răsărit siliștea pustie a vechiului sat, jefuit și dărâmat de cotropitori… Și aici, de sub brazda întoarsă răsăreau oseminte omenești, temelii de case și urme de gospodării…

Umbrele fără odihnă ale morților bântuiau în preajma locurilor, întinzându-se pe coama prăbușită a ruinilor, jelindu-și agonisita și sufletul lor istovit câinește…

Freamătul codrului le dădea glas, vuind sub clătinarea furtunilor, sau îndrugând potolit în foșnetul frunzelor și apelor… Înfiorată, omenirea le învia amintirea în basme și cântece, bătând mătănii grele pentru îmbunarea vremurilor și a traiului lor obijduit…

Iancu da ocol acestor semne de prăpăd, întrerupându-și din când în când cântecul spre a ofta din adânc… După care și-l pornea din nou, în neștire, ținând pasul turmei de gânduri și de amintiri întunecate, scoborând de vale, către malul Dunării, prin satele ce țineau pragul tuturor năvălirilor turcești…

În luminișul acela de pădure, rămas singur, putea să-și dezbăiereze sufletul, lăsându-l slobod să bată potecile vieții, pretutindeni pe unde a colindat sau a poposit, s-a bucurat sau s-a scârbit…

Dinspre malul Oltului, vorba cetașilor se auzea tot mai împuținată. Caii, împiedicați de picioarele dinainte sau priponiți în țărușe, tocau

iarba umezită de rouă, ridicând miros de fân și de floare… Oamenii, trântiți la umbra tufanilor, dormeau duși, obosiți și flămânzi, plângând în vis bordeiele lor cu furcile retezate sau prăpădite de foc… Tras mai deoparte, ceauș Duță, răzimat în cot, priveghea odihna voinicilor, gata să facă față în caz de primejdie. Pufăind dintr-o lulea de lut își alunga somnul și gândurile negre, cugetând după puterea lui, la folosul jertfei întru care erau plecați.

Neputând să dea geană de geană, Iancu rămânea călător, chinuit de necunoscutul spre care se afunda, de dorul de a vedea izbândit visul în care credea cu tărie…

Chipul Sultanei, venind din limpezimea zărilor, i se năzări în minte, încercându-l cu o ușoară tresărire… Venea ca o mustrare sau ca un îndemn pentru drumul început? În frumusețea și seninătatea dimineții, în poenița aceea semănată în mijlocul codrului, icoana ei lumina sufletul frământat al șetrarului… Va fi înțelegând ea poruncile creștinătății și ale sângelui, care-l puseseră pe drumul zgrunțuros al răzmeriței?…

În iatacele curții domnești, clătinați de fiorul groazei, liota străinilor va vui, aducând până la urechile ei blestemele și amenințările morții…

Îi vedea, în închipuirea lui, surâsul veșnic înflorit pe buze, adumbrit de grijă, fruntea încrețită ca pentru a descurca tainele viitorului, clocotind înmulțite și întunecate…

Îi făgăduise s-o petreacă peste Jii, până la hotarul Coțofenilor, când avea să se întoarcă acasă, la coptul viilor… Tufele de bozi începură să lege roadă și peste puțin ciorchinele aveau să dea în pârguit… Ce nădejde mai putea avea să-și împlinească această poftă a inimii, acum când poterile cu toți ispravnicii și cârc-sărdarii stăpânirii împânzeau drumurile, iar furcile ispășirii stau ridicate, gata să-și primească jertfa!…

Dădu o raită pe la conacele fraților săi, oameni potoliți și împăcați cu soarta… Vedea vraiștea care le zăpăcise rânduielile, mâhnirea căzută, grea ca brazda jilăvită, peste sufletele lor… Și parcă le auzea tânguielile:

— Iancule, Iancule! Te-ai întrecut cu zvăpăiala și nesocotința, și ne-ai necinstit obrazele, și ne-ai umplut casele de hulă și rușine!…

Credințe și presupusuri otova, izvorâte din îmbeznarea minților și păcătoșirea sufletelor!…

Candelele primenite des ardeau prin casele lor mai viu, iar sub icoanele ferecate în argint, frunțile atingeau scândurile în metanii grele și prelungi…

Pentru cine cereau izbăvirea sufletului, pentru cine căutau lumina căilor adevărului și întoarcerea din ispită și păcat?…

Gândul îi poposi, târziu, în plaiul Cloșanilor, la pragul căsuței de

bârne a vătafului Tudorin, prietenul său, cu care avusese, de atâtea ori, taifasuri și socoteli, privind începerea răzmiriței…

Îl vedea ridicându-se încruntat, cu căciula de noaten mițos, sprijinită pe stuful sprâncenelor, plimbându-se tăcut în lungul odăii… Mușchii feței, umflați de strânsura măselelor deslușeau toată obida sufletului lui, toată pornirea împotriva rânduielilor nedrepte ale vremii… Mereu însă zăbavnic, prins sub greutatea unei prea adânci chibzuieli, hotărârea începutului de faptă se îndărătnicea să scoată cap. Amândoi erau într-un gând, că omenirea stă sub teascul nedreptăților și năcazului, iar starea silnică a lucrurilor trebuiește schimbată…

Furtunatic și nedomolit, Iancu ținea să purceadă grăbit, spre a scurta cu un ceas mai devreme răul; pe când Tudor, înglodat de socoteli, cerea răgazul unei pregătiri mai lungi și de nădejde…

În acest timp, țara se măcina sub povara blestemului de veacuri, strâmtorată de jaful cotropitorilor de prin cetățile Dunării și a celor din slujba stăpânirii, ale ciumei și secetei… Și toate pe capul bietei țărănimi, ale gloatei care răbda câinește, cu pielea crăpată de muncă și oase fără înveliș…

Rămași fiecare la felul lui de a gândi, Iancu, ieșit din cumpăna presupunerilor și a judecății, simțea cum din locul lui, Tudor îi norocea drumul și izbânda…

Soarele se ridica în sus, apropiind vremea prânzișorului. Zgomotul de vreascuri călcate vestea că picior de om se abătuse prin partea locului. Iancu se ridică drept în sus, ascultând atent… Se auzea taifas de drumeți, care vor să omoare timpul și să-și scurteze calea. Curând, printre trunchiurile copacilor se arătară patru țărani, cu chipuri trase și desculți. Tăindu-le drumul, Iancu îi întrebă prietenos:

— Încotro îndemnați, bă creștinilor, și de unde veniți?

Țăranii rămaseră locului fricoși, căutând spre portul boieresc al șetrarului. Arătarea asta pe negândite, în mijlocul codrului și cu brâul încărcat de pistoale, numai semn a bine nu putea fi… Totuși, unul mai de curaj, după ce se scărpina în ceafă, cuteză să răspundă:

— Apoi de, boierule, iacă am plecat și noi după năcazuri, că de vreo bucurie nu ia omul drumul în picioare și nu-și sângerează tălpile prin glodurile pădurii!…

— Păi dacă sunteți plecați după treburi, de ce nu țineți drumul carelor și ați apucat-o prin pădure?…

Țărănii căutară spre pământ, încolțiți și deznădăjduiți, oftând din adânc.

— Nu ne mai ispiti, boierule, și lasă-ne să ne vedem de drum că suntem destul de certați și bătuți de Dumnezău, ca să mai pătimim și altfel…

— Bine, mă, o să vă las că nu m-am pus tagă pentru nevoile

voastre!… Dar se cade să treceți așa, om lângă om, fără să schimbați o vorbă, de bine, de rău, și fără să hodiniți amărâtele alea de picioare?…

— De, boierule, știm și noi cum s-o nimerim mai bine?

— Stați, oameni buni, și vom vedea dacă ne-a fost de pagubă întâlnirea!…

Iancu se întinse din nou pe așternutul cergii; țăranii se așezară mai departe, cu spinările rezemate de trunchiuri de copaci, ștergându-și frunțile de sudoare cu podul crăpat al palmelor…

— Și de unde spuneați că sunteți?

— Din Grojdibod…

Auzind că sunt din satul lui frate-său Amza, Iancu îi întrebă prefăcut:

— Aha, sunteți de pe moșia hoțomanului ăla de boier Amza!… Și ăți fi plecat în pricină cu vreo jalbă la pârcălab sau mai departe…

— Ferit-a sfântul, de ce să vorbim cu păcat!… La curtea lui ne-am ajutorat și ne-am găsit crezământ, în toate nevoile. Este om al pământului… Sunt ei alții care înădușesc și ne fac să plătim păcatele pentru nouă neamuri!…

— Alții?

— Alții, boierule!… Ne-au golit coșarile de vite și gropile de bucate… Casele noastre au rămas troacă, iar femeile și copiii de batjocură… Oamenii au răznit-o prin stufurile bălților și trăiesc de-a valma cu lupii și cu șerpii… Ne-au dat de mare năcaz, și-am ajuns să blestemăm ceasul în care ne-am născut!… S-au înfipt în malul apei și caicele lor trec peste Dunăre rodul jafului, înapoindu-se cu galbeni grei de aur… Și oricât le-ai da, răboajele lor rămân tot încărcate și satul îndatorat și robit pe viață… Nu știm cât i-o răbda Dumnezău și cât o să mai țină așa!…

— Și ce fel de oameni sunt ăștia, fraților?

— Iacă greci, boierule, ce vreai să fie!…

— Și sunt mulți?

— Păi, statorniciți în sat numai patru; dar au tovarăși de-ai lor de calcă satele, până departe de șanalul Dunării, și adună bucatele și scot podvezi, de le aduc la schela Grojdibodului… Chirăiturile muierilor și copiilor zbârlesc părul din cap, iar harapnicele și sudălmile lor umplu văzduhul de groază… Dacă te împotrivești sau dosești ceva, dai ochii cu fumul de ardei, cu bătaia la tălpile picioarelor, sau pieri spânzurat de vreo creacă de copac… Sunt înțăleși cu ispravnicul, cu pârcălabii și cu zapciii… Suntem fără putere și la mâna lor…

Iancu ascultă încruntat, cu mâna înfiptă în brâul cu pistoale. Spovedania țăranilor ridicase în sufletul lui vijelie greu de potolit, hotărâri a căror răfuială nu putea întârzia.

— Și încotro ați pornit-o acum?

— Încotro! Știm și noi?… Încotro ne-a lumina Dumnezău!… Poate că vom găsi și noi undeva dreptate și omenie!… Că în sat nu mai putem trăi și nu ne mai întoarcem.

— Bine, mă, stați și hodiniți, până o veni din sat cu ceva de-ale gurii, ca să puteți mânca și voi… Că știu că trăiștile vi-s goale și dinții strepeziți de buruieni!… Pe urmă vedem noi ce este de făcut!…

— Așa o să facem.

— Până atunci să-mi spuneți voi unde își au casa păcătoșii ăia?

— Au un bordei făcut din grinzi de stejar, căptușit cu bolovani de piatră și brazde de pământ… Ușa este de stejar gros, de nu-l răzbești cu săcurea, împopistrată cu cremene și bârne aruncate de-a curmezișul… Coșul hoceacului este brăzdat cu cuțite, care să-i spintece pe-ăi de-ar cuteza să se sloboadă pe el… Sunt întăriți, de nu te poți apropia de ei!…

— Dar arme au?

— Au și arme și zăvozi, de te rup când îi slobozesc din lanțuri…

— Și în care parte a satului își au vizuina?

— Spre miazăzi, în marginea dinspre mal.

— Bine, mă, poate că n-are să fie osteneala fără folos…

Oamenii trimiși după mâncare veneau, aducând trăiștile încărcate. Unul dintre ei purta după gât un noaten cu coada cât târnul, iar altul două boate cu vin.

— Bine ați venit sănătoși… Acum grăbiți cu focul și mâncarea că am flămânzit cu toții și ne-au picat oaspeți la masă… Ce se mai auzea pe ulița satului, băieți?

— Nici o bucurie, boierule!… Ca pretutindeni, numai năcazuri și jălanii…

— Vremea lor, logofete!… Poate le-om mai cârmi, așa ca să lăsăm loc și pentru ăle bune… Uite, oamenii ăștia sunt din Grojdibod, fugiți de năduful cu care îi ține din scurt niște spurcăciuni de asupritori; și tot așa povestesc că nu mai prididesc cu belelele, și c-au răznit-o prin grindurile bălții și trăiesc ca sălbăticiunile, și-i mănâncă țânțarii în desișul rogozului…

— Nu este de mirare, boierule Iancu!… Târlă fără ciobani și fără zăvozi, la care s-au spurcat colții fiarelor!…

— Să vedem cât o mai ține și asta!…

Oană chibzui cum avea să pregătească mâncarea; trimise să înjunghie noatenul, aprinse focul de vreascuri și se apucă să potrivească din cosor un țepoi pentru friptul cărnii. Din trăiști scoaseră felii de brânză, învelite în peșchire de in înălbit, câteva turte de orz coapte în spuză de țest, ceapă și o tiugă cu sare…

Cei patru țărani, slăbiți de foame și drum, adormiră cu capul pe buturugi, lăsându-și fețele pământii și scofâlcite în mângâierea frunzelor de tufe, clătinate de adierea vântului… Iancu continuă să

șuiere doine, cu care simțea că-și leagă rănile sufletului, cugetând la ceasul răfuielilor.

*

La vremea nămiezului, se adunară cu toții, ospătând gospodărește; caii adăpați și sătui de iarbă așteptau închingați, gata de drum… Mâncarea, trecută prin dinți de oameni flămânzi, se topise curând, punând pe fața tuturora sănătate și voioșie. Cele două boate cu vin, purtate din mână în mână și răsuflate până în fund, le înmulțiră neastâmpărul și curajul. Iancu se sculă în picioare și, întors cu fața către răsărit, se închină în semn de mulțumită pentru belșugul mesei; după care încălecă, strunind scurt calul care prinsese vână.

— Băieți, ne lăsăm pe malul Oltului, până la Fundul Vornicului; acolo am o scârbă de palicar pe care vreau să mi-l fac fin, după care o ținem către Grojdibod, să facem judecată pentru tot ce au pătimit românii din partea locului, de la ăi pe care o să-i punem față… Până la ziuă, lucrul trebuiește istovit, ca să ne tragem din nou la hodină și să ospătăm după cuviință… Și acum, cu Dumnezău într-ajutor…

În urma lui Iancu, pe poteca pitulată sub frunze și iarbă se înșirară cei douăzeci și unu de haiduci: ceauș Duță, logofătul Oană, Marin Vântu, Ilie și Pantelimon, frați gemeni și copiii de călugăriță, Dincă Tiplu, Nicolae Rusu, Ștefan Stânguleasa, Apostol Grecu, Ioan Velea, Tatomir, Ion Turoitu, Banaban, Preda Lupu, Zaharia Robu, Ion Bâțan, Matei Nica, Zlătaru, Pătrașcu, Duduveică și Scarlat.

Țăranii din Grojdibod, după încuviințarea lui Iancu, o luară spre apus, scurtând drumul prin Vișina și Vădastra.

Ținând-o tot pe lăturea satelor, pricepeau când au trecut de ele după lătratul câinilor sau clopotele vitelor slobozite prin pădure la iarbă. Dacă se întâmpla să întâlnească vreun creștin plecat cu posfatul după oclei, luau deslușiri cât mai au de călcat, sau cum trebuie să aleagă potecile de mers… Din loc în loc, la câte un cot de apă, unde poteca tăia muchea malului, întâlneau câte un bătrân încremenit cu undița în mână, care le dădea binețe, petrecându-i cu priviri secate de lumină; sau copii izâniți, care ciobăneau pâlcuri sărace de oi, trecându-și timpul crestând nuiele de alun, ce fereau fricoși, căutând din adăposturi de trunchi sau scorburi, spre ceata de primejdie a călăreților…

Când ajunseră la marginea satului cu pricina, Iancu opri calul, chemând tovarășii roată lângă el.

— Ascultați, băieți!… Aci o să răfuim pe scurt păcatele sărdarului Iamandy, care venit din țara lui cu nădragii pe băț, a ajuns prin silnicie și jaf să-și umple lăzile cu bani, să-și sporească acareturile și folosind sineturi și înscrisuri măsluite, să cotropească pământuri care niciodată nu au fost ale lui. Pentru toate nelegiuirile, i-a venit ceasul

judecății, pe care noi o să i-o facem. Astăzi, când după știința pe care o am își va sărbători înălțarea la rangul de cârc-sărdar, pus în capul poterilor care să răpună cetele de haiduci ivite pe pământul Romanațului.

— Ăsta știm și noi că-și merită osânda!

— Are să și-o primească din plin, așa ca să rămână de pomină! Că parcă văd că-și are poftită la petrecere toată boierimea din partea locului, și din spaima și paguba de le-om face-o are să hăuiască până departe vestea, și toți cei care se știu vinovați de prigoniri și jaf au să se smerească.

Haiducii, înfrigurați de gândul loviturii care se pregătea, au început să-și încerce cocoașele puștilor, să-și pipăie fișicurile cu pulbere din brâie ca nu cumva să se fi umezit din sudoare sau din roua dimineții care căzuse peste ei.

— Lovitura o dăm după miezul nopții, când cheful va fi în toi și veselia mai mare. Până atunci, Duduveică va da o goană la Fundul Vornicului ca să ia seama de felul cum stau lucrurile și să ne aducă vești dacă nu cumva sărdarul are la curte ceva poterași sau arnăuți care să-i facă pază, și cam câți pot fi socotiți la număr. Și, bineînțeles, și despre altele care trebuiesc să ținem seamă.

Atâta i-a trebuit lui Duduveică să audă, că s-a și aruncat în spinarea calului și a întins-o în goană către Fundul Vornicului.

— Dumneata, ceauș Duță, ca om mai în vârstă și purtat prin hărțuielile războiului, ai să-ți alegi șase oameni cu care să ții piept la porțile conacului, ca să nu lași să se strecoare afară nici o butcă, nici un picior de boier. Moarte de om nu vom face, însă pătulele cu bucate i le vom lăsa troacă, și conacul îl vom preface în scrum. Stânguleasa și cu încă doi dintre voi au să-și facă șomoioage de paie și să se cațere până sub strașini și să aprindă acoperișul conacului. Este de șindrilă, și o să ardă ca iasca, până la ziduri. Intrăm pe porți în goana cailor, chiuind și slobozind focuri de pușcă în sticlele ferestrelor. Să ochiți mai ales în policandrele cu lumânări, ca să-i facem să-și caute scăparea pe orbecăitelea și să-și blesteme ceasul când au plecat la un astfel de drum. Și mai mult decât atât nu-i trebuie cârc-sărdarului, ca să se vadă căzut la dambla!

— Asta zic și eu că o să fie o treabă haiducească!

— Și cât o ține vraiștea asta, să sloboziți oamenii satului care se vor grămădi pe la porți, și să-i îndemnați să rupă lacătele pătulelor și hambarelor, și să-și ia fiecare după cât îl duce spinarea bucatele care de ei sunt muncite. Dacă dovediți, cumva, poterași care să nu înțeleagă de vorbă, culcați-i la pământ. Eu asta am avut de spus, și ce-o mai fi de făcut, vom vedea.

Pe la prima streajă a nopții s-a auzit ropotul de cal al lui Duduveică. Nu-l simțise nimeni, văzuse tot ce trebuia de văzut, și s-a

pornit să le înșire, pe nerăsuflate.

— În odăile conacului, boierii și jupânițele s-au îndeșit și stau ca icrele. Cheful este în toiul lui, și din atâta băutură turnată pe gât își împleticesc picioarele când se prind în jocuri… Cârc-sărdarul, mândru de slujba cu care a fost miluit, pare în al șaptelea cer și râde zguduit, grozăvindu-se că până acuma a fost cum a fost, dar de aci înainte, el va fi care să stârpească tâlhăritul, înțelegând prin vorba asta proastă că pe noi, haiducii. Nu l-aș fi auzit dacă n-aș fi stat sub ferestrele iatacului unde se cinsteau dumnealui ispravnicul, paharnicul Vlădoianu, logofătul Ianache Murgășeanu și sărdarul Polihronie. Și alți mulți, dintre care pe unii nu i-am cunoscut, iar pe alții m-am ferit să mai zăbovesc pe ciubucăria zidului și să le iau seama, ca nu cumva dumnealor să prindă de veste și să mă dea pe mâinile slugilor. Curtea gemea de mulțimea butcilor, și grajdurile mai că nu le încăpeau caii.

— Poterași avea?

— Destui, însă ce scofală de ei! Că-i prea adăpase chelarul cu băutură și erau făcuți cocă. Unii dormeau prin tufe, alții pe sub ieslea cailor, alții prin colibele slugilor. Lucru parcă anume potrivit, ca să nu ne dea de prea mult necaz. Porțile nu erau ferecate, însă păzite de un arnăut care picotea de somn. Am trecut pe lângă el și nici nu mi-a luat seama.

— Bine, mă Duduveică, ți-ai făcut slujba ca după carte.

Au încălecat cu toții și au pornit în pas iuțit. Cerul se înspuzise de stele, luna își strecura razele printre frunzișurile copacilor și le albea drumul. Fundul Vornicului nu era mai departe ca o fugă de cal.

Au găsit lucrurile aidoma spuselor lui Duduveică. Porțile neferecate, arnăutul de pază dormind lungit în iarbă. Se bucurase și el de bucuria lui stăpâne-său, și se prea întrecuse cu băutura. Oala de vin care-i sta alăturea îi era mărturie.

Au deschis larg porțile cele mari și au rămas o clipă să se întocmească după cum erau plănuiți. În fundul curții, înconjurat de plopi înalți, conacul se vedea cu ferestrele deschise și luminate de policandre, se auzeau râsete și cântec de lăutari. Iancu a mai zăbovit cât ar cinsti cu o înjurătură pentru tot dezmățul ăsta cu care căutau parcă să-l înfrunte, după care a poruncit, icnit:

— Pe ei, băieți!…

Haiducii și-au scos puștile dintre spete și și-au îndesat mai bine căciulile pe cap. Opincile au izbit vrăjmășește în burțile cailor punându-i în goană. S-au auzit atunci chiote prelungi, înfricoșătoare, răpăitul puștilor și zornăitul geamurilor făcute țăndări. Prin lumina ferestrelor se vedea cum boierii își caută brâiele cu pistoale, sau se învălmășesc năuciți. Când un plumb de pușcă, bine ochit, a prăvălit policandrul și i-a lăsat în beznă, țipetele jupânițelor s-au făcut mai ascuțite, mai sfâșietoare.

Glasul cârc-sărdarului s-a auzit ca un muget de bivol:

— Legea lor de tâlhari, că bine m-au jucat pe degete! Țineți-vă pe lângă pereți, jupânițelor și boieri dumneavoastră, și scoborâți către adăpostul pivnițelor. Eu am să ies în curte, să fac rânduiala poterașilor, așa ca să-i pot pune pe tâlhari pe goană. Păi, cu mine și-au făcut ei de lucru?!

Limbile de foc ale acoperișului s-au ridicat trosnind șindrilele, luminând curtea conacului și, dincolo de el, bordeiele satului. Clăcașii le-au privit prin ferestrele astupate cu bășică de bou, înțelegând că la mijloc este vorba de o lovitură haiducească. Și s-au grămădit în fața porților, bărăcându-se pe garduri ca să privească și să se bucure de isprava care le răcorea sufletele. Ceauș Duță i-a dezlegat ca să spargă pătulele și hambarele, și până la luminatul de ziuă să care atât cât să se simtă îndestulați.

Înfricoșați de moarte, boierii își dârdâiau dinții în pivniți, mângâindu-se la gândul că ele sunt boltite cu piatră și că nu au să-i ajungă vâlvătaiele focului.

În felul ăsta a înțeles Iancu Jianu să-l cinstească pe câinele de cârc-sărdar, cu prilejul înălțării lui într-o slujbă anume ca să stârpească haiducia.

Când geana dinspre răsărit a cerului s-a însemnat sângerie, Iancu și-a adunat haiducii și s-a pregătit de drum. De nicăieri, din cuprinsul conacului nu se auzea nici un răsuflet. Slugile și poterașii stau potoliți, care pe unde apucaseră, boierii, prididiti de umezeala pivnițelor, așteptau cu sufletul închircit să se sfârșească osânda, făcând rugăciuni să nu le fie și mai rău.

Odată încălecat, Iancu și-a întors fața către conacul înnegrit de pârjol și a strigat din răsputeri:

— Uhuhuu, bă, câine de ciocoi, să știi și tu că bucuria asta ți-am făcut-o eu, Iancu Jianu!… Și dacă nu ți-a fost de-ajuns, să mai știi că am să-ți mai bat și altă dată în poartă, și că atunci n-ai să mai scapi atât de ieftin!

Glasul lui a pătruns până între bolțile pivnițelor, a arcuit peste pâlcurile de bordeie ale satului, a vuit peste undele Oltului.

În urma lui, clăcașii au rămas să urzească povești și cântece despre Iancu Jianu, ridicat într-o haiducie care să le ușureze obida.

Fețele boierești au plecat pleoștite, amintindu-și că și ei se găsesc încărcați de păcate, năzărindu-li-se că de după trunchii de copaci sau din coastele de deal sunt întâmpinați de haiduci care să le facă scaun de judecată.

De sub polatele hanurilor pe lângă care treceau, cântecele scripcarilor le țiuiau în urechi, asprindu-le pielea pe trupuri. Prea la iuțeală fuseseră scornite și prea stârneau chiuiturile oamenilor, ca să nu-i înspăimânte ca de moarte:

Iancule, haiducule,
Uite că vin poterile
Să-ți răpună zilele…
Lasă-i, neicule, să vie,
Calea lină să le fie,
Că și maica le-a gătit
Ciorbă de alice fripte
Și de gloanțe pârjolite.
Foaie verde de trifoi,
Să iei pielea de ciocoi,
S-o faci foale la cimpoi,
Să cânți noaptea după oi
Și pielea după picioare
S-o faci brâie de pistoale.

Se lumina de ziuă… Stuful unduia la bătaia vântului, iar fața apei se încrețea învinețită, până în geana zării, acolo unde negreața sălciilor însemna malul Dunării. Grindurile și ostroavele Stejeroviței, împânzite de sălcii scorburoase, se trezeau, slobozind în văzduh pescărușI și stârci, zgomot înfundat și nedeslușit de vietăți cuibărite pe crețetele lor mocirloase. Câte o luntre, întoarsă de la căutatul vârșilor, se târa greoaie spre mal, mânată cu opacini înfipte des în apă. Dinspre satele bulgărești și cetatea Ostrovului se înnădeau, ajutate de vânt, cântec de cocoș și nechezat de cai. Caicele încărcate cu bucate se lăsau la vale, ridicând peste șirul sălciilor vârful catargelor, dormitând în legănarea versetelor de coran sau a melodiilor plângărețe, aduse de pe țărmurile îndepărtate ale Asiei sau Stambulului…

În zăvoiul Potelului, prididit de osteneală, Iancu dormea dus, învelit în ipângeaua de dimie albă, având așternut pământul zgrunțuros și sărac de iarbă. Mai departe, cetașii odihneau lungiți într-o rână, adunați în jurul unui foc de uscături, ascultând povestea tărășeniei de peste noapte. Strâns în oblojeli, Zlătaru își întretăia somnul cu gemete și strâmbături de durere.

— Ce ziceți, fraților, moare?

— E voinic și poate răbda…

— Ar trebui să plece unul din noi în sat, după o babă sau ceva buruieni.

— S-auzim întâi porunca boierului Iancu…

— Așa este; el să hotărască… Acoperiți-l mai bine cu țolul, ca să nu-l sufle vântul și să obrintească…

Povestea, spusă cu dichis de Apostol, încondeia cele petrecute la bordeiul grecilor, unde Iancu, stând în scaun de judecată, îi osândise la spânzurătoare pe toți patru, împlinind hotărârea pe loc. Ascultând-o, fiecare dintre ei parcă vedea trupurile agățate de crângile sălciilor, mișcate de bătaia vântului și duhnind a hoit.

Iancu, însoțit numai de Zlătaru și Apostol, picase în bătătura grecilor tocmai când soarele da în scapăt, înroșind zarea sprijinită în apă… Restul cetei rămăsese ascunsă în marginea satului, spre a nu da de bănuit.

Se prefăcuseră în negustori de pește, porniți să cumpere sărătură, spre a o vinde prin Caracal și târgurile de sub munte… Lucrul era de crezut, oamenii care umblau după negoațe fiind întâlniți des pe drumurile oltenești, ca și pe aiurea. Zăvozii, prinși în lanțuri, mușcau neputincioși țărâna, simțind cuget de oameni vrăjmași.

Când unul dintre greci apăru în ușorul ușii, Iancu, plângăreț și fricos, îi spuse păsul, bătând chimirul din care răsăreau băierile

pungilor cu galbeni.

— Suntem niște bieți negustori dinspre partea Hurezului și căutăm pește sărat. Plătim în galbeni cu zimți și nu căutăm la preț. Am auzit că înălțimea voastră aveți și că vă este de dat. Ne-ar face mare trebuință să putem câștiga și noi un ban cu care să ne ținem zilele noastre și ale copiilor noștri. Că am auzit că sunteți creștini și aveți inimă bună pentru cei nevoiți, și pe unde puteți face milostenii și hatâruri…

Grecul, privind mai mult spre pungile din chimirul lui Iancu decât la chipul și portul lui prefăcut, crezu că i-a picat un chilipir la drum de seară.

— Bine, mă, dar cu ce duci tu peștele?…

— Am care, boierule!… Avem lăsate în sat trei care, încărcate cu lână și brânză de munte, pe care tragem nădejde să vi le putem vinde tot înălțimii voastre…

Vorba asta frânse de-a dreptul inima grecului, împingându-l pe calea pieirii.

— Vino, mă, în casă, să facem târgul… Kirie Iani, kirie Pichiță, kirie Kalerki, veniți să stăm puțin de vorbă cu negustorul ăsta!…

Și intrară în casă, unde Iancu, după datina negustorească, rupse prețul și bătu palma pentru aldămaș. Aruncă pe masă pungile cu galbeni, rămânând înțeleși ca a doua zi să-și descarce carele cu marfă adusă, să-și ia prețul, o nimica toată, și să încarce butoaiele cu pește sărat.

În tot acest timp, ochii îi jucase în cap ca la veveriță, căutând să iscodească felul casei. Marginea căciulii, lăsată în jos îi ascundea strălucirea ochilor, îmbucurați de tot ce vedeau, nelăsând să alunece în sufletul grecilor vreun strop de bănuială.

Ieșind, Iancu auzi în urma lui căzând greu grinda de stejar, trasă de-a curmezișul ușii. O luă pe drumul către sat, căutând astfel să înșele ochiul care l-ar fi urmărit. Când moțul casei grecilor nu se mai văzu, se întoarse către cei doi cetași, care îl urmaseră tăcuți.

— Măi băieți, o să fiți în stare să-mi dați o mână de ajutor, sau mă las păgubaș de voi și-mi fac singur treaba?

— Se poate să ne crezi oameni atât de pieriți?

— Bine, mă, dacă este așa, cu Dumnezeu într-ajutor… Socoteala este că grecii dorm cu puștile la căpătâi, și trebuie să-i luăm din așternut, înainte de a prinde de veste… Odaia lor este alăturea de vatră; unul din voi se lasă binișor pe hogeac și dă la o parte grinda ușii, ca să putem intra înăuntru. Care din voi se încumetă să-mi facă treaba asta?

— Eu!…

— Tu să fii, Zlătarule!… Să bagi de seamă că în coastele coșului sunt înfipte cuțite, și-ți spintecă burta… Să le îndoi și să le răsucești

bine, ca să nu dăm de vreun necaz… Când ne-om vedea înăuntru, îi legăm cobză și-i judecăm după cuviință…

— Dar cu câinii ce facem?

— Câinilor le aruncăm mestecătură de său cu câlți și le închidem gura pentru totdeauna….

Iancu se trânti după un tufiș, lungit, umplându-și ciubucul cu tutun; Apostol și Zlătaru făcură la fel, așezându-se înapoia lui.

— Când vor cânta cocoșii prima dată, o luăm din loc… Îi găsim tocmai în dulceața somnului, când poți să crăpi bușteni la capul lor și nu te simt…

— Dacă nu ni s-o prinde în felul ăsta, dăm foc bordeiului, și ard ca șoarecii…

Iancu își întoarse capul, dojenind pe cel ce gândise astfel:

— Feliuri de a le face de petrecanie sunt ele multe, Apostole!… Noi am ales unul prin care să putem face judecată, așa ca să știe, măcar în ceasul morții, care le-au fost păcatele și pentru ce le-a fost osânda!…

Cetașii ascultară, tăcând chitic… Așezați pe-o rână, pufăiau din lulelele de lut, zăbovind printre dinți fumul iute al frunzelor de tutun nedospit. Iancu se uita spre cer, căutând la rânduiala stelelor și la semnele vremii… Din pământul crăpat și tare, greierii țârâiau a secetă, prelung și monoton… Scăpată din troienii norilor, luna lumina întinsul bălții, înnegrind ostroavele îmbrăcate în răchită și sălcii, câte o luntre care se ducea la întinsul cârligelor…

Înspre partea satului, bezna se lăsase temeinic; feștilele, așezate în taere cu seu, se stinseseră pe rând, ștergând semnele de licurici, care străluceau printre trunchiurile pomilor… Oblojiți în vălurile nopții, tustrei rămâneau tăcuți, călători cu gândul spre unde îi tăia capul sau îi strângea necazul… Vatra ciubucelor se lumina arar, ca niște ochi drăcești, deschiși în beznă…

Cu toată osteneala de care erau cuprinși, nici unul nu năzuia să se dea odihnei; zgrunțurii tari ai pământului li se înfigea în piele, purtând grija să-i țină treji.

Când primul cântat de cocoși se auzi, Iancu se ridică în sus, deodată cu cei doi cetași. După ce-și potrivi brâul cu pistoale, porniră la treabă. Bordeiul grecilor, bătut de lună pe coamă, rămânea tăcut. Zăvozii, prididiti de somn dar simțind totuși om străin, mârâiau înfundat. Iancu se apropie de ei încet, aruncându-le câte un dumicat de bogdaproste… Câinii, adulmecând miros de seu, se lăcomiră, înghițindu-l, după care se traseră spre cuștile lor, spre a nu se mai scula niciodată…

Ridicat pe umerii lui Apostol, Zlătaru sări pe streașina bordeiului, târându-se ca o pisică, până la coșul hogeacului. Voinic cum era, începu să îndoaie fiarele cuțitelor, atât cât îl ajuta mâna până la umăr, după care intră în el, lăsându-se în jos, până la vatră.

În liniștea nopții, Iancu prinsese zvon de geamăt înfundat; crezuse însă că este părere, sau rătăcit de aiurea… Grinda de stejar căzu cu zgomot, lăsându-le drumul liber. Iancu izbi în ușa odăii unde dormeau grecii, dând-o la o parte. Buimăciți de somn, aceștia săriră în sus, căutând să pună mâna pe arme. Razele lunii, luminând fețele celor trei străini, le înlemniră curajul și nădejdea de scăpare.

— Scapără în iască, Apostole, și aprinde feștila, ca să vedem și să ne cunoaștem mai bine… Bună seara, cinstiți palicari!… De ce dârdâiți, boieri dumneavoastră?… Au nu sunteți învățați să aveți oaspeți la casă și nu știți ce li se cade după obiceiul omeniei?… Nu trebuie să vă înveninați și să aveți supărare pentru așa lucru!… Sculați în sus și luați-vă nădragii în vine; că este mai mare rușinea să intrăm în taifas, care cum ni se năzare și fără pic de cuviință!…

Grecii ieșiră de sub țoluri, orbecăind să-și caute nădragii. Chipul lui Iancu le ședea înfipt în ceafă, spre a nu-i lăsa să se înnădească la vreo prostie, care să-i întoarcă socotelile…

— Acum să ne spuneți, cinstit și fără ocol, unde vă țineți sipetul și pungile cu aur?… Că am auzit că aveți pe ales, și numai stamboliu și funducliu turcesc; și caragroși nemțești, de-ți iau ochii, turnați și prefăcuți la Beciu, strânși în pungi de astar, cu băieri de găitan!…

În acest timp, Apostol ciocănea așternutul de pământ al bordeiului, spre a auzi unde sună a gol… Dând la o parte o ladă cu așternuturi, văzu toarta sipetului îngropat în pământ.

— Nu-i mai năduși, boierule Iancu; că dinspre partea banilor lucrul s-a descurcat… Uite-le agonisita, atâta cât le-a rămas nedusă peste apa Dunării, în țara și la neamurile lor.

Unul dintre greci, înfrângând spaima, izbuti să mârâie:

— Banii noștri!…

Iancu îl privi în ochi, plesnindu-l cu înțelesul scârbei de care era cuprins.

— Banii voștri?!… Snaga și nenorocirea neamului ăsta, păcătoșilor!… Lăcomia și nelegiuirile voastre, pe care o să vi le plătiți acum!… Unde ați opintit voi la coarnele plugului și ați aruncat sământă de rod, înălbindu-vă ochii, uitându-vă pe cer după mila stropului de ploaie?… Unde v-ați fărâmat șalele secerând, ca să puteți lega snopul de grâu pentru turtă și colivă?… Pe ce parte de loc ați stat în bătaia ploii și arșița soarelui, păscând vitișoarele cu care să-ți ții zilele?… Când a fost ziua în care ați nădușit trăgând la opacini, sau ați rebegit căutând cârligele pentru peștele de hrana voastră și a copiilor?… Și dacă n-ați tras nici unul din năcazurile astea și n-ați înădușit în nici un fel, de unde atunci banii și agonisita voastră?… Din jaf și fărădelegi, nemernicilor!… Scoateți-i afară și împliniți voia dreptății!… Spânzurați-i în știreang, ca să îndestuleze cu hoiturile lor ulii și ciorile… Iar banii să fie întorși oamenilor, dimpreună cu ce s-o

mai găsi la ei…

Hotărârea nu întârzie să fie pusă în fapt. Cele patru trupuri atârnau de crengile sălciilor, ispășind păcatele, multe și grele, făptuite pe spatele unui neam de nevolnici.

Când lucrul fusese sfârșit, Zlătaru se lăsă moale, lungindu-se la pământ.

— Să știi, boierule, că mă prăpădesc… Apostole, scoate-mi cămașa și înfășură-mă cu ea peste crestătura de cuțit din spate… Cuțitul spurcăciunilor ăstora, care a rămas nerupt, mi-a sfâșiat carnea…

Căzut în leșin, fu luat de Apostol în spinare și adus în tabăra cetașilor. De aci, înapoindu-se cu oameni de ajutor, luaseră pungile cu bani, spre a le împărți oamenilor de prin satele de pe linia Dunării și a bălților.

Soarele se ridicase sus, furișându-se printre crengile copacilor, jucându-se pe fețele cetașilor. Pridindind de osteneală și de slăbiciune, Zlătaru dormea dus, în căldura țoalelor cu care îl înveliseră, ușurându-și patima în respirații adânci și repezi.

Povestea lui Apostol țintuise locului pe cetași, făcându-i să uite să mai zgândăre focul, care înnegrise de tot.

Iancu, ridicându-se într-un cot, strigă voinicilor:

— Cum o duce Zlătaru, măi băieți?…

— Nu știm nici noi… Acum doarme…

— Dacă doarme, este bine; somnul face mai mult decât toate leacurile și babele din lume… Să încalece pe cai careva din voi și să dea de veste oamenilor din Grojdibod, din Orlea și din Potel, să vină la mine, să le întorc dreptul cuvenit fiecăruia din banii cu care au fost jecmăniți. După ce-or aduna ce-a rămas prin bordei și magazii, să le pună foc și să astupe groapa, ca să li se șteargă urma…

Apoi ridicându-se în picioare și închinându-se cu fața spre răsărit:

— Mulțumesc lui Dumnezeu că, după cugetul și puterea mea, m-am învrednicit să alung astăzi un păcat al vremii noastre și să împlinesc o dreptate a ălor năpăstuiți!…

Haiducii au urcat în sus, spre Caracal, fără ca cineva dintre oamenii zapciilor sau vătafilor să le taie calea și să le caute pricină. Știau cu toții că cetașii lui Iancu Jianu le colindă locurile și, pe cât puteau, se țineau feriți din calea lor. Când au ajuns în dreptul satului Comanca, se înnoptase. La hanul din răscrucea drumului, ferestrele se vedeau luminate, se auzea cântec despre haiducia lui. Sufletul lui Iancu s-a tulburat, gândindu-se că acest cântec era ascultat și de Craia, hangița, de care-l lega amintirea unei dragoste pe care o credea uitată. Și-a îndemnat calul, ca să-și iuțească pasul, și s-a bucurat că scăpase de o ispită. Chipul hangiței a rămas în urmă și s-a șters, cântecul lăutarului la petrecut până departe.

Luminile fânarelor din Caracal se însemnau rare, roșietice, parcă făcându-și slujba în silă. Nu din teamă, ci ca să nu stârnească spaima printre răspântiașii care făceau paza orașului, Iancu a trecut pe de-a lătureа lui. În zăvoaiele Tesluiului s-a oprit, hotărând să facă popas de noapte. Ca în vreme de vară, pământul era încitat într-atât, încât să le fie un bun așternut și să-i mai scoată din umezeala nopților cu rouă. Au aprins foc de uscături de salcie și și-au spânzurat ceaunul pe crăcan. După ce s-au îndestulat cu cocoloașele de mămăligă rotunjite în palmă, și-au împiedicat caii și i-au dat la iarbă, au așternut ipângelele, ca să nu se prea simtă împunși în coaste de zgrunțurii de pământ. După care au adormit, frânți de osteneală, legănați de susurul apei, de cântecele privighetorilor cu care se împânzea zăvoiul, cu ochii la clătinarea stelelor care-i privigheau din înălțimi.

*

Se isprăvise slujba utreniei și se luminase de ziuă, când în poarta mănăstirii Căluiului s-a oprit un călăreț. Mănăstirea micuță a cărei clopotniță se înălța parcă înadins să-i facă streajă, sau s-o ferească de vederea oamenilor, cu împrejmuire de zid de bolovani de piatră, pe care să n-o poți dărâma nici cu tunul. Printre copacii care înviau în zumzetul stupilor de albine se piteau chiliile călugărilor, cu pereții înnegriți de ploi, arhondaricul și stăreția. Prin firida chiliei de sub clopotniță se vedea un călugăr gârbovit de vârstă, moșmonind să-și cârpăcească opincile, îndrugând psalmi și, din când în când, ocărând undreaua care împungea tot pe unde nu trebuia. Călărețul s-a aplecat în șa și a bătut cu pumnul în poartă. Călugărul de sub clopotniță și-a săltat capul, părând că vrea să-și dea seama dacă s-a auzit ceva sau a fost o năzărire a lui. La a doua bătaie în poartă, dumirindu-se, și-a arătat chipul bărbos în rama firidei. L-a privit pe călăreț atent, în tăcere. Răsuflarea calului, pare-se venit în goană, i-a încețoșat ochii.

— Bună dimineața, părinte.

— Cu Domnul… Ce poftești dumneata?

— Am treabă cu părintele stareț, așa că dă-mi drumul.

— La ceas așa de cu dimineață? S-ar putea ca și cuvioșia sa să fie ostenit, și să hodinească.

— Sunt călător, părinte, și timp de așteptat nu am.

Călugărul și-a târșit mersul, zornăindu-și legătura cu chei pe care o avea agățată de brâu și i-a deschis poarta cea mare. Când l-a văzut intrat și a vrut s-o zăvorască din nou, călărețul l-a povățuit de bine.

— Nu mai încuia, părinte, că în drum m-am întâlnit cu o butcă boierească venind spre mănăstire. Și de ce să te ostenești cuvioșia ta de două ori pentru o astfel de treabă? Ține mai bine galbenul ăsta, ca să-ți cumperi o pereche de opinci noi și du-te și te hodinește.

— Să știi că dumneata ai dreptate și am să te ascult.

A luat galbenul în palmă și a oftat de la inimă.

— Dumnezeu să-ți ajute. Că dinspre partea părintelui stareț, slabă nădejde. Se îngrijește numai de călugării greci, iar pe noi, câțiva pământeni, ne ține drept slugi ticăloase.

Călărețul s-a îndreptat, cu calul ținut la pas spre stăreție. În urma lui, bătrânul l-a privit câtva, fără să-și dea seama dacă într-adevăr trebuia să-i mulțumească, sau să fie supărat că fusese întrerupt dintr-o treabă pe care o socotea de căpetenie. Când a reintrat în chilie și-a scos din picioare și cealaltă opincă și, mormăind psalmul, a pornit s-o cârpească, socotind că, așa găurită cum era, mai putea fi purtată.

Călărețul, care nu era altul decât Iancu Jianu, parcă ar fi vrut să-și zăbovească drumul cât mai mult. Cerceta din priviri așezarea mănăstirii și, dincolo de ea, valea Căluiului care se proptea în codri cu copaci deși, neatinși de ascuțișurile securilor. În liniștea în care se îngropa mănăstirea, chipurile din legendele auzite în popor i s-au părut că învie și dau ocol zidurilor. Aci, zice-se, a poposit Mihai, Banul, care avea să urce mai târziu în scaunul domnesc al Țării Românești și după atâtea lupte vitejești să-și dobândească renumele de Mihai Viteazul. A poposit în drumul spre București, unde era chemat la o judecată din care nu știa dacă are să-și scape sau nu viața. Însetat, calul viteazului a scormonit pământul cu copita, făcându-l mai întâi să mustească, apoi să țâșnească din el un izvor cu apă limpede. Semn că i se va vedea dreptatea și va fi scăpat de osândă, pentru care, spre aducere aminte, a pus să se refacă schitul cel vechi de bârne, care ajunsese putrezit și pustiu. Trăsnetul dărâmase pronaosul mănăstirii și mormintele unora din frații Buzeștilor rămăseseră afară, ca ploile să le spele oasele și să le înnegrească crucile de căpătâi.

Iancu le știa pe toate și le înșira numele în gând: mormântul lui Radu Buzescu și al fiului său, a lui frate-său Preda, al biv vel armașului Radu, tatăl Buzeștilor și al jupânesei Stanca, al unui neam de-al lor, Constantin. Ceilalți Buzești nu se putuseră aduna la un loc și odihneau sub lespezile mănăstirilor din Stănești, din Străjești și Cepturoaia, zidite sau înfrumusețate de ei. Foșnetul domol al copacilor

le tămâia și acum odihna și zădărnicia vieții lor zbuciumate, ca să-și agonisească averi și ranguri. Mănăstire bogată prin daniile Buzeștilor, din care egumenii, toți ca unul, se zgârciseră să cheltuiască un ban ca s-o dreagă, păstrând totul pentru pungile lor. Stăpânea satele și codrii Căluiului, Broștenilor, Bârbunului și Vârtinei și luncile Oltului. Și sutele de țigani robi care colcăiau prin bordeiele sărăcăcioase de dincolo de zidurile mănăstirii și formau o bună parte din sat.

Oamenii veneau să se închine la icoanele acoperite de fumul lumânărilor, se uitau însă la chipurile călugărilor ca la satane. Aveau cruci cu care să-i binecuvânteze sau să-i afurisească, dar mai înfricoșătoare le erau bicele cu care-i croiau pe spinări, chilia zăbrelită de sub acoperișul clopotniței unde cei zăbavnici la muncă erau închiși și supuși la cazne. Era vremea lor și nimeni nu se găsea care să li se împotrivească.

În fața pridvorului stăreției, Iancu și-a oprit calul. La una dintre ferestre, brăzdată cu drugi de fier, se vedea lumina unui sfeșnic, statura părintelui stareț care se apleca deasupra unei mese încărcate cu pungi de bani. Se părea că le socotește și zâmbea în barba-i roșcată, văzându-le că-i ies la număr. Nu auzise pasul calului și nici nu se aștepta ca la o astfel de oră să fie cineva pe aproape care să-l vadă. Nemulțumit de statul pe loc, Haiduc și-a lungit gâtul și a nechezat. Speriat, egumenul și-a cuprins cu brațele pungile cu bani, vrând parcă să le apere. Și și-a boldit privirile spre fereastră, să vadă cine putea fi. Chipul și statura lui Iancu părându-i-se de primejdie, s-a îndreptat până la perina patului, de sub care a scos două pistoale. Râsul lui Iancu s-a auzit scurt, uscat.

— Păi bine, părinte stareț, în loc să mă blagoslovești, pui mâna pe pistoale? Unde s-a mai pomenit așa ceva? Să vezi și să nu crezi ochilor!

Rușinat, egumenul și-a lăsat pistoalele deoparte, și și-a acoperit pungile cu o poală de macat găsită la întâmplare.

— Și ce poftești dumneata?

— M-am gândit la o facere de bine și am venit la cuviosia ta sa-ți cer sfat de felul cum trebuie s-o fac. Că în judecata mea și a pământenilor de rând nu am încredere.

Auzind că este vorba de o danie, ochii egumenului au prins sticliri drăcești. Nu-l mai vedea pe străin înfricoșător la înfățișare; se gândea numai că s-ar putea ca în numele mănăstirii să pună el mâna pe avutul pe care vrea să-l dăruiască. Atâția oameni cu stare căutau să-și mântuiască sufletul în acest fel, și rugămintea omului care-i venise la ușă nu i se părea de loc neobișnuită. A tras zăvoarele ușii și l-a poftit cu glas dulceag înăuntru. Iancu a legat frâul de un stâlp al pridvorului și a intrat pe ușă cu pas ostenit.

— Șezi și mărturisește-te.

— Părinte stareț, în viața de până acum m-am încărcat de păcate grele. În întunecarea mea de minte am căutat să-mi adun cât mai multe comori pământești, fără să mai țin socoteală că va veni o judecată de apoi, care mă va osândi să-mi ispășesc păcatele. Am fost pus să strâng birurile, și satele pe care le-am călcat își aduc aminte cu groază de mine. Că le-am zobit oasele în bătăi, i-am înăbușit cu fum de ardei și le-am golit casele până și de cerga de așternut, până și văcuța văduvei, cu care să-și îndestuleze copiii, i-am luat-o.

Egumenul a părut cutremurat de așa nelegiuiri.

— Rău destul, fiule, și mai că nu știu cum ai să-ți poți răscumpăra păcatele!

— Și tâlhar am fost, părinte. Îmi spoiam fața cu funingine, și noapte de noapte ațineam calea călătorilor și îi jefuiam, intram în ocoalele conacelor boierești și furam caii. Ba într-o noapte am jefuit și o cinstită față bisericească și, pentru că a căutat să mi se împotrivească, l-am ucis.

— Păcate strigătoare la cer, pentru care cu greu le vei putea ispăși!

— La una ca asta m-am gândit și eu, părinte stareț, și nu știu cum aș face să-mi ușurez osânda. Până la urmă m-am hotărât să împart toți banii pe care i-am agonisit din nelegiuirile mele la bătrâni, la văduvele neajutorate, la săracii care flămânzesc și se întâlnesc pretutindenea. Să iau câțiva copii orfani și să-i cresc, să înzestrez câteva fete sărace.

Egumenul nu s-a putut stăpâni și s-a arătat de-a dreptul înfuriat.

— Și pentru ce hotărârea asta? Sărăcia este rânduită de Dumnezeu, care în înțelepciunea lui a știut ce face! Față de sărac și de diavol nu trebuie să te arăți milostiv, că păcătuiești…

— Atunci în ce fel mă sfătuiești, părinte stareț?

— Să dăruiești tot avutul dumitale sfintei noastre mănăstiri, ca să-ți ai pomenire în veac. Cuvioșii noștri părinți te vor pomeni la toate slujbele, și judecata lui Dumnezeu se va îmbuna.

S-a apropiat mai strâns de Iancu, cu priviri care să-l pătrundă până în adânc, și l-a întrebat cu glas șuierat:

— Cam câți bani ai, fiule?

— Păi ăștia care se văd pe masa cuviosiei tale. Și poate și alții pe care-i ai dosiți prin lăzi…

Egumenul a sărit de pe scaun, speriat, și a dat să se repeadă să-și scoată pistoalele de sub perină. Iancu i-o luase însă înainte și-și ținea pe ale lui întinse, gata să le sloboadă.

— Nu te prea pripi, părinte, că nu mi-am isprăvit spovedania. N-am pe sufletul meu nici un păcat de hoție, însă pentru milosteniile de care ți-am vorbit, am să mă țin de cuvânt. Le voi face cu banii agonisiți de cuviosia ta de pe urma nelegiuirilor pe spinarea săracilor. Și pentru cugetul meu bun, mă pomenești până în veac pe numele meu de Iancu

Jianu, haiducul. Pentru cetașii mei, care mă așteaptă în poarta mănăstirii, am să-ți dau osebit pomelnic.

Atât i-a spus, și nici că trebuia mai mult. Egumenul se lăsase moale pe scaun și, după păcatele pe care și le știa, aștepta să i se îngreuneze osânda. Iancu a izbit cu prăselele pistolului în sticla ferestrei și a șuierat prelung. S-a auzit atunci poarta clopotniței scârțâind pe țâțâni, și ropotul cailor haiducilor care se apropiau în goană. În urma lor, călugărul care slujea ca portar s-a închinat ca după o vedenie, venită să-l certe pentru cine știe ce păcat neștiut de el. Haiducii au sărit din spinările cailor și au năvălit pe ușă. Pantelimon al călugăriței a întrebat, râzând:

— Ei, l-ai spovedit pe dumnealui, cuviosul stareț?

— Gata… S-a arătat însă zgârcit și nu mi-a plătit pentru slujbă decât cu ce se vede pe masă. Căutați-i prin lăzi și împliniți cât mi se cuvine.

Haiducii au golit lăzile, au luat pungile de pe masă și cu trăiștile îndesate s-au topit în negurile codrului. Satele prin care treceau se prindeau în hore și chiuiau în urma lor, bucurându-se de milosteniile pe care Iancu le împărțea cu degetele rășchirate, așa ca să le mai ușureze sărăcia.

La curtea lui Caragea, veselia și petrecerile conteniseră, buimăcite de veștile picate de la drumurile ce duceau spre Olt. Jălbile ispravnicilor de țară și ale pârcălabului de județ aduceau la treptele scaunului domnesc fapte și pârâciuni, care umpleau de îngrijorare sufletul hârșit în rele al domnului și ale celor oploșiți în jurul lui. Ele vorbeau de omoruri fără judecată și cuviință, de punere de foc conacelor, de neostenita goană de a jecmăni agonisita boierilor de prin sate, și împărțeala ei țăranilor…

Auzind de cele întâmplate la curțile gospodăriei lui din Fundul Vornicului, sărdarul Iamandy nu zăbovise să cadă la picioarele domnului și să se jeluie de petrecania de pe urma căreia rămăsese calic de bani.

Vodă Caragea, cumpănind faptele, care numai a bine nu erau, hotărâse măsuri grabnice de prinderea boierului răzvrătit din Fălcoiul Romanațului și potolirea răului cășunat. Oamenii din olac, sloboziți cu porunci către ispravnici și pârcălab, se înapoiau la București cu mintea împuiată de basmele și cântecele scornite pe seama șetrarului Iancu, trecându-le mai departe lăutarilor și oamenilor de rând. Astfel că, nu după multă vreme, în București și peste tot cuprinsul țării se auzea cântecul:

Auzit-ai de-un Jian,
De-un Jian, de-un căpitan…

De dincolo de apa Dunării, din țara sârbească, răzmerița lui Cara-Gheorghe întinsese duh și molimă peste pământul oltenesc. Vodă Caragea știa prea bine că acest Cara-Gheorghe pornise la început cu o ceată mică de voinici, aprinzând hanul de beilic unde tăbărâse oaste turcească, omorând pe toți turcii și cârjalii cu bimbașii și odobașii lor, luându-le armele și banii jefuiți de pe urma poporului și că în curând s-a ridicat ca stăpânitor, făcând să tremure de teama lui puternicele pașale ale Bosniei, ale Nișului și Diiului și însuși împăratul turcesc… Și nu l-au putut întoarce din hainie, până nu s-au așezat țara sârbilor în șleaul dreptății și omeniei, scoțându-se de sub puterea asupritorilor.

Aceste mărturii și semne ale vremii îl puneau pe gânduri; poporul apăsat și flămânzit aștepta omul mântuirii și n-ar fi pregetat să se ridice pentru osânda stăpânirii nedrepte. Înmulțite de închipuirea și spaima ciocoilor, care se simțeau loviți, faptele lui Iancu dobândeau întinderi mari și înfricoșătoare.

Vodă Caragea era omul păcatului; pentru el, totul era cântărit în bani și plăcere lumească. Boieriile și slujbele se vindeau la tocmeală, cu bani grei. Dreptatea se cuvenea celor ce deschideau larg băierile pungilor. Cinstea caselor și averea oamenilor erau de bătaie de joc. Negustorii își țineau socotelile strâns, fiindu-le teamă de oamenii agiei, care-i călcau des pentru câte o dare de japcă.

Fără să aibă rădăcini de sânge înfipte în pământul țării, știind că termenul domniei era de mult trecut și că de la o zi la alta avea să-i vină mazilia, firea lui prădalnică și fără rușine îl ținea pe drumul tuturor fărădelegilor… Peste tot locul se presăraseră slujbași care căutau să-și împlinească socotelile lor, lipsiți de omenie…

Când vreunul dintre boierii pământeni care răbda anevoie domnia de pagubă a lui Caragea răbufnea, cerând să se pună tagă și opreliște jafului, vodă găsea mijlocul de a-l trimite în surghiun, la vreun conac răzlețit și înfundat în vreo hoagă stearpă, unde să nu mai aibă cu cine schimba o vorbă… Astfel a pătimit banul Constantin Filipescu, care și-a dovedit dragostea de neam, dăruindu-și averea pentru binefacerile obștii, vornicul Bălăceanu și banul Grigorie Ghica….

Se șoptea de către acești boieri că s-ar fi depus stăruințe și s-ar fi îndreptat arzuri la Poartă, pentru înscăunarea unui domn pământean, care să spele obrazul rușinat al țării.

Blestemul căta să se apropie de sfârșit… Răzmerița lui Iancu venea ca stropul de ploaie pe pământ bătut de secetă.

Așa stând lucrurile, de care istețimea minții lui Caragea nu putea să nu țină socoteală, poruncile de potolirea ei și intrarea în ascultare a lui Iancu picau des și grele. Se cerea ispravnicilor și căpitanilor de potere să pună mâna pe el să-l trimită la scaunul domnesc, pentru judecată; să-i fie luată în folosul visteriei averea; prin grija postelnicului să fie șters de la pitac, despuindu-se de rangul boieriei; poterile întărite cu arnăuți de-ai ispravnicilor, comandate de sărdari deprinși cu meșteșugul de a tăia drumurile și întinde capcane pentru haiducii timpului…

Și pe câtă vreme ciocoii și toți grecii oploșiți în țară hrăneau bucuria prinderii lui, poporul de țărani îl ridica în slavă, cântând și povestind faptele lui de voinicie și creștinătate, în jurul vetrelor sărace se adunau ciopor, înviind, în toate câte se vorbeau a bine, flacăra nădejdiilor unor vremuri mai bune.

Poterașii bântuiau bezmetici, răscolind desișurile codrilor, hanurile așezate la răscruciuri sau margini de drum, satele pe unde bănuiau că ar avea gazde; iar când ziua începea să dea în scapăt, se trăgeau cu teamă la azăvaduri, spre a nu-și primejdui pielea și viața.

Iancu se găsea pretutindeni și nicăieri… Acolo unde se dovedea o nevoie de obște, un năcaz de om năpăstuit, o dreptate de cerut, se împlineau prin el, când și cum nici nu gândeai. Satele erau în forfotă și așteptau semnul care să le dezlege drumurile, pentru a porni alăturea de el.

În beciul agiei, furca în care avea să fie spânzurat Iancu se învelea cu mucegai, spre necazul celor ce nădușeau zadarnic ca să-l dea plocon liniștei ciocoiești…

Toată această tulburare și poftă de răzbunare ce frământa cuprinsul

curții domnești, se lipea, vrăjmașă, de auzul Sultanei. În afară de Gligorașcu, prea puțini erau împrejurul ei care să nu aștepte cu plăcere ceasul ridicării în furci a șetrarului Iancu Jianu…

Alungată de groaza vorbelor lor se retrăgea în iatacul ei, plângând nenorocirea abătută peste capul ei și al lui Iancu, de care o lega prietenia începută în popasul de la Corlățeștii medelnicerului Dumitrache și drumul de basm până peste Olt.

Într-o zi, fiind văzută cu ochii plânși, domnița Ralu se apropie de ea cu dragoste, căutând să afle motivul întristării ei.

— Știu, te încearcă grija de mama ta, care stă aproape de locurile călcate de tâlharul Iancu Jianu…

Sultana, deși rănită în suflet, îi răspunse cu seninătate și curaj:

— Drumurile vieții, domniță, sunt deschise după rânduiala lui Dumnezeu; iar faptele oamenilor, înglodați cum suntem de păcate, nu le putem noi judeca… Sunt unele taine pe care este bine să așteptăm să se dezghioace, spre a le putea înțelege deplin…

Nedumerită, domnița ridică din umeri.

— Ești, de la o vreme, mereu îngândurată și parcă fugi de lume… Uite, se apropie toamna și, după făgăduială, ai să te duci acasă la Coțofeni… Știu că te atrage poezia pământului oltenesc, apele și codrii voștri… Până atunci cred că nu va mai fi primejdia lui Iancu Jianu, și că drumurile vor fi slobode, așa că n-o să ai de ce te teme…

— Eu nu mă tem nici așa, domniță!… Dacă basmele și cântecele de se aud nu-s cumva mincinoase, acest boier, plecat pe drumul răzmeriței, ocrotește viața celor ce n-au păcătuit cu nimic… Și n-ar avea ce vină să-mi aducă mie, ca să-mi facă vreun rău!…

— Oamenii curții îl cred însă tâlhar…

— Oamenii curții ar putea greși, domniță!…

Domnița Ralu simți în ea îndemnul de a-și iscodi prietena asupra acestui om pe care părea că-l cunoaște și-l apără. Nu i-ar fi fost neplăcut să afle că, departe de a fi un tâlhar de rând, era o figură de cavaler, cu îndeletniciri și apucături ce-i făceau cinste. Romantică din fire, acest fapt nou i-ar fi dat prilej de discuții și desfătare sufletească.

— Ascultă, Sultana, ai cunoscut, cumva, pe acest boier ieșit din ascultarea poruncilor domnești?

Fără pic de ezitare, Sultana răspunse senină:

— Da, domniță… L-am cunoscut și mi-a fost dat să-i înțeleg toată neînțeleasa lui frământare și zdroabă, puse în slujba obștii… Ca și oamenii curții, m-am simțit la început înspăimântată de apropierea lui, ca de a unui om de primejdie… Cu încetul am putut vedea și prețui ceea ce trăia înapoia chipului său aspru, dincolo de traiul lui sălbatic, peste vorba lipsită de dulceața prefăcătoriei… Sufletul lui, domniță!… Răvășit de toate furtunile și întunecimile traiului omenesc, scârbit de samavolniciile care nu-și mai află sfârșitul, s-a înseninat în

nădejdea mare și sfântă a unei îndreptări cu putință… Nu a plecat în tâlhărit, așa cum se bârfește aci… Boieria și starea lui bănească nu-l puteau nevoi să ia calea tâlhăritului… De ce să ne mințim, domniță, și să căutăm temeiuri șubrede spre a îndreptăți osândirea lui!… Gândurile îi sunt numai de bine și spre folosul neamului lui… Căutând să aleagă însă spicul grâului, trebuie să smulgă pălămida și s-o arunce… Și de aici, vraiștea și nemulțumirea… Trebuiește judecat după dreptate, iar osânda dată după cuviință!… Dar, domniță, cum să-i poți înțelege această dreptate, când ea se ridică tocmai împotriva judecătorilor care-i vor pieirea!…

Văzând-o atât de aplecată întru apărarea unui om privit ca dușman al domniei, Ralu caută s-o domolească.

— Liniștește-te, Sultana, dreptatea stă de partea cui o are și nimeni nu este pus să calce ceea ce este cuprins în pravili… Când va fi prins și adus la judecată, șetrarul Iancu se va dezvinui divanului…

Sultana zâmbi cu amărăciune, petrecând gândul întunecat spre judecata și dreptatea divanului lui Caragea, despre care, târziu, aflase cât îl ținea cinstea și curajul…

— Este voinic?

— Ca bradul muntelui!…

— Curajos, desigur…

— Până la înfricare; spintecă și trece apele Oltului, călare…

— Poate fi și duios?

— Ca un copil. Când mintea îi odihnește și nu mai aleargă prin mărăcinișul vieții omenești, vorba lui este cântec ce leagănă și adoarme…

Domnița Ralu rămase îngândurată…

— Ce păcat!… Ți-ar fi fost un soț fericit!… Faptele lui, însă, retează puterea și nădejdiile noastre…

Și plecă, lăsând pe Sultana locului, spre a se purta în amintirea șetrarului, care urca drumul spinos al Golgotei neamului românesc…

În aceeași zi, domnița Ralu căută să întâlnească pe Gligorașcu, spre a-l ispiti și pe el asupra stării faptelor ce priveau pe Iancu Jianu. Curiozitatea femeiască și simțită aplecare în a crede spusele Sultanei o îndemnau să cerceteze adevărul asupra acestui boier răzvrătit. Avea încredere în judecata lui Gligorașcu, și-l știa prea cinstit ca să-l bănuiască de părtinire, chiar atunci când era la mijloc interesul unei rude atât de apropiate.

Răspunsul acestuia veni simplu, lunatic, uluitor.

— Despre om am cea mai bună părere și-l prețuiesc încă; iar fapta trebuie să-i stea alături, fiind asemenea omului… Va veni cred timpul când, înapoia faptei pentru care vrem să-l osândim, vom vedea păcatele noastre și când prigoana care o ducem împotriva lui nu va însemna decât așchia din trupul osândei ce ni se cuvine nouă…

Înfricoșat, ca după un blestem, Gligorașcu își adună poalele caftanului, grăbit să se depărteze de domniță… Întrebarea ei picase la timp nepotrivit, când clocotea în el toată scârba pentru acea curte coruptă și străină, care încerca să batjocorească jertfa unui om, al cărui înțeles nu și-l putea apropia… Vorbise descurcat, oltenește și, desigur, greșise… pentru un curtean al unui domn fanariot, nestăpânirea aceasta a cugetului și a vorbei nu putea trece ușor. Caragea, omul fioros și spurcat sufletește, nu i-ar fi iertat păcatul făptuit… Drept care, pe bună judecată, se credea pierdut…

Mâna domniței Ralu se lăsă pe umărul lui, clătinându-l ușor, spre a-i alunga puhoiul gândurilor negre care-l năpădiseră…

— Paharnice Gligorașcu, am văzut în clipele astea pe vărul dumitale, pe șetrarul Iancu Jianu… Trebuie să fie mândru, viteaz și cinstit… Sunteți ramurile aceluiași trunchi; el a rămas împlântat în pământul în care s-a născut, răsfirându-se pretutindenea unde este soare și apă… Tu ai fost adus să-ți ofilești podoabele firii tale aici, în cămările curții domnești… Nu te întrista pentru toate câte mi le-ai spus!… Te prețuiesc mai mult pentru această nouă mărturie de cinste și curaj… Pentru nevoile de minciună și fățărnicie sunt destui care să le poată împlini!…

— Domniță, poate sunt bolnav, poate numai chinuit de presupuneri și scârbit!… Îmi cer îngăduiala să pot pleca…

Ralu înclina din cap, dezlegându-l. Paharnicul se depărta încet, cu trupul ținut dreavă, închipuind mândria omului care are conștiința spiței lui neîntinată de spurcăciunea vremii…

Vodă Caragea, ca unul ce fusese caimacam în scaunul Craiovei, cunoștea sufletul oltenesc, astfel că temerea îi era întemeiată. Pornită din nimic, răzmerița lui Iancu putea dobândi întinderi de prăpăd. Oamenii care trăiau pe aceste locuri, deprinși cu urgia revărsărilor turcești, cunoșteau mijlocul de a se trage la adăpost și a lovi pe vrăjmaș la timp potrivit. Coasa ciumii nu-și putuse face prea mult de lucru, decât prin părțile Craiovei, așa că numărul lor nu scăzuse cu mai nimic. Ostrovenii, năvălind după jaf pe pământul oltenesc, nu cuprinseseră decât Gorjul și Mehedințul, fiindu-le îngreunat drumul de cetele de panduri scoborâți de sub munte, care-i încolțeau pe la dosuri, omorându-i…

Erau, pe aceste locuri, puteri sănătoase și vii, păstrate pentru ceasul de care vodă se temea atât, simțindu-l apropiat.

Mai avea el, Caragea, un cui înfipt în coasta țării, pe care-l răbda de nevoie, fiind om de cinste al împăratului Alexandru al Rusiei: pe slugerul Tudor Vladimirescu, vătaf peste plaiurile Cloșanilor. Părând domolit și împăcat cu slujba stăpânirii, Tudor trăia vechea lui patimă pentru luptă, hrănită și înmulțită în cei șase ani cât comandase cetele de panduri, alăturea de oastea rusească, împotriva turcilor.

Legat de Țarigrad, Caragea hotărâse prinderea slugerului și trimiterea lui plocon turcilor, cărora numai necaz și pagubă le făcuse în timpul războiului…

Era răsplata, pe înțelesul lui, a luptei pe care Tudor o dusese împotriva turcilor, a jertfei sângelui vărsat de pandurii români în timpul atâtor ani de război…

Prevestit, Tudor i-o luase înainte, scăpând cu fuga la Viena, de unde nu s-a întors în țară decât sub puternica protecție a împăratului rusesc.

Împăcarea dintre vodă și Tudor nu era decât în silă și de ochii lumii. Oltean neaoș, Tudor înțelegea și lămurea fățiș că pământul țării trebuie curățit de străini, lăsându-l slobod, pentru folosința pământenilor… Or, vodă Caragea și curtenii lui știau că locul lor de baștină era în altă parte și că slugerul nu putea privi cu ochi buni așezarea lor în țară și, cu atât mai mult, silniciile lor.

Întâlnirile dintre Tudor și Iancu, petrecute în conacul de la Fălcoi și pe malul Oltului, în căsuța de bârne a vătafiei, erau cunoscute de Caragea, prin iscoadele sale. Această prietenie și înțelegere numai a bine nu putea fi pentru el.

Oarecare liniște și ușurare îi aducea faptul prieteșugului lui Tudor cu căpitanii Eteriei grecești, care osteneau să-l atragă de partea lor, ceea ce părea că le reușește.

Buna credință a lui Tudor era înșelată. I se făgăduia că lupta pentru eliberarea Greciei de sub jugul turcesc se va da acolo pe pământul lor, în țările românești nefăcându-se decât strângerea și înjghebarea oștirilor și armelor. Tudor își apropiase această idee, consimțind să stea alături de Eterie, spre a o ajuta la eliberarea de sub cotropirea turcească…

Dintr-un început, însă, și până în ceasul pristăvirii lui din viață, inima și gândurile lui au tremurat numai pentru curățirea de străini a pământului românesc…

Cunoscând în adânc cugetul lui Tudor, Caragea nu-l putea socoti decât tot ca vrăjmaș. Pentru el, pământul oltenesc rămânea loc de primejdie, ceea ce îl hotărî să ia măsuri cât mai aspre, care să înfricoșeze pe cutezătorii ridicați împotriva puterii lui și pe toți crâcnitorii care s-ar fi dovedit.

Slobozind cete de arnăuți cu porunci aspre, socotea că a dat lucrul pe drumul cel bun și că, pe curând, Iancu va fi prins, liniștindu-se forfota și tulburarea.

În această credință și nădejde, rupându-se îngrijorării, își ducea mai departe viața de desfrâu și samavolnicie, ostenind pentru sațiul lăcomiei lui de bani.

Chefurile ținute șir amețeau amintirea de groază a ciumpăvirei mumbașârului domnesc, a călcării de la Fundul Vornicului, a grecilor

spânzurați în sălciile Grojdibodului.

Lăutarii, însă, întăreau cu cântecele lor faptele lui Iancu, purtându-le pretutindenea pe unde se adunau pâlcuri de români…

Curând, peste tot pământul țării plutea, înviorător, duhul lui Iancu, împărtășindu-se celor flămânziți de dreptate.

De la fereastra palatului domnesc, Sultana prindea cântecul de îmbărbătare și prevestire a vremurilor ce începeau să mijească, și din care își trăgea întremarea sufletului ei zbuciumat:

„Auzit-ați de-un Jian
De-un Jian, de-un căpitan…
Care-a speriat conacele,
Codrul și olacele…
Foaie verde siminoc,
Iancu se trage la Olt…
Când la Olt, Oltul vărsat.
Podărașu s-a-mbătat
Și-a uitat podu-legat,
Și și-a luat drumul spre sat…
Strigă Iancu-n gura mare:
„Măi bădiță, măi podare,
Vin cu podu' să trec Oltu',
Că aici mă calcă focu'
Și mă prăpădesc cu totu'…"
Murgul, iute și nărod,
Trecu Oltul fără pod…
Sufletu-i cu milele,
Doamne, ține-i zilele…"

Dincolo de apa Oltului, în marginea Drăgăneștilor, Iancu ședea la masa unui han, ascultând socotelile crestate pe răboj și ținerea de minte ale logofătului Oană. Voinicii poposeau pe aproape, feriți de ochii oamenilor, așteptând înapoierea boierului, plecat după târguieli. Oană, dându-și seama de banii încredințați, întoarse pe dos ultima pungă pe care o mai avea, scuturând-o, semn că era fără sfanț.

— Atunci suntem calici în toată regula, logofete!…

— De, știu și eu ce să mai spun!… Prea ții degetele răsfirate și ți se strecoară galbenii printre ele ușor…

Iancu îl privi încruntat.

— Cheltuit-ai vreo para pentru poftele mele?… Sau am pus eu în chimir un sfanț din câți i-am dobândit?

— Ba, să ferească Dumnezeu, la așa bănuială nu am intrat!… Inima dumitale însă deschide prea larg băierile milosteniei!… Ar trebui să mai cumpănim lucrul și să ținem socoteala că începe să ruginească frunza codrului și că trebuie să adunăm ceva pentru iernatic…

— Astea sunt griji de prisos, logofete!… A îngălbenit ea frunza codrului, dar mai este mult până în iarnă… Mie îmi sângerează inima nu pentru ce am făcut, dar pentru ce n-am avut timp și putere să împlinesc!

— Vremea este înainte, și cu ajutorul lui Dumnezău le-om face pe toate!…

— Ai trimis popii Dobre banii pentru amărâții ăia din Fălcoi?

— Am trimis… Popa mulțumește și ne blagoslovește… Vai de capul lor cum își trag sufletul; poterile îi calcă în fiecare zi, scotocindu-le până și paiele de sub așternut… Tot cred că ne-om abate pe la casele noastre, și că o să ne aibă la mână…

— De la Comanca a venit răspunsul?

— N-a venit!… E dus Pantelimon; că tot este el fecior de călugăriță și-i place să bântuie pe la pragurile mănăstirilor… Cred că are să pice pe curând…

Aruncându-și ochii spre hangiu îl văzu dereticând lavița odăii, potrivind pe ea așternut de velințe și căpătâie umplute cu fân. La hogeac, femeia încingea țăstul, pentru pâine proaspătă.

— Au trece vreo față boierească pe aci, de vă gătiți atât, jupâne? Dacă vrei, mai adă-ne și nouă câte o ulcică de vin, ca să putem pleca și să nu mai încurcăm locul degeaba…

Hangiul aduse vinul, lămurind tainic:

— Am primit vorbă prin olac, că diseară trece un staroste de taxidari și că vrea să mâie la noi… Așa că facem rost de așternuturi și de-ale mâncării…

După ce trase cu ochiul către Oană, Iancu își dădu cu părerea, prefăcut:

— O fi vreun prăpădit de împlinitor, fără sfanț și plin de ifose!…

Sau vreun calemgiu, plecat pe pricopseală la vreo isprăvnicie de țară…

— De unde, creștine!… Are și pază de arnăuți, și umblă singur în butcă… Cred că duce husmetul, ca să-l verse în haznaua domnească…

Iancu se răsuci pe scaun, dând peste cap oala cu vin.

— Pentru mine este tot una; parcă, dacă are bani, o să-i împartă cu mine!…

— Chiar așa, fiecare cu al lui!…

— Uite, să-ți plătesc vinul, ca să pot pleca. Te las sănătos și s-auzim de bine… Vreau să nu mă apuce noaptea pe drum.

— Umblă sănătos… Cred că sunteți negustori și vă duceți spre Caracal…

— Spre Caracal… Au este vreo primejdie pe drum? Am auzit că sunt tâlhari care ies înaintea oamenilor și-i pradă!…

— Fleacuri… Este unul, boierul Iancu Jianu, dar ăla nu este tâlhar și nu se dă la oameni care ostenesc pentru o bucată de pâine… Are socoteala lui cu asupritorii… Și-apoi, după câte am aflat de la niște poterași, este și el fugit peste Dunăre, la niște neamuri, ca să scape de juvăț…

— Mai bine, putem să umblăm siguri… Rămâi sănătos…

Iancu sări pe cal, luând-o la galop, urmat de aproape de Oană. Când se depărtă de han, struni zăbala și lăsă calul la pas…

— Oană, ia băieții și du-te cu ei la Comani… Să-mi împiedicați drumul cu curpeni groși, după primul colț dinspre Olt. Pe urmă trăgeți-vă în pădure și păziți capetele drumului ca să nu dea vreun amărât de rumân peste plasă și să rupă picioarele vitelor… Să te mai plângi că n-are Dumnezeu grijă să ne întoarcă milosteniile!…

— Vorbă nesocotită!…

— Să grăbiți, căci luminăția sa nu se încumetă să înnopteze pe drum și trebuie să pice în curând… Slavă Domnului că mă țin fugit peste Dunăre, altfel n-aveau curajul să plimbe banii visteriei…

— Rânduială de sus!…

Despărțindu-se, Iancu o porni din nou în galop, către podul umblător al Oltului, unde găsi un podar năclăind scripetul cu seu de oaie.

— Sărutăm mâna, boierule Iancu!… Care vă este porunca?

— Are să vină o butcă s-o treci apa, spre Drăgănești… Poate că are și arnăuți care s-o însoțească.. Să nu-i slobozi decât pe rând și cu zăbavă… Și să nu te muște șarpele să scapi vreo vorbă că aș fi pe aproape, că-ți scurtez zilele…

— Vai de mine!… Doar din mila dumitale îmi țin viața, nu din bicele și sudălmile ciocoiești!…

Grăbit, Iancu întoarse calul, pornind către cotul unde avea să taie drumul de-a curmezișul, în pripoane de curpeni și pari înfipți în

pământ. Cetașii, călări pe deșelatelea, ajunseseră la locul hotărât, așternându-se trebii… Soarele se lăsase deoparte a cerului, scăpătând după coama pădurii, mărit și de vâlvătaie… De din susul drumului, dinspre Drăgănești, străjuiau doi voinici, care să facă față necazului, dacă s-ar fi iscat din întâmplare…

— Grăbiți, băieți, că acum se lasă negura și ne pică finul cu plocon…

Gardul de împletitură groasă, tras pe trei rânduri și proptit în trunchi groși de copaci, înfunda drumul de nu-l mai putea trece decât în zbor… Iancu o porni spre drumul dinspre care își aștepta oaspetele, ascultând atent zgomotul care se prefira prin văzduh și printre crengile copacilor… Curând deslușind uruit de roți, se înapoie la cetași, poruncindu-le să intre în pădure, de-o parte și de alta a drumului, înapoia pripoanelor… Cu ei se strecură și el printre copaci, așteptând liniștit apropierea butcii.

Chiuind ca spre a-și alunga urâtul, surugiii goneau pe drumul cu hârtoape, năzuind să ajungă, înainte de înnoptat, la Drăgănești… Înapoia lor, patru arnăuți mustăcioși, cu șușanele și pistoale, țineau pasul butcii, bucuroși de apropierea olacului și odihnei.

Când fu să dea după cotul drumului, înaintașii butcii poticniră, dând surugiul peste cap. Arnăuții, presimțind primejdia, scoaseră pistoalele din brâu, slobozindu-le înaintea lor, în întunericul în care bănuiau că s-ar afla vrăjmașii… După care, ascuțindu-și privirile, căutară să vadă ce se mai petrece și ce mai este de făcut. Dinapoia lor, glasul lui Iancu răsună puternic, umplând drumul de spaimă:

— Ho, bă voinicilor, că doar nu sunteți la nuntă să sloboziți pistoalele a bucurie!… Ia dați-vă jos de pe cai, să vă vedem mai bine fața… Și coborâți din butcă mireasa aia, care o fi leșinat de spaimă!… Arnăuții, dând să-și scoată șușanelele dintre spete, se pomeniră trântiți de pe cai de voinicii lui Iancu, care le săriseră în spinări.

— Păi așa ne-a fost vorba, oaspeți fără credință?… Veniți și ne călcați locurile și, în loc să ne omenim cum se cuvine, dați cu pistoalele și umblați la șușanele?… Asta vă este cinstea și înțălegerea? Legați-i țapăn, băieți, și om vedea ce facem cu ei!… Oană, dă coconul jos din butcă, binișor să nu-l fărâmi, și ia-i pungile cu gălbiori… Mă, voi, surugiilor, căutați-vă de cai și de șleauri, că n-are nimeni nimic cu voi… Spre ziuă, după ce ăți hodini și voi și caii, să vă înapoiați la Caracal… Dinspre partea mâncării și a băuturii, o să vă îndestulăm noi, ca să vă treacă fărâmătura oaselor… Dar să-mi spuneți cinstit, mai sunt arnăuți netrecuți podul, care să vă ajungă din urmă?…

Unul dintre surugii, flăcău dezghețat și chipeș, se grăbi să răspundă:

— Mai sunt patru, dar s-a stricat podul și nu poate să-l dreagă până la ziuă, când s-o lumina… Așa că au să înnopteze la vreo casă de

rumân…

— Meșteșugul lui Tudorache, podarul, cugetă Iancu. Este băiat de nădejde și merită să-i reped un pumn de galbeni, de cinste…

— Ce facem cu păcătosul ăsta de taxidar?… Că i s-au încleștat dinții și-i tremură trupul de-o să dea în gălbinare…

— Ar trebui vârât în Olt, ca să-și vină în fire…

— Câte parale are?

— Multe!… Sunt pungi întregi, de mă mir cum le-a ținut osiile butcii!…

— Atunci purtați-vă cu el cu omenie și mulțumiți-i de osteneala că i-a adus până aci!… Încărcați banii pe cai și dați omului hârtie la mână, ca să se poată descurca cu visteria!… Scrie tu, Apostole, un zapis ca să nu stea de rușine în fața lui vodă și să nu-și poată da socoteala de rostul banilor…

— De unde să știu eu carte?…

— Nu știi?… Atunci crestează-i și tu un semn, după care să înțeleagă cum a fost tărășenia…

Apostol trase cuțitul din brâu și, cât te-ai șterge la ochi, îi scurtă taxidarului vârful nasului, cât un lat de unghie.

— Ho, mă, nu te mai chirăi atât, că sperii dihăniile din pădure!… Să știi și tu că ai avut cinstea să dai ochii cu voinicii boierului Iancu Jianu!…

Auzind în mâna cui încăpuse, taxidarul dădu ochii peste cap și leșină… Când se trezi, era tot în butcă, oblojit la nas; arnăuții, fără arme și fără cai, așteptau, tremurând de spaimă, revărsatul zorilor, ca să poată înhăma căluții de poștă și să treacă Oltul, înapoi spre casă. Trași mai deoparte, pe lângă foc, cei trei surugii fumau din lulele de pământ, povestind, liniștiți și sătui, minuni de-ale boierului Iancu…

— Și or fi fost mulți bani, fraților?…

— Peste o sută de pungi, numai aur!… Câștigul de dajdie, pentru care au înădușit creștinii!… S-au dus pe copcă bunătate de huzmeturi domnești!…

— Încaltea știu că au să se întoarcă în milostenii și ajutorări!

— Că doar pentru el n-are să-i țină!…

La ziuă, cu înaintașii juliți la chișițe și șchiopătând, butca se înapoia la pas, către podul Oltului… Surugiul cel tânăr cânta, înfundat, cu coderia lulelei strânsă între dinți:

Foaie verde ca lipanu,
A ieșit Iancu Jianu
Și a-nfricoșat Divanu…

Când podul se urni din loc, trăgând voinicește la prăjină, Tudorache, cu suflet îmbucurat și slobod, porni să cânte și el, pentru codru, pentru apele care se scurgeau învolburate și repezi, pentru

omenirea care prindea inimă și se însenina:

Trage podul, mă mai drept,
Că-ți trântesc un glonț în piept,
Trage podul mai la vale,
Că-ți trântesc un glonț în șale…
Că mi-e murgul cam nebun,
Trece Oltul ca pe drum…

La hanul din marginea Drăgăneștilor, Iancu, împreuna cu întreaga ceată de voinici, ospăta din bucatele pregătite pentru oamenii stăpânirii. Hangiul îi slujea bucuros, deschizând larg ușile celarului și ale beciului cu buți de vin, știind că totul avea să fie plătit până la ban… Din când în când, învinuindu-se de uluială și prostie, se mai ruga de iertăciune:

— Zău, boierule Iancu, să mă ierți că nu te-am cunoscut! De unde să-mi dea mie prin gând că puteai fi dumneata, când erai cu barbă și antireu de negustor, câtă vreme te știam îmbrăcat ca prin partea locului și ras…

— Nu face nimic… Vezi de îngrijește să nu-mi rămână voinicii flămânzi!… Mâncați și beți cu nădejde, copii, că trebuie s-o luăm peste Jii, și avem drum de mers!… Parcă văd c-o să pice poterașii și n-aș vrea să rămână pentru sațiul sărdarului nici o fărâmă de brânză!…

Când terminară de ospătat, strânseră bine chingile sub burțile cailor, pregătindu-se de plecare.

— Băieți, ne ridicăm în susul Oltului, pe urmă trecem către Jii… Pe drumul ăla bat acuma poterile și n-aș vrea să ne punem în pricină cu ele!… Vârâți-vă praful de pușca și iasca în căciuli, să nu ia reveneală!… C-o să trecem Oltul înot… Aveți grijă de vă țineți de cozile cailor, nu de gâturi că vă dați la fund și vă înecați cu cai cu tot. Când ajungem în malul Jiului, am să reped pe unul dintre voi la Craiova, ca să ducă banului Dumitrache carte din partea mea; că parcă simt că-și scurtează zilele ascultând minciunile și bârfeala ciocoilor împotrivă-mi!… Duță, tu să-ți faci vânt la București să duci jupâniței Sultana, la curtea domnească, vești și carte despre umblările mele. Slujba este grea și de primejdie; știu însă că nu-ți stă mintea să te ridice agia în furci, și că o să potrivești lucrurile ca să scapi teafăr!… Ăștilalți rămâneți să mă așteptați până m-oi întoarce de unde îmi am socoteala… După care, vom face ce ne-o mai lumina Dumnezeu!…

Ajungând la un cot al Oltului, unde malul cobora teșit, și apa se scurgea mai domol, Iancu împinse calul, luând în coastă undele. Murgul sforăia pe nările deschise larg, spărgând cu pieptul masa apei, icnind să iasă la mal… Iancu îl liniștea cu vorba, bătându-l cu palma pe greabăn… Când simți din nou piatră sub copite, o întinse spre prundul malului, scuturându-se puternic… Necheză apoi prelung,

ciulind din urechi și întorcând gâtul, neliniștit, să-și vadă tovarășii.

De pe celălalt mal, cetașii așteptau descălecați semnul ca să intre și ei în apă. Iancu vârî degetele în gură, pornind un fluierat scurt. Cetașii, având țoalele făcute legături și așezate pe cap, traseră caii de dârlogi, scoborând în apă. Ceauș Duță și logofătul Oană îi sprijinea cu sfatul:

— Să nu vă pună sfântul să vă atârnați de gâtul cailor, că ieșiți la mal taman la trei zile, umflați… Și vă prijinește sărdarul Iamandy la Fundul Vornicului, și vă dă de mâncare câinilor…

Caii intraseră cu toți în apă; pe mal, Duță plesnea din biciul cu sfârc, îndemnându-i să nu îngeneze mersul. Prinși de cozi, voinicii pluteau liniștit, cumpănind sarcinile de pe cap, ca să nu se rostogolească în apă… Când ajunseră cu toții la mal, Duță chiui, cât să îndestuleze de viață tot șleaul Oltului, trecând de-a călare apa.

— Încaltea știu că m-ai învățat lucru bun, boierule Iancu!… De acum n-am să mai stau la mâna podarului, când am de trecut apa!…

După ce-și potriviră din nou lucrurile, porniră, mințind drumul către Zănoaga, satul medelnicerului Ștefan Jianu. Târziu, noaptea, ocolind Craiova pe margini, ajunseră la malul Jiului poposind sub o poală de deal a Bucovățului.

Poterile, orbecăind drumurile, nu le putuseră da de urmă. Scotocind satele și necăjind lumea, rămaseseră prin partea Drăgăneștilor, nedezlipiți de nădejdea că vor putea îmbucura pe pârcălab și domnia, prinzându-i…

Haiducii, după ce dădură caii la iarbă și se hrăniră cu merinde din desagi, adormiră butuc, fără pic de grijă.

Când se lumină de ziuă, Iancu strică somnul lui Duță trezindu-l.

— Mă Duță, eu mă reped până la Craiova, să mă înfățișez banului Dumitrache, ca să-mi dau socoteala faptelor, după care mă înapoiez… Că ce face omul singur este bun făcut. De ce să umblu cu cărți și cu prepuși!… Îl știu om de cinste și nu cred să-și murdărească obrazul și bătrânețele, dându-mă pe mâna arnăuților… Voi să mă așteptați pe loc…

— De, cum socotești mai bine… Dar parcă prea dai mare crezământ omeniei banului Dumitrache!… S-ar putea să nu prețuiască dragostea în care te înfățișezi și să dea poruncă arnăuților să te pună în obezi!

Repezind mâna spre pistoale, Iancu încredință hotărât:

— Dacă își strică omenia, apoi am și eu cu ce să i-o întorc! Dar de înapoiatul meu să nu duceți nici o grijă; că n-am să zăbovesc mai mult decât va trebui și cât voi crede eu! Uite, ține cărțile astea două; să pornești cu ele la București și să le dai cui se cuvine. Sunt pentru vărumeu Gligorașcu și pentru jupânița Sultana, fata Gălășeascăi de la Coțofeni… Ca să-ți fie mai lesne, le dai pe amândouă lui văru-meu, și le-o descurca el… Îl cauți pe Podul Calicilor, la casa Fărcășeanului…

Să nu zăbovești prea mult, și pe cât poți să ocolești hanurile și cârciumile… Să iei de la Oană bani de cheltuială. Când te întorci, să ne cauți tot prin părțile astea. O să-ți lăsăm noi semne sau om, care să te îndrepte încotro om fi. Acum rămâneți sănătoși și s-auzim de bine!…

— Să vii sănătos, boierule Iancu!…

Drumul de la Bucovăț la Craiova nu era mai lung ca o fugă de cal. Când zorii zilei începură a se limpezi, Iancu intră în oraș. Printre pâlcuri de case așezate fără socoteală, se presărau des ziduri înnegrite de fum, semn al călcării Ostrovenilor, și casele rămase pustii ale oamenilor pieriți de ciumă.

Orașul Băniei oltene, răsfirat pe șesul Jiului, înfruntând toate relele timpului, rămăsese chirnav din temelie. Turlele bisericilor scăpate tefere răsăreau deasupra acoperișurilor de case. Oamenii, ieșiți din case fără împrejmuire, se strecurau pe la treburile lor, păstrând în priviri spaima zilelor trăite. Nu trecuse mult de când cei din cetatea Ostrovului, lăcomind după zaherele, năvăliseră pe pământul oltenesc, ajungând până la mănăstirea Strehaiei, cu gândul să cuprindă Craiova ca s-o prade și apoi s-o dea focului. Boierii și negustorii, la îndemnul stăpânirii, o răzniseră peste Olt și Jii, pe drumurile dinspre munte, lăsându-și casele pe seama calicimii.

Și iarăși, de când haianul turcesc, trimis pentru apărarea orașului își trăsese oștile peste Dunăre, după ce un an de zile încheiat necăjise orășenii cu zaherea și cvartir, pentru sațiul și adăpostul cailor și oamenilor.

Buimăciți de atâtea pacoști, bieții oameni stau tot cu frica în sân, gata să-și încarce marfa sau calabalâcul și s-o taie pe drumul pribegiei.

Intrat pe podul negustorilor, Iancu lăsă calul la pas, privind spre prăvăliile care-și deschideau câte un ochi de oblon, cu teama jecmănelii ce le putea cășuna de peste tot locul… Caldarâmul, așternut cu podine de lemn, suna izbit de copite, înviind firea uliții, care părea că dormitează. În fața prăvăliilor, isnafii îmbrăcați în anterie și işlice își dădeau binețe, bătând temenele turcești, dichisind pentru rânduielile negoțului sau numărând mătănii de hagiu.

Trăgând cu coada ochiului spre ei, îi recunoscu pe toți din timpul călătoriei petrecute la curtea Băniei și de mai târziu, când îi cerceta pentru târguieli: jupân Hagi Crăciun Cristea, Hagi Zamfir Gheorghe, Dumitrache Chiurciubașa, Tudoran Mihai, Ion Albulescu, Hristea Belivacă, Proicea, Sava Ioanovici… Negustori de anterie, cojocari, abagii, cavafi, astaragii și bacali…

Printre ei avea și prieteni oameni de credință, cărora le vindea rodul viei, seu, lână și piei de oaie; și care îi îndestulau casa cu toate cele de lipsă, ținând socotelile deverului pe crestături de răboj sau însemnări la catastif.

De la Tudoran Mihai și Hagi Crăciun Cristea își târguia țevi de pistoale englezești, praf și plumb pentru puști, mărfuri aduse cu caznă de la Hagi Constantin Pop din Sibiu. Și tot ei îi aduceau, la trebuință, sfeșnice pentru biserici, cafea, piper și stofe mai alese… Oameni

cinstiți care-și rânduiau viața după pravilele sfinte, bucuroși să ostenească pentru ridicarea locașurilor de închinăciune, la care cuvântul și obrazul prețuiesc mai mult decât toate bunurile pământești…

Cu Tudoran avea prieteșug temeinic, înlesnindu-i în taină, să-și aibă la timp săculeții de pulbere, în ciuda anaforalelor domnești care opreau să vândă „ieșitului din ascultare" asemenea mărfuri… Oamenii lui Iancu veneau aci în chip dosnic, târguind toate câte le erau de lipsă, fără ca beșlii și neferii agiei să prindă de veste.

Tudoran, ca orice om pătimit și cu judecată, înțelegea că în faptele lui Iancu se amestecă numai gânduri de bine; și îl sprijinea cu credință și suflet bucuros, ca pentru un lucru de ispravă. Și-apoi, Iancu nu era omul pentru care să se încapă tocmă sau cârcotă la plată!

Curând, lume de toată mâna începu să colinde podul, târguind pentru nevoile casei, sau căscând gura pentru pierdere de vreme; țăranii în ipângele roșii sau albe, simple sau cu găitane, după partea de loc dincotro erau; târgoveți în antiree sau misăzi; popi și călugări păroși, încălțați cu cizme de iuft sau postali de blanc; țigani robi, jigodiți și murdari, trimiși după târguieli, dieci și slujbași de tot felul, cu călimări îndestulate cu zeamă de bozi înfipte în brâu, călcând cu ifos și cu nasul în vânt…

Iancu, socotind că ar putea fi recunoscut de careva, își lăsă căciula pe ochi, strângând călcâiele în coastele calului…

Când ieși de pe podul isnafilor, o cârmi la stânga, către dealul pe care erau așezate casele Băniei. Ajuns în poartă, fără să bage de seamă pe baș-beșleagă care molfăia coderia unui ciubuc, rânduind cui i se cuvine să intre în cănțileriile Băniei, se duse trap până în fundul curții, unde era grajdul, legându-și calul de iesle și aruncându-i dinainte o sarcină bună de fân.

Arnăuții și baș-beșleagă, socotind că trebuie să fie vreun om de olac de-al stăpânirii, îl lăsară slobod, nepunându-i tagă.

După ce-și scutură praful veșmintelor, urcând pe scara din dos, trecu pe lângă cămările ticsite de hârțoage și prin care abia își trăgeau sufletul diecii, croindu-și drum de-a dreptul spre iatacul Banului. Arnăutul care sta de pază, dând să-l oprească, se simți împins puternic și rezemat de zid. Dădu să sloboadă pistolul după cutezător; oaspetele era însă intrat în iatacul Banului, iar ușa i se închisese în nas. Neavând ce face, se mulțumi să scrâșnească din dinți, așteptând să se răfuiască cu el la ieșire.

Așezat turcește pe sofaua căptușita cu șahmarand, bătrânul Ban își sorbea tihnit cafeaua; ca totdeauna se sculase de dimineață, și privea peste fereastra deschisă, pogodindu-se cu gândurile și cugetul său, îndreptate spre judecățile ce avea să facă și treburile de obște ale băniei, ce era îndatorat să împlinească.

Rupt din meditațiunile sale, Banul Dumitrache își întoarse capul liniștit, privind spre omul care trântise ușa. Dând cu ochii de Iancu, se însenină mai mult, întâmpinându-l cu zâmbet mulțumit.

— Bine ai venit, Iancule!… Așteptam ceasul ăsta, în care să-mi calci pragul și mă bucur că n-am rămas de rușine nădăjduind într-însul!… Stai jos… Știu că drumurile nu ți-au fost a hodină și c-ai să zăbovești câtva, povestindu-mi toate câte le vreau, cinstit și descurcat știute!…

— Sărut dreapta, cinstite Ban Dumitrache! Mă bucur că n-ai pierdut credința în dragostea mea și că mă primești așa cum se cere unui părinte sufletesc, după cum întotdeauna te-am socotit. Lasă-mă să stau în picioare, ca în fața scaunului de judecată, și dacă după duhovnicească mea mărturisire n-ai să-mi bagi nici o vină, atunci am să hodinesc și eu cât ai scăpăra în cremene… Ca să mă îmbucur că am tras la casă de creștin și să pomenesc de omenia cu care am fost întâmpinat…

— Spune-mi, Iancule, fără înconjur, tot ce-ai legat în năframa faptelor tale!… Vreau să te ascult, ca să-mi pot lua piatra veștilor de groază, pe care oamenii mei mi-au așezat-o pe suflet… Căpitanii de poteră, zapciii și sărdarii mi-au trimis plângeri că ai jefuit puținul bun al săracului, că ai omorât femei și copii, că ai dat foc pătulelor cu bucate, că îți duci viața în blestemății, pe la hanuri și gazde plătite cu belșug de aur… Și că ți-ai agonisit averi și le-ai îngropat prin locuri numai de tine știute, pentru pricopseala ta!…

Iancu ascultă senin, neocolind privirile Banului, fără să se mire de cele auzite…

— Cinstite Ban Dumitrache, căpitanii de poteră, zapciii și sărdarii mi-au adus pâre mincinoase, ca să-ți amărască sufletul și să te silească să slobozi împotrivă-mi blestemul și urgia… Am dat foc curții sărdarului Iamandy și i-am lăsat sipetele troacă; am spânzurat patru spurcăciuni de greci la Grojdibod și le-am golit lada de galbeni; am întâmpinat mumbașârul domnesc și i-am luat huzmetul adunat din pământul Romanațului, prețuit la o sută de pungi de aur… Și am necinstit obrazul unui taxaldiu, crestându-i urechea, pentru rușinea pe care năzuia să mi-o facă în fața oamenilor din Fălcoi. Asta am făcut și asta recunosc, boierule!…

N-am jefuit banul săracului, n-am dat foc bucatelor din pătule și n-am ucis femei și copii!… Dumnezeu îmi este martor, și ca în fața lui mă mărturisesc!…

N-am dus viață de blestemății și n-am îngropat nimic pentru folosul meu sau alor mei… Tot ce-am luat din sipetele ciocoiești și huzmet, le-am întors, acolo unde am găsit nevoia, bieților oameni, care nu mai aveau încotro căuta milă și crezare, și cădeau pe lat de boală și foame!… Și copiii i-am înțolit și femeilor le-am dat să vadă alb în căpisterele în care de mult nu mai dospiseră aluat de pâine…

Cât privește traiul meu și al oamenilor mei, n-avem de ce ne plânge, boierule!… Fiindcă nu pentru belșug și îmbuibare ne-am lăsat satul și amărâtele noastre de case!… Dar dacă este vorba să ne scoată ponos și bănuială, trebuie să fim crezuți că nu puține au fost zilele când am răbdat de foame, ducând dorul ciorbei de urzici cu tirighie și a codrului de mămăligă… Iar hodina prin desișuri de codru, învălmășiți cu fiarele, pe așternuturi de cioturi și de bulgări de pământ, bătuți de vânturi și ploi, nu pe la hanuri și gazde!… Au mințit cu toții, cinstite Ban Dumitrache!… Pentru noi, ciopor sărac de rumâni, a rămas să ne mâie pasul tot vechiul cântec al nevoilor neamului, cu care de la început am pornit… Iar în drumul pe care-l călcăm, opinca noastră caută și zdrobește capetele de năpârcă, prăsite pe pământul țării. Așteptam o zi a judecății tuturor fărădelegilor, și ea a venit! Nu suntem o mână de oameni, ci sufletul unui neam întreg care-și caută dreptatea și mântuirea!… Nu smintim nimic din ce este așezat după cuviință, ci sângerăm pentru o rânduială care să nu hăcuiască și să frângă sufletul celor nevoiași!…

Asta îmi este mărturia faptelor, de care nu mă tem și nu mă rușinez!… Și am venit nesilit, scoțând cap din negura codrului, spre a alunga bănuiala care să-mi rușineze cinstea față de Măria-Ta…

Banul Dumitrache ascultă spovedania, nemișcat, cu ochii pironiți pe chipul de arhanghel al lui Iancu… Boier pământean, legat puternic de nevoile celor mulți și apăsați, hrănea în el nădejdea unor îndreptări înspre bine… Bătrânețea însă îl ajunsese, fără să poată împlini cât de puțin din acest vis… Ca mulți alți boieri asemenea, se măcina în suflet văzând starea de jale a țării, cu domni de neam străin, cu slujbași care țineau hangul stăpânilor, cu un popor prididit tot mai mult de belele și necazuri… Și nu putea să nu se bucure, văzând că unul de-al lor a apucat, cu jertfa vieții, pe drumul îndreptărilor și mântuirii de rău…

Îi fusese rânduit să împlinească această nevoie șetrarului Iancu Jianu din Fălcoiul Romanațului… Pentru el era dezlegat de osândă și așezat cu cinste în sufletească lui dragoste.

Când mărturisirea lui Iancu fu sfârșită, Banul își trase batista de mătase, ștergându-și colțul înlăcrimat al genelor.

— Iancule, vino să te îmbrățișez!… Ești un fiu neprețuit al neamului și prin jertfa ta poate să ne încropim o stare mai bună țării. Mi-ai liniștit sufletul, iar în ceasul ăsta de bătrânețe, mi-a fost rânduit să mai nădăjduiesc a bine…

Iancu sărută mâna Banului, retrăgându-se plin de respect la locul lui.

— Stai și hodinește puțin…

— Mulțumesc de cinste: știu însă că este timpul când boierii trebuie să se adune în divan, și parcă văd că trebuie să pice….

— Te-a recunoscut careva dintre oamenii mei?

— Nici unul…

— Atunci, cu atât mai bine; du-te și caută de te păstrează pe drumul apucat…

După ce bătu temenelele de cuvenit respect, Iancu deschise ușa și ieși. Dând cu ochii de arnăut, îl amorți cu un zâmbet prietenesc și cu câțiva galbeni aruncați în palmă.

Grăbi apoi la grajd, unde dezlegă calul, pornind-o spre poartă. Aci, lumea venită după judecăți și pricini se înghesuia așteptând să i se sloboadă drumul spre divan și canțileriile Băniei. Contenind taifasul și ferind într-o parte, oamenii se uitară la el, minunați de frumusețea murgului și de curajul călărețului; când calul icni pe sub poartă, așternându-se drumului, neted și descurcat, din mijlocul mulțimii se auzi glasul unui om de prin partea Cioroiului:

— Fraților, ăsta a fost boierul Iancu Jianu!

Spăimântați de așa veste, arnăuții traseră pistoalele de la brâu, slobozindu-le în neștire spre norul de praf scornit de copitele calului, care părea că zboară… Femeile începură să chirăie, răznind-o prin curțile vecinilor, târând după ele copiii care plângeau înfricați… Baș-beșleagă scăpă ciubucul din gură, dezmeticindu-se după un grajd, unde apucase să se adăpostească. Când își veni bine în fire și socoti că Jianu ajunsese departe, trase hangerul de la brâu, răcnind ca un viteaz:

— Puneți mâna pe el, păcătoșilor, ce stați înlemniți!… Dați cu pistoalele și ucideți-l!..

La care unul dintre oameni cuteză să răspundă, a bătaie de joc:

— Lasă-l, nu-l mai omorî, boierule, că-ți pica el altă dată la mână… Și dacă n-ai mai da dosul pe după grajd, îl dai gata sigur…

Auzind pocnete de pistoale și gălăgie, Banul Dumitrache, îngrijat, repezi un calemgiu ca să afle ce s-a întâmplat… Când acesta se înapoie cu răspunsul, era galben ca ceara și tremura tot.

— Măria-Ta, spun cu toții că ar fi fost tâlharul Iancu Jianul, și că au slobozit pistoalele ca să-l omoare, dar că n-au avut noroc..,

Mulțumit ca nu i se întâmplase nimic rău, Banul își netezi barba, poruncind să spună oamenilor că li s-a năzărit de spaimă și că n-avea ce căuta Jianu la curtea Băniei…

Prin toată Craiova, până noaptea târziu, ciopore de oameni povesteau miniuni despre Iancu Jianu, pe care-l vedeau aidoma cântecelor purtate pe buzele tuturor…

*

Când pică înapoi în tabără, cetașii tocmai potriveau în frigări carnea unui berbec cumpărat din Bucovăț. Simțindu-i mirosul, Iancu chiui puternic, strigându-le voios:

— Opriți, bă, și pentru drumeți câte un dumicat de poftă, că se

stârpesc de mirosul frigării!…

Auzindu-i glasul săriră cu toții în sus, bucuroși de a-l vedea înapoiat printre ei.

— Să trăiești, boier Iancule!… Este, slavă Domnului, și pentru noi și pentru drumeți!… Bine că vă mai văzurăm teafăr!…

— Dar ce, au duceați grijă că n-am să mai viu?…

— Nu chiar așa!… Dar, vezi bine că poterile s-au îndesit și parcă tot pe urmele noastre se țin… Ca să te mai încumeți să intri pe poarta Băniei, nesilit de careva, asta este ca și cum te-ai lăsa înghițit de lup!…

— Să nu vă mirați și să nu vă temeți, băieți!… Toate sunt după rânduită, nu după vrerea omului!… Ehe, vor fi vrând ei poterașii să mă aibă prins, dar dacă nu le-a cântat lor cucul a noroc din ăsta, geaba se mai frământă pe drumuri, fără socoteală!… Am intrat în iatacul Banului Dumitrache, ca la mine acasă… Când ieșisem însă pe poartă, parcă am auzit niște focuri de pistol pe urma mea… Cred însă că erau slobozite pentru vreun zaiafet boieresc, nu pentru pielea mea!… Sau adormiseră arnăuții în poartă și au avut vreun vis de spaimă! Acum așezați ce aveți de mâncare și lăsați-mă să-mi potolesc foamea și să hodinesc puțin… Căci spre scăpătat o pornesc din nou la drum, pentru vreo patru zile… A plecat Duță?…

— Plecat…

— Cum îți merg treburile, logofete Oană?

— Iaca bine!… Nu mă prea împac cu logofeții ăștia, care cer simbrii mari, iar la treabă se proptesc în coadă…

Bine dispus, Iancu se porni să râdă de la inimă, auzind gluma lui Oană.

— Bată-te norocul, Oană!… Te-ai deschis la glume ca răsadul de varză după ploaie… Se vede că-ți prieste viața de-a călare!…

— Îmi prieste!… Știu, încaltea, că n-o să taie nimeni furcile cerului, ca să-l prăbușească peste mine!… Acasă, în bordei, eram tot cu inima în mână și cu sufletul pierit…

— Așa este, mă, ai dreptate!… Iaca, ne facem acum o glumă dintr-un necaz al vieții!… Cum îți place apa Jiului, Apostole?…

— Frumoasă!… Lucește ca argintul și-i domoală ca un cântec de troacă!… Oamenii o trec mai mult prin vad și nu se tem să nu dea în volbură, sau să le înece bordeiele!… Și se risipește parcă înadins pe albie, ca s-o bată soarele!…

— Ai dreptate; Oltul este mai adunat, mai adânc și mai repede… Mă, da un gât de băutură, au de vin, au de apă, nu aveți pe la voi?…

— Este și de-aia!… Adu bota, Duduveică!… Niște vin din plaiul Craiovei, pe care l-am găsit la un hoț de cârciumar din Bucovăț!…

— Lasă-l că este om al lui Dumnezeu, dacă v-a prijonit cu leacuri pentru zăduf!… Vedeți de cal să aibă potcoave bune la copitele

dinainte, că am drumul mai mult în coastă, și i-o trebui să se cațere…

— Le potrivim noi…

După ce mâncă bine, Iancu se trase deoparte, învălindu-se cu un țol, spre a se odihni. Cetașii se lungiră și ei pe la locuri mai îmbrăcate cu iarbă, dându-se odihnei, curățind șușanelele și pistoalele sau dregându-și găurile opincilor.

Iancu era mulțumit și împăcat; ducea cu el sarcini grele de galbeni, cu care putea să lege câte o rană de român pătimit; pe Ban îl liniștise, lămurindu-i adevărul asupra faptelor lui; iar Duță gonea în drum spre București, de unde avea să-i aducă vești de la Sultana și Gligorașcu…

Dosoftei îi trimisese răspuns prin Pantelimon, arătându-i cât se simte de înviorat poporul țărănesc, pomenindu-i numele și isprăvile… Daniile lui, răspândite peste tot locul, adusese bucuria caselor sărace, căzând ca din mila lui Dumnezeu… Sfârșind scrisoarea, Dosoftei își arăta mângâierea pe care i-o da gândul că binecuvântarea lui fusese de spor… Și-l ruga să se abată, atunci când i-o veni bine pe la pragul stăreției lui.

În aceste gânduri odihnitoare, Iancu adormi… Când soarele începu să dea în scăpătat, Oană veni la el, clătinându-l binișor.

— Nu-ți fie cu supărare, dar spuneai că ai socoteală pe la vremea asfințitului.

Trezit, Iancu sări drept în picioare, frecându-se cu mâna la ochi.

— Ai dreptate, Oană… Bine ai făcut că m-ai trezit! Apucasem a somn greu și-mi uitasem de treburi… Ați potrivit potcoavele calului?

— Pe de-a rândul…

— Puneți șaua pe el și aduceți-l aici… Să fiți cu băgare de seamă, să nu mă dați de rușine… Nu se știe dacă agia n-o fi repezit o poteră după mine; dacă au apucat să tragă cu pistoalele, trebuie să mă fi cunoscut careva… Ar fi bine să vă mutați mai înăuntru pădurii și să nu lăsați în malul Jiului decât un om, doi, de strajă…

— Așa o să facem…

— Eu mă reped să dau ochii cu un frate de cruce, care m-o fi tot așteptând și crede că l-am uitat…

*

Drumul lui Iancu ducea pe Jii în sus, până aproape sub poala muntelui. De acolo, trecând peste hotarul Gorjului, o ținea de-a dreptul spre Motru, la Cloșanii din Mehedinți.

Fără să fi fost frământat de vreo îndoială asupra folosului ostenelilor lui, ținea, după primele lui fapte, să afle din gura lui Tudor cum vedea el acest început de drum. Știa că este așteptat, așa după cum așteptat era de toți cei cărora le rămăseseră sufletul necuprins de rugina cotropitorilor… Peste tot locul, boierii pământeni, mari și mici, adunându-se, se arătau bucuroși de mișcarea lui Iancu. Deși modestă

ca întindere, roadele ei se simțeau totuși… De la curtea domnească și până la taftul zapciului, toți slujbașii stăpânirii erau în clocot… Prin satele Romanațului, taxaldii nu se mai abăteau ca să necăjească lumea, temându-se ca dajdea odată strânsă să nu cadă plocon în mâna lui Iancu… Însuflețiți, oamenii își slăbeau ascultarea față de poruncile stăpânirii, înghesuind, atunci când le venea bine, câte un grec plecat pentru pricopseală prin satele locului… Prin Gorj, cetele de panduri, iar prin Dolj și Romanați, haiducii tăiau drumul trăsurilor de poștă, jefuiau lăzile cu bani ale ciocoilor, puneau foc conacelor grecilor cu caftan cumpărat la mezatul domnesc…

Peste tot cuprinsul țării se simțea o clătinare a vechilor rosturi, primenirea sufletească a poporului… În această schimbare a stărilor de lucruri, faptele lui Iancu aduceau o mare contribuție…

Mergând când pe malul apei, când pe drumul de cară, Iancu îndemna să pice cam pe la miezul nopții, la o gazdă a lui dinspre partea Cărbuneștilor. Socotea că a doua zi, pe la prânzul cel mare, să fie ajuns la Cloșani, ca să-și poată termina treaba și să se întoarcă la ai lui…

Negura nopții se lăsase deasă, ștergând urma potecii și îngreunând mersul calului. Norii lăsați jos stau a ploaie, frământându-se în bubuituri și fulgere scurte, care umpleau de urât pustiul drumului… Vântul rece al începutului de toamnă clătina frunza codrului, înviind zgomote și șoapte ce înfricau sufletul călătorului întârziat. Calul, ținând capul în piept, mergea la pas, pipăind cu copita așternutul potecii, sforăind pe nări, speriat de foșnete și umbre… Iancu sfredelea bezna, descurcând în lumina fulgerelor locurile și drumul, încercat de gândul de a se trage la vreun adăpost, până se va îmbuna vremea.

Ploaia începuse că cadă repede și deasă; ramurile copacilor se îndoiau bătute de furtună, făcând să vuiască codrul, întinzând clocot de iad peste tot pământul… Trăsnetele spintecau cerul tot mai des, plesnind văzduhul de smoală, căzând peste peria vârfurilor de copaci…

Învelit în ipângeaua de aba groasă, Iancu își vedea de drum. Ținând-o numai pe drumul de poștă, voia să ușureze calului greutatea mersului și să-și aibă mai descurcată socoteala locului pe unde era… Printre urletele furtunii asculta, doar de o desprinde vreun lătrat de câine sau cântat de cocoși, care să-i vestească apropierea vreunei așezări omenești… Din bezna nopții, fulgerele desprindeau forme de trunchiuri strâmbe sau trăsnite, cioturi cu rădăcini ca balaurii, cruci și cumpeni de fântâni, care-ți dau fiori reci de moarte.

Ajungând într-un loc unde pădurea părea că se rărește, calul se opri și, înălțând capul, necheză prelung… Își dădu căciula pe ceafă, spre a nu-i face streașină ochilor, privind prin beznă; nu putu vedea însă nimic și nici nu auzi vreun zgomot altul decât al furtunii. Strânse

călcâiele înciudat și o porni mai departe, ținând dârlogii scurt, spre a nu poticni în vreunul din hârtoapele drumului. Pasul calului se simțea cum înviorează și se îndeamnă… Iancu bănui că nările lui vor fi adulmecat miros de iesle, așa că își adună din nou sprâncenele ca să străbată negura și să vadă cam pe unde ar fi putut să fie… Curând, dintr-o parte a braniștei auzi un nechezat sitevit; opri din nou calul și după o scurtă gândire îl cârmi către locul unde bănuia să fie o casă, sau măcar un om. La câțiva pași numai, abia ferit de drum, dădu de un zăplaz înalt de mărăcini, care închidea un han cu ferestre oblonite și cu zăvozi puși pe pricină. Dinăuntrul lui, nici o luminiță care să străbată printre scândurile obloanelor, însemnând, după obicei, că era locuit.

În lungul drumului și prin sate se presărau des hanuri călcate de hoți sau date focului, rămase pustii… Nimeni nu mai căuta adăpost în ele, ferindu-le ca pe locuri blestemate. În jurul lor creșteau bălării înalte, iar oamenii prinși de miezul nopții sau vreme rea se înspăimântau, năzărind că aud cântec de cucuvaie și taifas de strigoi… Sufletele oamenilor uciși și jefuiți aci dau ocol zidurilor, neodihnite, ispășind păcate pe care, la rându-le, le vor fi avut, jelind ceasul câinesc al săvârșirii lor din viață… Doar câte un tâlhar, fără teamă și suflet, își odihnea oasele fărâmate sub astfel de acoperișuri, știindu-se fugărit sau căutat de potere.

Iancu se trase înapoia unui oblon și bătu cu pumnul, spre a trezi pe cei dinăuntru. Zăvozii nu-l slăbeau de loc, sărind în jurul calului și lătrând furioși; nu primi însă nici un fel de răspuns. Intrat la bănuială și nevoit de urgia vremii, ocoli fața hanului, ducându-se către unde credea că ar fi coșarea, după care avea să vadă ce mai are de făcut. Câinii ostenind, îngenară lătratul, mulțumindu-se să mârâie cu botul înfundat în paie.

Iancu descălecă, apucând dârlogii pe după mână; trase cremenea și iasca din brâu și scăpărând în amnar aprinse un muc de lumânare, luat ca pentru drum de noapte și conăcit pe cine știe unde… Ferind de ploaie și vijelie, lumină locul până la ușa coșarei, pe care o împinse în lături. Din pervazul ei văzu două trupuri de bărbați plini de sânge și legați fedeleș… Bănuielile lui dobândeau temei. Agățâ dârlogii de cioaca ușii și scoase junghiul din teacă, tăind legăturile oamenilor, destupându-le gurile de căluțe. Amândoi erau leșinați și păreau morți. Se întoarse la țuțuroiul streașinii și umplând pumnii cu apă, îi stropi, trezindu-i.

— Ce este cu voi, oameni buni?

Slăbiți din pricina sângelui pierdut și înfricoșați, abia putură răspunde:

— Ne-au călcat hoții și ne-au fărâmat oasele cu patul puștilor… Ferește-te că sunt mulți și te omoară!…

Iancu îi sprijini de subsuori, ajutându-le să se ridice în capul oaselor. Află că era hangiul și băiatul lui. Tâlharii, oameni de adunătură, arnăuți și țigani fugiți din slujbele lor, turci răzlețiți de oaste și români nărăviți în rele, erau în han, prididiti de băutură și dormind buștean. Duceau cu ei sarcini cu lucruri și pungi cu bani, dobândite prin jaf… Cai nu aveau neputând intra cu ei prin desișuri atunci când i-ar fi încolțit poterile.

Pricepând cu ce i-ar fi putut împicioroga și întări curajul, luă din desagii de pe cal boata cu rachiu, dându-le pe gât câte o înghițitură țeapănă.

— Măi oamenilor… Ați auzit voi de Iancu Jianu?… Eu sunt ăla!

Oamenii, ca împinși de putere dumnezeiască, săriră în sus, legați la curaj și plini de încredere.

— Boierule, Dumnezeu te-a trimis; ai milă de noi și nu ne lăsa de pagubă și rușine… De-am ști că dărâmăm casa pe ei, dar să nu-i lăsăm vii!

— De-asta să n-aveți voi grijă!… Luați furcile din capul ieslei și să mergem… Să stați înapoia mea, la ușă, până vă chem eu… Și să dați cu latul furcii, numai la cap, ca să-i amețiți…

Pe orbecăite, cei trei o luară spre han, urcând scăricica din dosul lui. Intrară într-o mică sală, unde se deschidea gârliciul pivniții; hangiul lăsă oblonul jos, încet, după care o luară înainte. Trecură pe lângă celarul lăsat troacă, oprindu-se în fața unei uși.

— Aci sunt, boierule… Auzi-i cum sforăiesc…

— Treci înapoia mea și să-mi luminezi din pervazul ușii. Să stați cu furcile gata, ca să nu se strecoare vreunul și să fugă…

Iancu împinse ușa în lături, încet… Tâlharii dormeau care cum apucaseră, având în jurul lor oale de vin golite și resturi de mâncare… Armele, pistoalele și cuțitele le aveau la brâie; câteva puști prost ținute stau rezemate de un zid. Erau cu toții paisprezece tâlhari; paisprezece namile cu fețe pământii și urâte, îndobitocite de viață trăită în rele…

Adună puștile și le dădu înapoi băiatului; goli apoi brâiele de pistoale și cuțite. Când vreunul din ei se trezea și încerca să se ridice, pumnul lui Iancu îi închidea gura, trântindu-l din nou la odihnă.

Terminând cu strângerea armelor, ceru băiatului să-i aducă o funie țeapănă, cu care să-i lege.

— Te pricepi, mă, la treabă din asta?…

— Îi leg, boierule, să nu-i mai dezlege nici cu iarba fiarelor!…

— Haide, începe… Sculați, bă păcătoșilor, că a picat potera peste voi!… Ridică-te, balaure!… Sări în sus, lefegiu lacom și fără credință!… Crapă-ți ochii, rumân lăptat de cățele!… Treziți-vă, că v-a picat ploconul la drum și vă așteaptă cald!…

Trecând pe lângă fiecare din ei, îi izbea cu botul cizmei, pe unde

nimerea… Buimăciți de somn, tâlharii săreau în sus, ducând mâna la brâul golit de arme… Pumnul greu cădea des, amețind pe cei ce cutezau să se împotrivească… În ușă, colții de furcă ai hangiului așteptau ascuțiți, tăind orice poftă de fugă…

— Leagă-i, mă!… Lipiți-vă de zid și stați potoliți, până vă vine rândul la fiecare….

Băiatul hangiului, bucuros și îndemânatic, începuse să-și facă meșteșugul, înțepenind în funii trainice, trupurile tâlharilor. Când veni rândul unui albanez voinic și fioros, se pomeni izbit puternic în piept și trântit pe dușumea… Și tot în același timp se auzi o detunătură de pistol, care sângeră capul tâlharului, adormindu-i pentru totdeauna voinicia și curajul…

Iancu îi măsură pe rând, cu ochii crunți.

— Păi de-ăștia îmi sunteți, tâlharilor?… Ați încăput pe mâna poterilor de năzuiți să vă mai scăpați capul?… Sau seamăn eu a cârcsărdar fricos și cocoșat, ca să credeți că vă merg meremeturi de-aldeastea?… Vă spânzur pe toți și vă las hoiturile ciorilor și fiarelor, dacă mai cutezați să vă împotriviți!

Venindu-și în fire, băiatul își văzu de treaba, adunând ocheții funiei mai strâns, trântindu-i ferecați la pământ.

Când lucrul fu terminat, Iancu adună pungile cu bani, hotărând asupra lucrurilor de jaf:

— Să opriți ce este al vostru, iar restul să-l dați nevoiașilor din sat; ca să știe și ei că pe ulițele lor a trecut Iancu Jianu, și să pomenească de numele lui a bine… Luați-vă și banii pe care vi i-a furat, ca să nu rămâneți de pagubă… Și plata jafului de mâncare și băutură, să vă mulțumiți viața care v-o fărâmați muncind, în mama pustiei și în gura fiarelor și a hoților… Restul banilor își au socoteala lor.

La ziuă, pe poarta isprăvniciei din Cărbunești, unde forfota poterașilor nu-și mai afla margine, Iancu intra pe jos, jeluindu-se cui avea timp să-l asculte, cu căciula ținută în mână:

— M-au jefuit tâlharii, oameni buni!… Mi-au luat bruma de parale pe care-i aveam pentru negoț, și calul, și armele… Și mi-au fărâmat oasele în bătaie, de abia mă mai țin pe picioare…

— În ce loc te-au călcat hoții, mă?

— La hanul de din vale de sat, boierule!… Trăsesem ca să nu mai stau în bătaia ploii și a vijeliei și să-mi hodinesc oasele și calul!… M-au lăsat sărac și beteag, boierule!…

Ispravnicul ridică din umeri, neputincios.

— Ce să-ți fac, om al lui Dumnezeu!… Dacă i-am putea prinde, poate că ți-am mai putea întoarce ceva din bani… Unde vrei să-i găsim?

— La han, boierule!… Că erau beți și nu-și mai știau de cap… Cred că o să scapete soarele peste ei dormind…

Ispravnicul chemă căpitanul de poteră, povestindu-i cele auzite și sfătuindu-se ce aveau de făcut… Isprăvind taifasul, hotărî:

— Uite, mă, reped arnăuții călări să vedem dacă avem norocul să-i prindem!… Poate să fii tu mai al lui Dumnezeu, că noi pătimim de-o vară întreagă și nu putem pune mâna pe ei!…

Iancu mulțumi plângăreț, plecând pe poartă, îndoit de șale și șchiopătând… În urma lui, arnăuții călări și înarmați ridicau stropii băltoacelor, gonind să pună mâna pe tâlhari.

La înapoierea lor, peste bucuria de a-i fi prins, legați gata, căpitanul poterii arăta semne de nemulțumire și îngrijorare.

— Ei ce te ții plouat, căpitane? În loc să fii vesel că are să-ți vină răsplată și cinste de la pârcălab, parcă tot mai mult te posomorăști!…

— Apoi de, știu și eu!… Poate că are și asta o socoteală!…

— Care? Ți-a scăpat vreunul din mână?

— Mai știi!…

— Nu te mâhni degeaba!… Ăștia erau toți!… Unde o fi negustorul ăla cu paguba, să ne spună el câți erau!… Mă, căutați-l pe amărâtul ăla de l-au călcat hoții și aduceți-l încoace!… Vedeți că trebuie să fie prin sat!…

Căpitanul poterii se uită la ispravnic, zâmbind acru.

— Nu mai fărâma oamenii pe drumuri, că n-are să-l găsească niciodată!…

— Cum să nu-l găsească? Am găsit noi pe alții, dar pe el!…

— Cu ăsta o să fie mai greu, pentru că-l cheamă Iancu Jianu.

Auzind, ispravnicul simți că i se ridică un nod în gât și că-i vine a leșin.

— Iancu?… Asta este minciună; dacă ar fi fost el, nu-l puteau jefui și stâlci în bătaie niște hoți de teapa ăstora!…

— Păi nici nu s-a întâmplat așa!… Află că pe toți i-am găsit ferecați în funii, iar prada lor de bani zburată în desagii de pe calul lui Iancu!…

Ispravnicul își dădu căciula pe ceafă, fluierând prelung a pagubă…

— Aoleu, dar proști mai suntem, băiatule!… Am scăpat ploconul ăl mare din mână!… Să nu se audă vorbă la pârcălab, că ocna ne mănâncă!…

La care căpitanul răspunse, oftând:

— Și eu zic tot așa; dar poate că a fost mai bine că l-am scăpat… Cu Iancu Jianu nu știi niciodată cum o să iasă lucrurile!…

În puterea nopții, răzbit de umezeala și frigul toamnei pe sfârșite, Iancu trecea apa Motrului, apropiind de Cloșani. Calul, neliniștit de zgomotul apei, sforăia pe nări, călcând fricos peste pietrele presărate în albie… Cerul se spălase de nori, luminându-se în mulțimea stelelor mărite și strălucitoare. Carul mare sta cu proțapul întors spre miazăzi, iar cloța cu pui venise în dreptul unde se cuibărea la vremea prânzișorului.

Cumpănind timpul de mers, Iancu își dădu cu socoteala că înainte de răsăritul zorilor să fie ajuns la casa vătafului din Cloșani… Înfrigoșat, strângea mai mult marginile abalei și călcâiele în coastele calului. Prin negurile care prindeau să se alunge, se simțea umezeala rece a brumei de toamnă pătrunzând până la piele… Poteca, tăiată printre colțuri de piatră, îi îngreuna mersul, ca și ramurile copacilor crescute fără socoteală.

Când auzi lătrat de câine, înțelese că era ajuns și că va avea unde odihni calul și-și usca țoalele.

Casa lui Tudor, făcută din bârne încheiate și acoperită cu șiță, sta pitită în mijlocul unei livezi de pomi, bărăcată pe un piept de deal. Iancu urcă poteca spre ea, oprind în dreptul stâlpilor care-i sprijineau streașina. Înăuntru, în firidă, ardea lumină, semn că vătaful se trezise din somn. Înainte de a da gură ca să iese careva să-i deschidă, tropotul copitelor scosese în pervazul ușii chipul lui Tudor.

— Bine ai venit, frate Iancule!…

— Bine te-am găsit, frate Tudore!…

— Descalecă și dă calul să ți-l ducă la coșare… Bă Nicolaie, dă-te jos din pod și ia calul boierului și pune-l cu botul la iesle!… Intră în casă, Iancule, și scoate-ți rogojina la uscat, că te văd făcut ciuciulete!…

Iancu uitând de osteneală, sări de pe cal, lăsându-l pe seama unui vișan de român, somnoros și cu chica plină de pleava așternutului. Dădu mâna voinicește cu Tudor și intră în odăița scundacă, cu pereți lipiți cu balegă și spoiți proaspăt cu var.

— Mai întâi să te supăr cu un gât de rachiu… Știu că la osteneală este bun și-ți ia cu mâna durerile de șale și fărâmătura de oase…

— Nu strica; dinspre partea asta am cam pătimit pe drum. Că pe unde îmi era aminte să hodinesc, numai de năcaz am dat… Și ploaia, ca vrăjmașul, s-a ținut de capul meu…

— Drum lung, Iancule…

— Nu este mai lung ca de la tine la Fălcoi; și dacă n-ai pregetat tu să-l faci și nu te-ai văitat de osteneală, de ce să rămân eu mai prejos…

Tudor ridică ușor stuful sprâncenelor, înseninându-se a voie bună.

— Ei, bată-te norocul, Iancule!…

După ce-și legară burțile și curajul cu câte-o înghițitură de rachiu, băut din boată, se așezară pe marginea laviței, năvădind la pânza

vechiului lor taifas.

— Frate Tudore, am venit să te întreb care-ți mai este gândul și dacă ai hotărât s-o alegi într-un fel… Că, după cum știi bine, drumurile mele s-au luminat și, slavă Domnului, până acum numai a bine aduc…

Tudor rămase tăcut, cu ochii îndreptați spre o grindă a tavanului… Iancu, cunoscându-i felul, continuă fără a mai aștepta răspunsul.

— Nu înțeleg prietesugul tău cu Sava și Olimpii, și nu cred ca ai jurat credință Eteriei, de care nu se leagă nici unul din păsurile neamului nostru… Vrăjmaș al fanarioților, prigonit de Caragea, care să fie rostul frăției tale de arme cu acești oameni, care numai de pagubă ne-au fost, de pe urma cărora am pătimit mai rău ca după turci? Ai crezut că, odată liberată țara lor de sub turci, se vor urni de aici, spre a se așeza în pământul lor?… Te-au amăgit!… Nu știu dacă protecția împăratului rusesc nu e tot o înșelătorie a palicarilor, pentru a înfierbânta mințile oamenilor și a-i trage de partea lor… Până acum, însă, nu s-a arătat nici un semn după care să înțelegem că lucrul poate fi adevărat!… Și grecul, ca și turcul sunt gunoaiele caselor noastre și trebuiesc măturate… Poate că tu știi altceva, pe care în pustietatea Fălcoiului eu nu l-am putut afla; cred însă că mintea ți-a fost amăgită și sufletul ți-a stat aplecat greșit către o sămânță de oameni care nu merită nici mila și nici îngăduiala noastră. Pentru dovedirea acestui adevăr am luat în spinare osteneala drumului, lăsându-mi treburile și oamenii, înfruntând primejdia poterilor puse pe urmele mele. Căci, fără supărare, prietenia ta cu Eteria aduce o vrăjmășie faptelor mele…

Auzind această presupunere, Tudor, icnind de pe laviță, pironi ochii încruntați către Iancu.

— De ce mă asupriști cu bănuiala, frate Iancule?… Mă crezi atât de fățarnic, încât să ocolesc o vrăjmășie, atât de slab că n-aș îndrăzni să retez duhul unui rău cu care nu mă pot împăca? Treburile stau însă altfel!… Grecii au și ei nevoie de ajutor; și de ce să-i bănuim înainte de a le vedea cinstea și obrazul!… Își cer libertatea și pământul; m-am legat să fiu alături de ei, până la izbândă… Or, pământul lor este dincolo de mare, iar așezarea aci vremelnică și silită… Învingând pe turci, vor pleca la vetrele lor, lăsându-ne pământul slobod… Izbânda lor va fi și a noastră, înțelegând turcii că a trecut vremea robiilor și că ni se cuvine și nouă libertatea, la care au drept toate spițele de oameni…

Iancu clătină din cap neîncrezător și mâhnit.

— Frate Tudore, văd că mi-a fost drumul fără folos; mă înapoiez cu vechile mele credinți, din care nu vorba meșteșugită a omului, ci fapta cea văzută mă poate scoate… Eu nu mă las amăgit de dulceața și minciuna cu care își îmbracă ei șiretenia… Peste cugetul nostru, atât de deosebit, va veni judecata vremurilor; și atunci se va vedea care

din noi doi a avut dreptate!… Pagubă însă de bietul popor, care așteptând să mântuim pe străini, rămâne să se istovească, depărtat de sprijinul ălor pe care punea temei.

Plin de amărăciune, Iancu se ridică de pe laviță, măsurând lungul odăii, cu tălpile ca pe jăragai.

— Lucrurile trebuiesc pornite cu socoteală, frate Iancule!…

— Socoteala este una: cea pe care o răfuiesc eu acuma…

— Cu timpul, vei vedea că nici cu a mea n-am să rămân de rușine…

— Să-ți ajute Dumnezeu… A mea însă este ținută din scurt și încheiată la timp…

— Frate Iancule, cred ca ai să mâi az-noapte la mine… Odihnește-te și, după ce ți-oi drege oasele, o să stăm de vorbă mai pe-ndelete… Și până la urmă să facem să fim înțeleși, așa cum în cugetul meu am vroit totdeauna…

Iancu se opri locului, privindu-l îmbunat.

— Frate Tudore, nu mi-am pierdut mintea ca să pornesc gând de vrăjmășie împotrivă-ți… Pătimesc însă în strânsoarea răului pe care-l întâmpin pretutindenea, și nu știu cum să răzbesc să pot fi de ajutor ălor nevoiți… Nu se mai poate aștepta; drumul tău este zăbavnic și prea pe înconjur… Dacă făgăduielile grecești vor fi curate, îmi voi lua în suflet păcatul bănuielilor cu care i-am osândit…

Nemulțumirea lui Iancu zgârâia sufletul vătafului; hotărât să-l împace, îl apucă de umeri prietenește, silindu-l să se așeze pe laviță.

— Ehe, frate Iancule, văd că nu este chip să-ți dea în de-a bună… Te-au oțărât rău oșiștiile de oameni și mi-au scurtat cinstea față de tine… Ți-or fi spus ei că m-am dat cu Eteria; dar dacă-ți este a supărare și nu vrei să stai mai mult la mine, atunci am să te deslușesc pe de-a-ntregul… Mă crezi atât de îmbrobodit, încât să nu fi văzut toate câte le tragem de pe urma stăpânirii străine?… Am uitat, crezi, junghiul lui Caragea care m-a ținut departe de casă și după care era să-mi pierd viața?… Minciuna asidosii și întreirea dăjdiilor; lăcomia slujbașilor pentru adunarea huzmeturilor și pricopsirea lor; necinstea cu care spurcă obrazele pământenilor; dezmățul vieții de la curtea domnească, în ciuda pacostelor care s-au lipit de pământul țării?… Și crezi că m-am înțepenit locului, mi-am pus brațele cruciș, mulțumindu-mă să fluier a neputință și pagubă?…

— Asta este ceea ce vroiam să știu…

— De la Poala muntelui, până sus la Novaci și Tismana, pandurii mei cu care am ținut piept turcilor șase ani de zile, colindă și leagă cete de voinici, gata să lupte alături de mine… Așteptăm numai ceasul prielnic al începutului… Și care, spre deznădejdea mea, întârzie… Până atunci, însă, tot ce ai început tu este binevenit și sfințit… Omenirea se mișcă mai viu, simțind că vremea mântuirii este aproape… De cum am auzit că ai pornit răzmerița, m-am bucurat din

inimă, știind că lucrul, înnădindu-se, are să-mi ușureze mult munca mea… N-are să întârzie prea mult până când am să-ți dau veste că nemulțumirea a scos cap și prin părțile Gorjului și că puhoiul a pornit de vale, spre a se împreuna cu cel din șesurile Romanațului. Ăsta mi-este gândul, frate Iancule, pe care zoresc să-l văd împlinit!…

Iancu se ridică de pe laviță, înseninat și mulțumit.

— Frate Tudore, vorbele tale mi-au făcut mai ușoară calea de întors… Mă bucur că nu mi-au fost înșelate cu nimic nădejdiile…

Amândoi își petrecură timpul vorbind până sub scăpătat, în livada vătafului, trântiți pe așternutul de frunze ruginite de brumă. Când soarele ajunse sub geana dealurilor, Iancu se ridică, gata de plecare.

— S-auzim de bine, frate Iancule!… Să-ți dea Dumnezeu noroc și izbândă!… Și să nu fie pe voia vrăjmașilor, pe care de-a valma îi avem…

Șetrarul încălecă, scoborând la pas poteca însemnată peste bulgării de piatră cotropiți de mușchi… După ce trecu înapoi Motrul și ajunse în drumul de poștă, slobozi frâul, îndemnând calul cu un chiuit care arcuia dincolo de crestele codrului, până către locul de vatră al vulturului din Cloșani.

În marginea Jiului, într-un loc unde pădurea Bucovățului se rărea, însemnând o branițe acoperită cu iarbă, un cioban căptușit în cojoc mițos sta trântit la rădăcina unui ciot cu fața către miazănoapte, cântând lunatic apelor care curgeau domoale:

Ciobănaș plecat la vale,
Cânți cu fluierul a jale,
C-au pornit iar ploile,
Risipindu-ți oile…

Auzind zgomotul de copite, ciobanul sări în sus, ducând mâna către brâul în care, în loc de fluier, avea pistoale și junghi.

— Mai domol, Duduveică!… Așa este când o iei ca după oi, pe valea Oltețului; ți se năzare a spaimă din te miri ce!…

— Să trăiești, boier Iancule!… Ai dreptate, mă luasem cu gândul și-mi uitasem de mine… Dar pentru asta nu rămâneam de rușine cu slujba…

— Ce a mai fost pe la voi?…

— Bine. Prin marginea Bucovățului au bântuit arnăuți de-ai agiei și au înnoptat în două rânduri la curtea mănăstirii… Oamenii noștri nu i-au slăbit din ochi și ne-au adus veste că nu li se-ndemână să urce pe Jii în sus… Ieri au pus șeile pe cai și au luat-o de din jos, spre Livezile…

— Duță s-a întors?

— Da… Hodinește și el, că era frânt de șale.

— Mi-a adus vreun răspuns de undeva?

— Două; le are în chimir…

— Vreun năcaz n-a pățit la drum?

— De-ăla mai mărunțel… Dar a scăpat, slavă Domnului, teafăr… Numai c-a risipit din plumbi, ca să reteze drumul pricinașilor!…

— Acuma unde sunteți trași?

— Mai la deal, spre Leamna…

Calul mergea la pas, pe poteca din marginea apei; prin mărginile pădurii, lăsată până în mal, se presărau siliști mărunte, însemnând locuri pe unde șezuseră, fugiți de frica ciumii, boiernașii și negustorii Craiovei. Bordeiele de adăpost, ridicate fără îndemânare și pripit, stau scufundate în gropi, prăbușite de greutatea brazdelor de pe acoperișuri. Stoluri de ciori se ridicau în văzduh, cârâind a iarnă.

Când ajunseră în marginea satului, cotiră spre deal, urcând pe drumul brăzdat de apele ploilor și așternut cu pământ lutos. Ramurile de alun, sărace de frunză, se încrucișau dese, crescute otova printre trunchii de stejar, îngreunându-le mersul. Duduveică trecu înainte, ferindu-le cu mâinile și descurcând drumul. Iancu, grăbit să ajungă în tabăra cetașilor, înfrunta plesniturile smicelelor, scăpând des câte o sudalmă fără folos… În capul dealului dădu de ai lui, prinși de treburi,

cu care să le mai treacă timpul. Stânguleasa icni de la rădăcina unui copac, prinzând calul de dârlogi și ducându-l la iarbă, alăturea cu ceilalți.

Auzind glasul lui Iancu, Duță își trase cerga de pe ochi, venind să-și dea socoteala drumului. Scotocindu-se prin chimir, scoase două scrisori, pe care le întinse lui Iancu, lămurind:

— De la Găleșeasca și de la boier Gligorașcu…

— Bravo, Duță. Dar din gură nu ți-au spus nimic?

— Ba mi-au spus și din gură; dar tot ferit și pe fugă, ca să nu-i simtă careva din iscoadele agiei sau ale curții domnești… Că acolo stau cu presura în colivie și tot cu inima ticăind… Urâtă viață, n-am ce zice… Eu, unul, n-aș putea răbda să stau în pripon și să pătimesc, trăind ca neoamenii, după tipic… Când ți-este de jupânița, s-o bată vântul și te miri în ce i se mai ține sufletul… Boierul Gligorașcu, ca rumânul, de… Se mai ia cu ciubucul și cu plosca, fie-mi iertată necuviința, ca după obiceiul neamului… Sau încalecă bidiviii domnești și o răznește pe la margini, ca să-și amintească de Svorsca…

Nerăbdător, Iancu îi scurtă pofta de vorbă lungă și de clacă.

— Nu te mai deșira în povești și spune-mi vorba de mi-a trimis văru-meu sau jupânița. Și pe urmă om avea vreme și de povești…

— Ai dreptate… Dumnealui, boier Gligorașcu, mi-a spus că ți-au pus preț capului și că domnia a repezit alte cete de arnăuți cu sărdari și căpitani de poteră, ca să te prindă și să te înfățișeze divanului, viu sau mort… În capul lor au pus pe cârc-sărdarul Iamandy, care a făgăduit să te dea gata pe curând, având să se răcorească pentru socoteala aia veche, pentru care i-ai rămas dator… Zice că este oțărât și pornit nevoie mare!… Dumnealui, boier Gligorașcu, îți dă sfatul frățesc să-ți ferești pielea și să nu faci pe voia vrăjmașului… Crede că n-ar fi rău să te tragi spre munte, la vreun adăpost sigur de iarnă…

Iancu își dădu căciula pe ceafă, căutând spre vârfurile golașe ale copacilor.

— Asta o s-o judecăm noi mai pe-ndelete și o să vedem ce este de făcut…

— Dumneaei, jupânița Sultana, îți trimite multă sănătate și gânduri numai de bine… Și te roagă să crezi în dreptatea și puterea lui Dumnezeu, care n-o să întârzie să-ți dea semne.

Auzind, Iancu apucă umerii lui Duță, zguduindu-l puternic.

— Asta a fost vorba jupâniței, Duță?

— Asta, boierule… Și când mi-a spus-o, se îmbujorase la față și-i străluceau ochii, de parcă își înzecise sufletul și curajul… Și-și ținea mâna pe inimă, căutând să pună zăpor bătăilor, uitându-se către icoana Maicii Precista… Ce să-ți spun, boierule! Cât sunt eu de rătan și de cruce-ntreagă de rumân, dar sta să mă podidească lacrimile, uitându-mă la trupul ăla de trestie, care ducea atâta curaj…

— Așa este, mă?…

— Așa este!

— Ei, atunci să știți cu toții că iernaticul n-o să-l facem prin găurile muntelui, ci prin părțile noastre, pe pământul Romanațului… Să stăm tot alături și la-ndemâna oamenilor, așa cum ne-a fost gândul de la început… O să trecem Jiul înapoi, spre bordeiele noastre, și după ce ne-om risipi prin sate și om împărți banii ce-i avem oamenilor nevoiași, să căutăm și noi un loc unde să putem ierna. Din când în când, dacă nevoia o cere, mai picăm la câte-o ușă ciocoiască, așa ca să ne împăcăm năravul și lipsurile de le-om mai avea…

— Așa să facem…

— În pământul Romanațului ne putem feri mai bine; îi cunoaștem și negurile și luminișurile, pe-ăi buni și pe-ăi răi.

— Bine ai judecat…

— Ne mai putem bucura din când în când să ne vedem casele și pe-ăi de ne-or aștepta.

— La primăvară trag nădejde să avem mai mult spor și să auzim coborând și de prin partea muntelui zvon de răzmiriță…

— Ar fi bine să se întâmple așa!…

— De ce te îndoiești, Țiplă?… Arunci o piatră într-o gură de ocnă părăsită și tot ți se întoarce hăuitul afundului!… Tu nu simți că în jurul nostru se adună sufletul înmulțit al ălor pentru care ostenim și ne fărâmăm?… Și nu înțălegi că de basmele și cântecele lor se leagă dragostea cu care sunt întâmpinate faptele noastre?…

— Așa o fi… Mintea noastră însă nu pricepe pe de-a rândul…

— Când s-o împrimăvăra și o porni iar volbura apelor, o să ne găsim înmulțiți cu cetele ălor de la munte, pe la care mi-am abătut acuma drumurile, cu oamenii satelor de pe tot cuprinsul țării…

— De le-ar da Dumnezeu gândul ăl bun!

Iancu se trase apoi deoparte, spre a citi scrisorile pe care le băgase în sân, spre a nu cădea, față de cetași, sub bănuiala vreunei îngenuncheri sau slăbiciuni muierești, prin zorul de a ști ce-i scrisese jupânița…

DE OLAC SPRE BUCUREȘTI

„Drumu' împărătesc
Și calul boieresc…"

Căutând spre cerul învinețit de toamnă, Duță văzu că a trecut de miezul nopții… Stelele clipeau mărite, iar carul mare scobora dejugat, spărgând cu vârful proțapului geana dinspre miazăzi. Zaharia trecea de strajă, stând pe un buștean, privind spre scânteiele care zburdau în văzduh, țâșnite din focul de vreascuri… Învelit în cojocul întors pe dos și ținând cu amândouă mâinile țeava puștii, asculta murmurul Jiului, zgomotul pădurii peste care cădea spic de chiciură, gata să-și trezească cetașii la cel mai mic semn de primejdie…

Duță trase calul în dreptul focului, cercetându-i din nou potcoavele, strângându-i chinga. Agăță la oblânc o pereche de desagi cu merinde, își pipăi pungile cu plumbi din sân și pistoalele din brâu. După care, îndesându-și căciula pe urechi, sări în șa, scoborând către malul Jiului…

— Să nu vii cu cojocul hărtănit de careva, frate Duță!…

— Atâta năcaz să ai tu în viață!… Vezi mai bine să nu moțăi și să cazi cu nasul peste jeregai!…

— Multă sănătate cârc-sărdarului Iamandy! Poate că dai ochi cu el prin București, și te poftește la refenea…

Drumul lui Duță, trecând prin Craiova, se încărca chiar de la început de primejdii. Spre a le putea feri, împinse calul la trap, vroind să ajungă în viile de dincolo de oraș, înainte de a se lumina de ziuă. Săltând în scări, cu căciula trasă spre nas, străbătu ulițele adormite, ocolind podul negustorilor, pe care ar fi putut întâlni vreo caraulă, ieșind pe la mănăstirea Postelnicului Firu, afară din oraș.

Când se văzu ajuns la piciorul dealului cu vii, o întinse liniștit la drum socotind că are de făcut mai bine de zece poște… Își înalță căciula pe cap și începu să fluiere un cântec de pe malul Oltețului… Judecat după înseninarea feței, părea că împărățește drumul și codrul, că orice primejdie omenească este pulbere așternută sub copitele calului… Din când în când, spre a goni urâtul singurătății, înviora văzduhul cu câte un chiuit haiducesc, sau da gură puilor de vulpe și iepurilor care-i tăiau calea.

Când soarele apunea, reveneala și mirosul de salcie ruginită îi vesti că se apropie de zăvoaiele Oltului. Odihni puțin, întins pe așternutul de frunze, cu dârlogii lungiți și petrecuți pe după mână, după care trecu apa pe pământul muntenesc. Noaptea îl prinse în marginea Plopilor-Slăvești, în viile rămase paragină ale boierului Amza Jianu, vărul lui Iancu. Cula, altădată îngrijită și plină de viață, înnegrea, singuratică și pustie, pe pieptul de deal de deasupra Oltului mic, cu șindrilă răvășită și știrbă. Din acoperișul ei beteag se ridicau țipete de

cucuvaie… Înglodat în năcazuri și scârbit, boierul Amza o lăsase în plata Domnului, mulțumindu-se cu ce-i aducea plocon, pe răboaje măsluite, un logofăt pus anume…

Întinzând-o pe drumul codrului Vlăsiei, i se lumină în Drăgănești de Vlașca, în jurul căruia se descurcau tarlale de porumb și locuri de vie. Ochi o cramă, pusă pe tălpi de salcâm, unde după toate semnele nu putea fi țipenie de om; și se îndreptă spre ea, gospodărindu-se printre butucii prididiti de ierburi, îmbătrâniți și noduroși… Desfăcu funia din jurul gâtului calului, priponindu-i capătul de un ciot… Avea de odihnit până către seară și, după socoteala lui, nu putea fi tulburat de careva…

Nu se oprise să odihnească într-un târg, știind că pe la hanurile de gazdă se cuibăreau tot felul de hoți; de altfel și hoții ca și oamenii agiei tot ăle gânduri le aveau cu drumeții… Căci dacă întâmplarea l-ar fi dat pe mâna vreunui agă sau căpitan de poteră rânduit să-l apere, jupuiala era mai sigură și până la os… Dormind iepurește, urechile îi prindeau zgomotul păscutului, foșnetul de frunze și joarde, fâșâitul șoarecilor de câmp care rodeau resturile uscate de ciorchini…

Către seară o porni din nou; zorile dimineții desprinzându-se din cerul cenușiu și scoborât îl aduse în marginea Bucureștilor, la capătul Podului Calicilor.

Bucuros de tot ce putuse izbândi, își făcu cruce descurcată, mulțumind în gând sfântului Spiridon că-l mântuise de primejdia vreunui năcaz hoțesc… Trase în dreptul unei cișmele, unde luptând cu mocirla și gloata cărăușilor poposiți peste noapte în jurul ei ajunse la jgheab, adăpându-și calul… Apoi se aciuă lângă focul unor călători de prin părțile Argeșului, înapoiați cu carele goale de la schela Olteniței, unde fuseseră în podvezi. Simțea nevoia să-și dezmorțească picioarele rebegite în scări și să mai asculte vorbă omenească.

Carele, adunate în cerc, cu proțapele înăuntru, făceau adăpost vitelor, care se zburliseră de vremea rea… Călătorii își aveau ceaunul de mămăligă pus pe crăcan de corn și se chiverniseau pentru mâncare. În găvane scobite în lemn de plută, grămădeau ceapa tăiată cu cosorul, amestecată cu poșirică trasă de la gura vranei…

Robind la viile egumenului Damaschin, din Gura Văii și din Coasta Câmpului, abia se puteau ajunge și ei de borhotul și scursorile de drojdie prinse în preț de jaf, cu care închipuiau o mâncare de drumeț nevoiaș, ce nu lega la burtă.

Viile, altădată Brâncovenești, presărate cu foișoare frumoase, întreținute prin grija cea nehodinită a agăi Radu Golescu, căzuse în stăpânirea prădalnică a străinilor, care nu cunoșteau mila sau creștinătatea…

Văzând că este între oameni necăjiți și de credință, Duță își legă calul de șușletele unui car, plătind cinstit mâna de fân pe care i-o

aruncă dinainte… Se împrietenîră curând, apucând-o pe calea taifasului, dând răgaz vitelor să rumege nutrețul și să-și odihnească picioarele. Cum nu știa seama Bucureștiului, Duță se bucură de tovărășia cărăușilor, al căror drum ducea pe Podul Calicilor, pe unde își avea și el treaba.

Auzi din gura lor de viața silnică a oamenilor din partea locului, încărcată de robie și nedreptate, de toată osânda sărăciei și a jafului nemilos… Birurile, căzute la timp nepotrivit, îi lăsase fără bucate de hrană și le rărise vitele din bătătură; iar cele rămase se hăcuiau pe drumul podvezilor, scoborând la schela Dunării tot bunul de hrană adunat cu sila și pe nimic de capantiii și de scăunașii străini.

Aceeași viață ca prin părțile Romanațului, ca de pretutindenea…

Sfioși, oamenii vorbeau de răzmirița lui Iancu Jianu, care le răcorea zăduful cășunat de stăpânire…

Când soarele ajunse în creștetul cerului, înjugară boii, luând-o la drum către casă. Duță porni și el pe jos, ținându-se alături de unul dintre cărăuși, flăcău mai dezgheț și umblat prin lume…

Podul Calicilor era așternut cu podine groase, prinse în urși, toate din lemn tăiat din codrii Vlăsiei, pe alocurea putrezite, cu gropi mocirloase sau umplute cu gunoaie care dau de pagubă sănătatea omenirii și picioarele vitelor. Epitropia, în grija căreia era dată îngrijirea podului, nu se trecea cu firea, văzând starea rea în care se găsea.

Deși purta un nume de ocară, cuprindea mulțimea de case de-ale boierilor de frunte ai țării, ca armașul Manu, stolnicul Orneanu, Bălteanul, Costache Crețulescu, paharnicul Iancu Arion, clucerul Urlățeanu, vistierul Nicolae Lahovari, Argentoianu, Fărcășanul, Fălcoianu și alții, de aceeași stare…

Trecură prin dreptul mănăstirii Bărbătescu, ridicată de boierii Bărbătești din mahalaua Scorțarului, încreștinându-se mai mult, văzând-o pe dumneaei, Manda Șelăreasa, bârcată pe schele și priveghind singură reparația zidurilor, făcută din cugetul ei creștin și pe a sa cheltuială.

Flăcăul cu care legase prietenie îi desluși că lucru de văzut era podul Deilicului, pe unde-și făceau intrarea în București domnii și alaiurile lor, clăcarii împărătești, capigiii și pașalele… Că pentru curățenia și buna lui îngrijire se slobozeau des pitace, prin care se hotărau podini de schimb și oameni de ajutor, spre a nu se da de năcaz cinstitele fețe ale oaspeților…

Ajuns în dreptul caselor Fărcășanului, tovarășul de drum îi arătă cu mâna spre sacnasia în care-și luau cafeaua doi boieri tineri, cu bărbi tăiate după cuviință, între care Duță recunoscu pe unul a fi boierul Gligorașcu. Se despărți de flăcău, mulțumindu-i de ajutor și urându-i cale bună… Dădu apoi gură unui țigan care robotea adunând niște

haraci uitați prin grădina boierească, spunându-i că vrea să stea față cu boierul de peste Olt, ca să-i dea cărți și vești de la neamuri…

Gligorașcu, văzând chipul de vișan zburlit al călătorului, își dădu numaidecât seama că trebuie să fie vreun voinic de-a lui văru-său Iancu, și se grăbi să sloboadă porunca să-l aducă înăuntru.

Duță se îndreptă spre grajdul din fundul curții, legându-și calul la iesle. Apoi se întoarse în dreptul balconului, scoțându-și căciula din cap:

— Vă sărut mâna, boier Gligorașcu… M-au fost mânat neamurile dumneavoastră, să fac olac și să vă aduc cărți și vești; și cum, slavă Domnului, am putut ajunge zdravăn, v-aș ruga să mă primiți, ca să vi le pot da…

Gligorașcu se uită la el, se uită și peste uliță, să vadă dacă cumva bântuiesc ceva ogari de-ai agiei, care să fi mirosit urmă de sălbăticiune.

— Intră, mă, înăuntru și nu mai răcni așa, că trezești boierii și jupânițele din somn…

Duță urcă scările strâmte, făcute din bucăți de stejar gros, ajungând într-o sală scundă, căptușită mai toată cu piei de urși și de lupi. Și aci, ca și la Fălcoi, la boierul Iancu, stau spânzurate tot felul de pușți, de iatagane și de pistoale, icoane îmbrăcate în aur și ploști pântecoase, vopsite nepriceput.

Boierul Gligorașcu apăru numaidecât, cu fața ușor tulburată.

— Cum îți zice ție?

— Ceauș Duță, boierule…

— Și cine te-a trimis?

— Boierul Iancu Jianu, vărul dumneavoastră.

— Adu cărțile încoace…

Duță răsuci șerparul pe față, scoțând cele două scrisori.

— Una este pentru jupânița de la Coțofeni, și vă rog să faceți mijloc ca s-o poată primi…

— Bine; spune-mi ce face vărul Iancu?

— Numai de-ale bune, boierule! Dinspre partea sănătății, este ca trunchiul… L-am lăsat pe drum către Craiova, unde se ducea să se înfățișeze măriei sale banul Dumitrache, ca să-și spele obrazul de ocara vorbelor de i-au ieșit…

Auzind de așa îndrăzneală, Gligorașcu tresări înspăimântat:

— Se vede că i s-a făcut de știreang!…

Rupse nervos învelitoarea scrisorii, citind-o în lumina care cădea pâlnie prin una din ocnițe.

— Bine, Duță, ți-ai făcut slujba cinstit; are să te ducă un vătaf de-al gazdei să hodinești, iar mai îndeseară te chem la mine, ca să-mi povestești despre vărul Iancu. Scrisoarea jupâniței am s-o duc eu, și vom vedea ce răspuns are să-ți dea… Ferește-te să ieși din târg, ca să

nu dai de vreun năcaz… Oamenilor din curte să le spui că ești de la moșia mea, din Svorsca… Bagă mai afund pistoalele ălea, să nu te dai de gol… Că pe aici, ca și pe la voi, tărășenia cu văru-meu a pus oamenii pe jeregai…

Dat pe seama unui logofăt de-al Fărcășanului, Duță fu dus într-o odaie din fundul curții, îmbucătărit și așezat la odihnă. Înainte de a intra pe ușa adăpostului, privirea lui jucăușă și ageră ochi o spărtură a zidului de piatră, cu care era împrejmuită curtea, prin care ar fi putut da dosul, în cazul că era simțit de neferii sau beșliii agiei… Trebuind să se odihnească, se trânti pe pat, îmbrăcat, după deprinderea din codru, după ce mai întâi trase cioaca ușii și-și cercetă pistoalele. Pentru el, cinstea oamenilor era lucru greu de crezut, iar primejdia putea răsări de unde nici nu gândeai.

După atâta drum călcat câinește, trupul fărâmat căzu ca bușteanul, dormind nepomenit… Târziu, când auzi bătăi în ușă sări drept în picioare, dezmeticindu-se cu greu… În odaie, întunericul nopții se lăsase des… Prin ochiul ferestrei cădea lumina roșiatică a unui fanar…

— Care ești acolo, mă?

— Eu, Stancu logofătu… Deschide, frate, și haidea sus la boier!… Te-ai ferecat de parcă ar fi să te calce haiducii lui Iancu Jianu!…

Duță apucă pistolul într-o mână și trase zăvorul.

— Cum te-ai hodinit, frate-meu?

— Slavă Domnului, bine… Să aruncăm calului ceva dinainte și paie pentru așternut…

— De-ar putea dovedi ce i-am dat!… Dinspre partea așternutului, i-am grămădit până la piept…

Podul Calicilor rămăsese pustiu și cufundat în beznă; din când în când, caraulele rânduite pentru pază își alungau spaima, dând gură hoților închipuiți: „Te văd, te văd!” Un grup de arnăuți călări, lovind podinele podului, își tăceau rondul de noapte, îndreptându-se spre cârciumile de margine, unde, de obicei, se aciuiau hoții și mișeii orașului… Razele lunii, furișându-se prin cutele de nori, băteau peste turlele bisericilor, peste morile încremenite în albia cu apă înceată a Dâmboviței… Mănăstirile Sfintei Troițe și Mihai Vodă dominau, așezate pe dealuri, închise cu ziduri groase de piatră, cu clopotnițe ce păreau că sprijină greutatea bolții cerești…

În curtea Fărcășanului ardeau focuri potolite, în jurul cărora odihneau cărăușii veniți cu buțiile cu vin și bucatele adunate de pe locurile boierești… Picați pe sub seară, dormeau greu, înveliți în șube mițoase, alături de câinii aduși sub padina carelor…

Intrând în iatacul boieresc, Duță găsi pe Gligorașcu și Fărcășanu așezați la o masă, sub lumina unui policandru cu lumânare de ceară galbenă.

— Stai cum îți vine mai bine, Duță…

— În picioare, boierule, așa cum mi se cade!…

— Povestește-ne tot ce ați petrecut de când cu tărășenia cu taxidarul de la Fălcoi… Care v-au fost umblările și faptele?… Și cum arată vărul Iancu, după toate întâmplările petrecute?…

Duță tuși scurt, povestind, pe grai oltenesc și descurcat, toate câte le știa… Boierii, așezați pe sofale, ascultau tăcuți, pufăind din ciubuce sau sorbind din cănile cu vin… Se părea ca pe măsură ce se înmulțește povestea, fețele lor se linișteau și se luminau mai mult… Ajungând către sfârșit, boierii schimbau tot mai des priviri de îmbucurare și voie bună… Duță le spunea rânduit, cu dichis… Nu scăpa nici un ceas din timpul petrecut în răzmiriță, nici o șchioapă de drum umblat…

— Dar de omorurile fără socoteală ale femeilor și copiilor, de focul pe care l-ați dat satelor pe de-a rândul Oltului, de petrecerile voastre și risipa aurului jefuit nu ne spui nimic, voinicule?…

Duță se uită spre Gligorașcu, cu o nestăpânită încruntare a sprâncenelor.

— Boier Gligorașcu, este păcat să ne rușinezi cu astfel de bănuială!… Că doar nu ne-ăți socoti păgâni sau hoți de drumul mare!… Păi asta să ne fi fost cinstea și omenia noastră?…

— Nu te supăra, Duță, dar spun și eu așa, cum aud la una lume!…

— Proastă și mișelească vorbă v-au plimbat pe la ureche, boierule!…

Gligorașcu se ridică de pe sofa, venind către Duță.

— Osteneala drumului tău ne-a fost de mare lipsă și folos; știu, încaltea, care este adevărul și ce trebuie să credem… Acum du-te de-ți mai drege oasele și mâine vom vedea ce mai este de făcut… Scrisoarea jupâniței i-a ajuns în mână; poate c-o să stai de vorbă cu ea, într-un loc pe care am să-l hotărăsc cum o fi mai bine…

*

A doua zi, în port schimbat și întovărășit de un om boieresc, Duță avea să se ducă la biserica Mihai Vodă, unde la vremea liturghiei să întâlnească jupânița… O porniră de cu vreme cu gând să dea o raită Bucureștiului, spre a-i fi de folos ședерii lui în oraș. Așa fiind, o luară spre podul Târgul de afară, pe care se scurgea mulțime de care venite cu fân și cu lemne, pentru nevoile orășenilor. Lume de toată mâna trepăduia pe podinile dezgârdinate, sau colinda tarabele negustorilor și mai cu deosebire cârciumile… Țăranii mai înstăriți, în abale albe cu găitane, robi boierești, boiernași de țară cu bărbi lăsate fricos, otcupcii cu ochii ca de uliu, și mai rar câte un boier halca, răsturnat în butcă. În fața prăvăliilor sau sub șeadru de scânduri, lavițeleișlicarilor, astaragiilor, cavafilor și bogasierilor; din loc în loc, câte o tarabă de zaraf în care se schimbau, la cântar, galbenii de tot felul, se vindeau inele și mahmudele pentru podoabele femeilor cu stare… Din când în

când, câte un baș-beșleagă sau baș-ciohodar, înconjurat de roate de arnăuți, gonea călări, băgând în toate spaimele muierile și copiii… Apoi, armeni, albanezi, greci, turci și bulgari, cu veșminte împestrițate, mai toți înarmați cu iatagane și pistoale, veniți pe pricopseală pe pământul țării românești…

Trecură pe lângă cișmeaua serdarului Fălcoianul, boier de prin partea Romanațului, unde se adăpau vitele și necăjeau sacagiii ca să-și umple butoaiele cu apă, pentru trebuințele orășenilor; pe lângă foișorul din capul podului, ridicat de Mavrogheni, ca să asculte, chipurile, jălaniile oamenilor veniți de prin sate, împotriva slujitorilor stăpânirii… Văzând mai deoparte câteva furci cu știreanguri făcute ochete, Duță simți că-i îngheață șira spinării…

— Dar cu ălea ce-o mai fi, frate-meu?…

Omul boieresc îl privi zâmbind și-i răspunse ca pe un lucru de nimic:

— Iacă, niște spânzurători de-ale spătăriei, făcute pentru osânda vinovaților!…

— Mare minune!… Barem îi spânzură după dreptate?…

— Păi nici nu se poate altfel!… Că doar nu-i ridică în furci, decât cu cărțile de judecată atârnate de grumazi!…

După ce păru mai liniștit, gândindu-se că lucrul își avea socoteala lui, rânduit fiind după pravilele țării…

Zgândărit la limbă, logofătul Fărcășanului nu putu răbda să nu dea drumul unei vorbe proaste:

— Parcă-l văd și pe de-alde boier Iancu Jianu bătându-l vântu' în știreangul de colo și pigulindu-l ciorile…

Duță se uită spre el bănuitor și speriat… Omul călca însă liniștit, pleoscăind cu talpa opincii în clisa podinilor, adunat în mița unui cojoc petecit.

— Mă frate-meu, tu din ce parte de loc ești?

— Eu? Ia, dinspre partea Oltului…

— Ai casă și pământ?

— Ba… Neam de neamul meu au fost clăcași pe pământ boieresc…

— Și bine a fost?

— Bine, rău, parcă o să poți tu sau eu să dregem rânduiala de la Dumnezeu!… Sunt mulțumit că am adăpost și o bucătură de mâncare…

Duță oftă din adânc și tăcu…

O întoarseră pe uliță ca vai de lume, scurtând drumul către Mihai Vodă; când bătea de liturghie, amândoi intrau pe sub poarta clopotniței… Odată cu ei, în uruituri de roți și plesnituri de harapnic, intra și o butcă, cârmindu-se către locuința egumenului.

— Vreo cinstită față bisericească?

— Mai degrabă vreo țiitoare de-a egumenului…

Duță îl înfruntă, amărât:

— Ți-este vorba tot poncișe, vere!… Nu-ți este frică de mânia lui Dumnezeu?…

— Ehe, frate-meu, se cunoaște că ai crescut numai printre tufele pădurii!… Prin chiliile sfinților părinți ai mănăstirilor, podăresele sunt ca la ele acasă!…

— Aoleu, trăsni-i-ar Dumnezeu!

— Bieții popi români slugăresc la ușile lor și stau la un loc cu surugiii și țiganii… Au la mână hrisoave de danii și stăpânesc vii și pământuri de muncă, morile apelor și prăvăliile orașului, velnițile dealului și peștele bălților… Ivirul și Sfetagora se îndestulează din snaga rumânului; pungile cu galbeni și odoarele de preț iau drumul peste hotare… Prostită, lumea dă buzna la ușile lor, crezându-i oameni de credință, cu putere de la Dumnezeu să le mântuiască sufletele… Vlădicii aduc apă de-a Iordanului, sângele Domnului, așchii din crucea răstignirii și fâșii de giulgiu sfințit, vânzându-le pe aur greu ălor de au beteșuguri. Toate măsluirile li se-ndemână, iar bieții oameni dau navală ca oile la junghiere și se lasă înșelați de ei. Domnii și boierii curții își râd în bărbi, bucurându-se de trecerea pe care o dobândesc pe lângă acești nemernici… Puși la adăpost și întăriți, dau iama prin strânsura rumânului, uscându-l până la os…

Văzându-l cât este de prididit de obidă, Duță găsi potrivit să-l domolească, spre a nu se pomeni luați pe sus și puși la falangă, ca niște oameni de nimic…

— Ce te mânii atâta, frate-meu!… Parcă o să poți tu sau eu să dregem ce ne este rânduit?…

Pricepându-i vorba, omul Fărcășanului strecură printre dinți o sudalmă și tăcu chitic…

Intrară în biserică și se așezară în partea dinapoi, în dreptul ctitorilor, unde locul era mai descurcat și întunericul mai des. Începuse să vină lume, după port arătând a fi mai mult neguțători și femei de-ale lor. În strane, cântăreții înșirau cazanii pentru pierdere de vreme, fonfăit și într-o limba pe care nu o pricepeau.

Zăboviră cu ochii pe icoanele sfinților, pe chipurile celor ce au sprijinit zidirea mănăstirii… Păcătoșenia vremurilor îi lăsase netulburați și senini, plini de duhul curat al vremii lor, luminați de pâlnia de soare strecurată printre ocnițele zidurilor…

Însoțită de boierul Gligorașcu, jupânița Gălășeasca intră în biserică, apropiindu-se de altar, ale cărui icoane le sărută în șir; după care se retrase înapoi, în partea rânduită femeilor… Gligorașcu îi arătă furiș, mai mult din ochi, pe Duță. Venind spre el, jupânița îl întrebă de sănătatea lui Iancu, de timpul când avea să se înapoieze peste Olt, dându-i scrisoarea pe care o avea gata. Duță o vârî în sân, încredințând că boierul Iancu este sănătos și că scrisoarea jupâniței îi

va spori mulțumirea sufletului.

— Să aibă încredere în Dumnezeu și în dreptatea neamului! Din partea mea, numai gânduri de bine…

Se închină în fața icoanei Maicii Precista, de la stâlpul din dreapta al pronaosului, o sărută și plecă… În urma ei, boierul Gligorașcu ieși, având statura și pasul mândru, cu capul puțin aplecat spre piept, ca sub îngreunarea unor gânduri ce sporiseră în clipa acestei întâlniri…

Tulburat, Duță își șterse cu podul aspru al palmei o lacrimă încurcată în scaiul genelor, se închină și el și plecă…

— Să mergem, frate-meu… Ai pus să se bată potcoavele de la picioarele dinainte ale calului?

— L-am potcovit din nou pe de-a rândul…

— Cu atât mai bine; atunci o să pot pleca fără zăbavă…

Se înapoiară acasă; abia intrat pe poartă, Duță fu chemat din nou în iatacul boieresc, unde Gligorașcu îi dădu și răspunsul său scris.

— Când ai de gând să pleci, Duță?

— Chiar acuma, boierule… Nu mai am de ce zăbovi…

— N-are să-ți fie greutate să iei drumul întorsului, fără ca să fi hodinit cât trebuie?

— Nicidecum, boierule!… Că vorba cântecului:

Drumu' împărătesc,

Și calul boieresc…

Mie nu-mi rămâne de împlinit decât mai nimic…

Gligorașcu zâmbi mulțumit, slobozindu-l să poată pleca.

Când se văzu din nou în șa, se însufleți într-atât, că nu putu să-și strunească pofta de a da un chiot ascuțit, prelung, haiducesc… Calul ciuli din urechi, tremurând din toate firișoarele trupului, icnind în salturi de zmeu… Odihna și grăunța din belșug îi întinerise vâna.

Străbătu podul în privirile uimite ale orășenilor, scăpând pe barieră, pe drumul bine cunoscut acum. Când se crezu însă mai descurcat auzi dinapoia lui tropot de cai și gură de oameni care îi luaseră urma, bănuind a nu fi lucru curat cu el. Opri, lăsându-i să se apropie; când socoti să fi ajuns la bătaia unui foc de pistol, slobozi amândouă țevile, răsturnând doi dintre slujitorii stăpânirii…

Strânse apoi puternic pulpele în coastele calului, lăsând restul urmăritorilor buimăciți și înspăimântați.

Până la Bucovăț, drum de alte două zile și două nopți, merse fără să-l mai doară capul, au de vreun necaz hoțesc, au de vreunul de-al stăpânirii…

CRĂCIUN, CA NEOAMENII

Iarna căzuse vrăjmașă, căptușită cu ger și crivăț. Apele prinseseră coajă groasă, iar sălbăticiunile bântuiau, înfometate, răzbind prin oboarele vitelor, după pradă. Drumurile, înfundate de troiene, se ștergeau cu totul, până în inima satelor și orașelor, nelăsând slobodă trecerea oamenilor dintr-un loc în altul. Noaptea sub cerul luminat de stele cât aria, codrul trosnea de ger, împreunându-și zgomotul cu urletul fiarelor.

Iancu își întocmise iernaticul în așezarea lui de la Chilii, lăsând câte doi oameni de strajă la răscrucile dinspre Corlătești și Fălcoi, în bordeie rămase pustii.

Aveau adunate merinde, pulbere și plumbi. Din când în când, mergând pe sub malul Oltului, ieșeau din vizuină, ducând prin satele în care știau nevoia, bani de ajutor. Aveau gazde de credință care, primind daniile, le împărțeau după dreptate, fără să spună din mâinile cui erau aduse.

Neamurile și oamenii stăpânirii îl țineau fugit peste Dunăre, pe unde își avea rude, sau prin vreun sat de munte, găzduit la careva dintre prieteni.

Zilele se scurgeau greoaie, pline de urât. Din Fălcoi, veștile veneau dese, totdeauna rele și pline de deznădejde… Strâmtorați dinspre partea nutrețului, mugetul vitelor sângera inimile oamenilor… Deși îndestulați bănește, nu aveau unde găsi nici măcar un loitrar de șovar, cu care să le mintă burțile… Bântuielile dese și sălbatice ale poterilor le scurtaseră răsuflarea și viața… Popa Dobre trecuse în lumea drepților, lăsând satul fără sprijin duhovnicesc…

Iancu mucezea întins pe o laviță fără așternut, fumând din ciubuc și înmulțind tot felul de gânduri… Firea lui deschisă și veselă mocnea, zgândărită doar de poveștile cetașilor, înapoiați de prin satele în care erau trimiși… Peste tot locul, nădejdile legate de răzmerița lui Iancu se întețeau, încălzite de basme și cântece, de zvonuri care bântuiau nepregetat…

După cum îl înștiințase din timp, jupânița Sultana nu se înlesnise să ia drumul Coțofenilor, lipsindu-l astfel de bucuria sufletească a întâlnirii cu ea… Era însă încredințat că nu-i poate purta decât gânduri de bine, de dragoste caldă și curată pentru toata fapta și firea lui.

Numai neamurile, rușinate de moarte, stau sub apăsarea grea a tot felul de presupuneri și bănuieli, cătrănite mai mult de gurile ciocoiești… Veniseră sărbătorile Crăciunului, și prin casele lor, înșirate pe ulița din deal a Caracalului, bucuria lor se limpezea în silă… Înapoiați cu toții de prin satele prin care-și aveau moșiile, rămâneau închiși prin case, necutezând să mai dea ochi cu prietenii.

Strânși ca în fața unui mare necaz, hotărâseră ca sărbătorile să le facă împreună, ușurându-și astfel mâhnirea cășunată de faptele fratelui mai mic.

După ce ascultaseră slujba la Maica Domnului, la a cărei zidire și înfrumusețare nu pregetaseră să ajute, se așezară în jurul mesei, dimpreună și cu puținii oaspeți poftiți. În locul de cinste sta bătrânul paharnic Costache Jianu, având pe de lături pe cei trei copii: slugerul Amza, medelnicerii Dumitrache și Mihalache, toți cu jupânesele lor, pe nepoții Fană sărdarul, Stănuț, Apostol, Zinca și Păuța… Apoi, cinstitele fețe boierești ale dumnealor postelnicul Stoica Boruzescu și medelnicerul Constantin Greceanu cu jupâneasa Safta; Gheorghe Cioabă, Dinca Moga, Radu Cojocariu, Stan Toma și Nicolae Băcanu, negustori cu vază și ctitori de biserici, cu care boierii Jieni aveau prietești și legături de negoațe, mai ales cu piei de oaie, pentru capantiii cetăților turcești de pe malul Dunării… Și unul, Pârvu Ieromonahul, viță de-a Jienilor, călugărit pentru cine știe ce păcate, abătut, în pragul bătrâneților, prin locurile tinereții lui…

Boierul Costache, împlinind un creștinesc obicei, își scoase șișlicul de pe cap, binecuvântând belșugul mesei, închinându-se cucernic, cu ochi înlăcrimați, la gândul fiului ieșit din ascultare și fugărit ca neoamenii printre sălbăticiuni…

Dumitrache adusese lăutarii de la Corlătești, chibzuind că ar mai putea risipi din tristețea bătrânului paharnic, făcându-l să-și întoarne sufletul și gândul în tinerețe, când, din auzite, păcătuise și el întrecându-se cu nesocotințele.

Țiganii aveau poruncă să-i zică numai de inimă albastră și nimic de-ale haiducilor… Cântecul lor însă o lua razna prin grindurile Stejeroviței, prin codrii bântuiți de neguri și de taine ale Cioroiului, prin zăvoaiele Oltului și Oltețului… Lăsându-se duși de arcuș, întorceau doine în care plângeau durerile neamului, cu sfârșit aducând a blestem și plecare în haiducie…

Bătrânul asculta tăcut, dumicând bucățile încet, cu gândul și inima tulburate, întoarse către anii tinereții lui frământate sau pe urmele lui Iancu, mezinul…

Erau pe masă vânaturi din pădurea Corlăteștilor, a Svorscăi și a Fălcoiului, pește din copcile Grojdibodului, carne de mistreț din stuful de la Gura-Padinii, vinuri de deal și de șes… Toate se consumau însă greoi, în silă, aducând mai mult a praznic de trei zile, decât a sărbătoare a unei bucurii creștinești…

Înserarea îi găsi la masă, bând cafele și purtând taifas cu privire la greutățile vremii și nevoilor de obște. Jupânițele, ca după obicei, se adunaseră într-o încăpere vorbind despre lucruri muierești, lăudându-se cu sporul mâinilor sau cu daniile făcute sfintelor locașuri dc închinăciune… Aceste danii se risipeau până la mănăstirile de sub

munte, la Hurez și la Bistrița, la Tismana și Polovragi, unde, după îndemnul sufletului, boieri și negustori porneau cară încărcate cu bucate, cu vin, ceară și miere, cu icoane scumpe și veșminte lucrate de mâna lor…

Lăutarii îngenaseră cântecul, fiind dați în seama logofătului spre a fi îmbucăturiți, ca să-și poată începe slujba mai cu temei.

Dincolo de zidurile curții boierești, Caracalul, pitit printre salcâmi, se adâncea tot mai mult în beznă și tăcere. Câteva fânare ardeau, chiorâș, la temniță, la pârcălăbie și prin curțile boierești… Caraulele, răzbite de ger și de urât, se trăseseră pe la casele lor sau prin cârciumi, scăpând astfel de crivățul care șuiera mai vrăjmaș ca oricând.

Spre miezul nopții, când masa se pornise din nou cu temei, Iancu apăru în pervazul ușii, având mustățile prinse de sloi și fața pișcată de ger.

— Sărut dreapta, cinstite tată și boier Costache!… Bine v-am găsit, fraților, și la mulți ani!… Știam că nu vă tihnește fără mine, și am ținut să vă fac pe voie!…

Făcând această urare își scutură de tocul ușii cizmele și căciula de noaten, intrând apoi în odaie. Jupânițele și copiii erau gata să leșine de spaimă; bărbații, înmărmuriți și ei, priveau chipul lui Iancu, nevrând să creadă ochilor că cel ce se arătase lor era într-adevăr omul pe urmele căruia se țineau poterile și arnăuții.

Tulburat de bucurie și mirare, bătrânul paharnic se ridică de la masă, venind spre fiul cel pierdut, cu brațele întinse:

— Dumnezeu s-a miluit de bătrânețele mele și te-a trimis, Iancule!… Așază-te la masă și fii binevenit!… Doamne, încotro ești, ca să-ți pot mulțămi!… Aduceți de-ale gurii, jupâneselor! Și vin de-al lui Dumitrache, că este mai ros și moaie înghețul din vinele omului!… Ei, ce ziceți de una ca asta, copii și boieri dumneavoastră?… Nu este așa că Dumnezeu tot mai colindă pe pământ și dă semne de milostenie și iertarea păcatelor?…

— Așa este, boierule!…

— Așa este, medelnicereasă Safto?… Așa este, postelnice Stoica?… Îl văd, și parcă mi se lumină într-un vis de sfârșit de Păresimi, când trupul omului este ca fulgul și cugetul ca al pruncului de țâță!… Bucurați-vă și ciocniți câte o oală pentru ceasul ăsta, de care m-a învrednicit Dumnezeu, înainte de a închide ochii!… Unde ești, logofete Voinea?… Adu, bă, un șâștar cu vin și pune-l la mijloc, să ne putem cinsti și noi, ca într-un ceas de mare bucurie!… Să vină țiganii mai repede ca să-i zică din scripcă!… Să trăiți, copii și boieri dumneavoastră!…

— Să trăiești, boier Costache!..,

— Să trăiești, Iancule!…

— Mâine să puie caii la sanie, că plec la București… Am să fac

mijloc să pot cădea la picioarele domnului, pentru iertarea nesocotințelor tale, făgăduindu-i să răscumpăr toată deșugubina de mi-or pretinde-o… Și bătrânețele și cinstea obrazului meu au să tragă în cumpăna judecății domnești, dându-te iarăși cinului tău și omeniei!… Să faci bine, dumneata, jupân Nicolae, să repezi mâine dimineață câte cinci oca de lumânări de ceară, câte o oca de untdelemn curat și câte o sută de dramuri de tămâie, la Maica Domnului și la Toți Sfinții… Să mă treci cu ele la catastif, și poftim și câte un galben mare pentru liturghie, ca să-i pomenească pe ăi vii, fără vreo ciunteală ca până acum…

Iancu goli paharul cu vin, zâmbind. Nu legă nici un fel de vorbă în privința gândurilor lui, căutând mai ales să fie în voia bătrânului paharnic, a cărui inimă părintească sângerase destul… Frații și oaspeții ciocneau paharele des, bucuroși că năcazul cu care-i încercase soarta, se limpezise a bine… Cu toții erau în același gând, că lucrurile se puteau îndrepta, mai ales că-l aveau pe Gligorașcu, om apropiat și cu trecere la curtea domnească.

Lăutarii, necălcând porunca boierească, fereau cântecele de haiducie, cu toate că erau meșteri în ele și se simțeau râcâiți la inimă.

Iancu, ținându-și obiceiul vechi, cântă din gură doine și cântece auzite pe la nunțile țărănești sau petrecerile de care nu se sfiise în viață… Când să se lumineze de ziuă, țiganii își dădură în petic și începură să dea glas inimii:

Și-apoi verde măghiran,
Auzit-ați de-un Jian,
De-un Jian, de-un căpitan
Ce-a dat spaima în divan…

Iancu își ascultă cântecul, tăcut, cu fruntea răzimată în podul palmei… Prin minte îi goneau amintiri de prin locurile bătute, cu nevolnici și oameni încruntați și gata de luptă, cu primejdii de moarte și liniști de codru și ape.

Chipurile mesenilor se ștergeau cu încetul, răsărind în locurile acelea ale cetașilor lui, țărani cu sânge curat și viu, în a căror minte se cuprindea, întreagă, înțelegerea faptelor și folosul de obște întru care erau plecați…

În jurul mesei se rânduiau, viguroși și dârzi, logofătul Oană, ceauș Duță, Duduveică, Bâțan, Zaharia Robu, Mărin Vântu, Ilie și Pantelimon ai călugăriței, Dincă, Țiplu, Nicolae Rusu, Ștefan Stânguleasa, Ion Turcitu, Preda Lupu, Nică Matei…

Și-i părea că toți flămânzesc așteptându-l, căutând să prindă în auz nechezatul calului sau chiotul de bucuria înapoierii între ai lui.

Cântecul lăutarilor îl purta tot mai departe de locul petrecerii, pe drumuri de coastă și văgăuni, pe la răscruciuri strejuite de fântâni cu

ghizduri prăbușite, prin hanuri părăsite de oameni, pretutindeni pe unde umblase, căutând să închipuie neînțelesul lui vis de schimbarea rânduielilor nedrepte…

Hihihiii, murguleț, hii,
Că destul ăi hodini,
Codru când o-ngălbeni,
Puștile mi-or rugini,
Oasele mi-or putrezi…
Fugea murgul cât putea,
Potera nu-l ajungea…

Ținuse să pice la o zi mare ca a Crăciunului la masa lui taică-său și acum lucrul era împlinit… Lăsându-i pe toți să se bucure în voie de întoarcerea lui la pocăință, Iancu goli un pahar cu vin, pe nerăsuflate; își strânse taclirul în jurul burții și ieși afară, chipurile să se mai învioreze în aerul dimineții…

Din ceasul acela, spre deznădejdea neamurilor și a oaspeților, dus a fost… Cercetate, slugile mărturisiră că boierul Iancu își încălecase murgul, topindu-se ca năluca în pulberea de zăpadă viscolită.

Auzind, boierul Costache căzu la pat, bolnăvindu-se de inimă rea… În fața icoanelor, genunchii lui tremurau în mătănii prelungi, iar buzele îi rosteau tânguiri pornite din inimă:

— Doamne, nu vreau să păcătuiesc, au cu mânia, au cu blestemul sau întristarea mea!… Dar prea sunt încercat de osânda Ta și sufletul mi-este pârjolit de vâlvătaia năcazului cu care sunt cășunat!… Și numai Ție mă rog pentru izbăvirea și iertarea păcatelor, pe care din slăbiciunea minții să le fi făcut…

Abia plecat în oborul conacului din Chilii, Iancu dădu gură să se adune oamenii, având să se pogodească asupra unor rânduieli ce nu puteau zăbovi. Cetașii se adunaseră într-una din odăi, adăstând să audă din gura boierului poruncile ce se cereau atât de grăbite.

Iancu intră în mijlocul lor, dându-le ocol cu privirea, spre a le cântări inima și curajul.

— Băieți, stăm în așteptare de oaspeți; plecând din casa tatei, nu se poate să nu fi fost vestit pârcălabul și sărdarul Iamandy, pus anume în capul poterilor ca să mă aibă prins… Obrazul boierilor cu care am cinstit o cană cu vin, îi îndatorează să facă acest lucru; sunt la locul lor și nu-i socotesc vrăjmași… Pregătiți-vă armele și încărcăturile; scoateți caii din grajd și adăpostiți-i peste Olt, prin coșerile Comanilor. Să fie cu șeile pe ei și cu patru oameni de pază… Jumătate dintre voi, ăi de ochiți bine, să stați la ferestre; restul umpleți șușanelele, ca să nu fie zăbavă și să dăm poterașilor timp să se apropie… Treceți cu toții la treabă, și să nu vă temeți de nimic: iaca, un zaiafet de praznic mare, în care datori suntem să ne omenim oaspeții așa cum li se cuvine…

Zâmbetul lui Iancu întări inimile cetașilor… Fiecare se apucă să încerce cocoașele puștilor, cremenea și iasca… Luară de pe polițe băsicile cu pulbere, măsurându-le cu năpârstoace potrivite pe încărcături… Traseră grinzile de-a lungul ușilor, și caii îi porniră peste podul de gheață al Oltului.

Către vremea prânzului, câinii începură să bată furioși, spre partea din dos a conacului… La ferestre voinicii așteptau atenți cu cocoașele șușanelelor ridicate… Curând, câinii se porni.

— Ho, bă Dudău… Ni, Grozeo… Marș cățea afurisită, să nu-mi dai nădragii de pagubă…

— Sunt oameni de-ai noștri!…

— Este Mărin Vântu și cu de-alde Ion Turcitu…

— Dă-le drumul înăuntru, să le auzim vorba…

Cei doi voinici, asudați de fugă, dădură buzna în casă.

— Boierule Iancu, vine potera!…

— Ce vorbești, mă?… Și ți s-a tăiat răsuflarea din nimica toată?…

— Sunt mulți… Mai bine de-o sută!… Au și arnăuți călări… Vin cu sărdarul de la Fundul Vornicului…

— Bine, mă; acum ce-o fi, să fie!… Noi, cum vezi bine, nu dăm dosul și stăm să-i primim cum se cuvine… Dați-le câte un gât de prăștină, să-și mai întărească sufletul din ei… Și pe unde zici, mă, că au luat-o?…

— Pe drumul ăl mare…

— Păi nici nu li se îndemâna prin altă parte!… Li se aninau ișlicele de crăcile copacilor!… Gătiți-vă și voi armele… Doamne, fă ca în ziua asta mare să putem cresta un semn de pomină, pentru noi și pentru neam!…

Liniștiți, cu țevile puștilor răzimate de pervazul cercevelelor, așteptau cu toți să vadă, ivindu-se printre copaci, apropiatul poterii… Ceea ce nu întârzie prea mult…

Hărțuiți de lătratul câinilor, primele împușcături ale poterașilor făcură să răsune codrul de schelălăitul dureros al acestor animale de credință, însângerând albul zăpezii.

— Ne-au omorât câinii…

Iancu încruntă sprâncenele, ochind atent; glonțul șuieră scurt, miruind fruntea unui ceauș de arnăuți… Ceilalți ostași, slobozind și ei țevile șușanelelor, așternură locului câte un trup de poteraș…

— Merge bine, băieți!… Dacă om ține-o tot așa, o isprăvim cu ei înainte de scăpătatul soarelui…

Dinapoia poterii, glasul sărdarului Iamandy se ridica subțiratic:

— Dați-vă prinși, tâlharilor, altfel vă ucidem pe toți! Împușcați, băieți, să nu ne scape unul!…

Iancu luă o pușcă, plină până în gura pâlniei, slobozind-o. Calul sărdarului necheză prelung, poticnindu-se în bot.

— Câinele, a scăpat… Ochiți bine și feriți-vă de după ziduri…

— Până-n seară mai este timp, și poate că s-o alege la un fel, boier Iancule!…

— Dați-vă prinși, și aveți de la mine toată cinstea și slobozenia!

— Dați foc, copii, să avem ce vârî în copci, pe sub gheața Oltului!…

— Aoleo, boier fără credință, mi-ai rupt fluierul piciorului!

— Am să te scurtez până la cap, ca pe vipere, ciocoi dobândit!… Că pentru altă pricopseală nu te vei fi înfățișat în oboarele mele!… Așa, Pantelimoane!… Așa, logofete Oană! Nu le dați pas spre spatele conacului, băieți!… Vedeți de neferii ăia cu iminei și cu cealmale!… Caliciți-i pe viață, că sunt cu toții străini și ne-au nădușit zilele!

— Se văd venind alții proaspeți, și au să ne prididească…

Iancu se uită atent, în lături; dinspre partea Fărcașului zorea o poteră nouă, cu un căpitan înaintea ei… Pocnetele puștilor făceau să hăuiască pădurea, până departe, spre Fălcoi și Cioroi, zbârlind părul fiarelor și îngrozind sufletele oamenilor chirciți prin bordeie. Așchii de lemnărie și bucăți de moloz săreau, mușcate de plumbii poterașilor, deschizând găuri în ascunzișul voinicilor…

— Fraților, lucrurile se întorc pe dos și ne stau împotrivă… Să nu ne dea foc și să pierim ca șoarecii… Scoborâți prin beci și luați-o prin hrubă, să ieșiți în marginea Oltului… Dă foc, logofete, să nu prindă câinii de veste că am fugit… După, să așezi săculeții cu praf și fitilul sub pragul bolții… Să-i prăbușim gura, ca să le putem pune tagă…

— Dar dumneata ce mai aștepți?

Iancu trase încă un foc, nimerind pe sărdar în umăr.

— Asta așteptam!… Sări și tu jos, să putem ajunge la timp… Pentru astăzi este destul cât am făcut!…

Luând-o prin gangul deschis în fundul beciului, cetașii orbecăind prin beznă, ajunseră la malul Oltului… De aci, trecând peste gheață, intrară în Comani, unde-i așteptau caii înșeuați. Încălecară cu toții, gata de drum; în urma lor, bubuitura puternică a pulberii vestea prăbușirea gârliciului, înfundând drumul scurtat pe care i-ar fi putut ajunge.

— Au lipsește vreunul dintre voi?

— Niciunul!…

— Atunci, slavă Domnului, putem porni… Cam câți să fi căzut dintre poterași?…

— Eu cred că pe puțin treizeci…

— Să-i aibă în suflet sărdarul!… Ce-au căutat, aia au găsit! Scoborâm la crama de la Plopii-Stăvilești. Și dacă ne-o căuta cumva și pe acolo…

— Ne găsesc sigur!… Cât privește pulberea și plumbii, ne-au rămas să îndestulăm șapte potere…

Iancu se înveseli de-a binelea.

— Bine ai vorbit, Duduveică!… Că doar pe altceva nu suntem pușI!…

Văzând că în nici un fel nu-l putea avea prins, sărdarul Iamandy îngroșă prigoanele împotriva oamenilor din Fălcoi și a celor din satele pe unde dovedea că poposise Iancu. Conacele Jienilor ajunseseră beilic arnăuțesc, fiind cercetate des, în puterea nopții, prin toate încăperile și ascunzișurile. Lacom să-i dea de urmă, nu mai cunoștea nici cinstea cuvenită boierilor, nici prieteșugul cu care fusese legat de ei. Îi socotea tăinuitori ai celui plecat în haiducie, și nu mai alegea mijlocul de a-l găsi… Jienii răbdau câinește, neavând cui se plânge, știind cât de greu ar fi putut fi ascultați și crezuți… Așteptau să se limpezească lucrurile, în felul de a-l hotărî pe Iancu să se înfățișeze judecății divanului, nădăjduind în răscumpărarea pagubelor și mila lui Vodă Caragea.

Drumurile rămâneau însă fărâmate, iar urmele lui Iancu șterse… De la ciocnirea cu potera în Chilii, parcă-l înghițise apa Oltului. Până să se dezmeticească cârc-sărdarul din leșinul și durerile rănilor, viscolul șterse urmele de copite ale cailor; astfel că poruncile lui de a fi ținut din scurt și lovit din nou nu-și putuseră avea împlinirea… Neputând găsi nici un semn după care să-și poată da cu socoteala încotro o apucaseră, poterașii țărani cu mintea înfierbântată și lesne de sucit intrară la bănuială că Iancu ar avea puteri peste cele pământești; ceea ce le mări teama de a sta împotriva lui, făcându-i greu de urnit pe drumuri de noapte sau neumblate până atunci…

Calicit de bani și de sănătate, amărât de a se vedea mereu păcălit sau înfrânt, furia cârc-sărdarului întrecea toate marginile firii omenești… Se grozăvise spătăriei și agiei să le ducă plocon pe Iancu Jianu, și acum lucrurile se cârmeau a slăbiciune și rușine…

Așezat în fruntea pâlcului de arnăuți, se proțăpea dinaintea curții a câte unuia dintre frații lui Iancu, izbind cu botul cizmei uluca; când i se arăta altcineva decât stăpânul, cârc-sărdarul urla cât îl ținea beregata:

— Să vină câinele de stăpânu'tău!…

Neavând încotro, boierul scobora scările și, călcând peste zloată și glod, se înfățișa omului stăpânirii…

— Care-ți este porunca, cârc-sărdare Iamandy?…

— Să-mi spui unde se ține ascuns tâlharul!

— Crede-mă, m-am ostenit mai mult ca oricare, însă n-am putut să-i aflu de știre!… Că nouă ne este destulă otravă să ne vedem necinstiți de bănuială, călcați fără socoteală și scurtați din munca și agonisita noastră… Am trimis tot felul de oameni care să colinde satele și pădurile, am lăsat vorbe pe la gazde și prieteni, cerându-i să se miluiască și să ușureze osânda noastră!… Toate au fost însă fără nici un fel de spor!…

Zâmbind batjocoritor, cârc-sărdarul se întorcea către baș-beșleagă

și arnăuți:

— Să-l căutați din nou, până sub așternutul jupânesei, și să mi-l găsiți!… Și dacă i-ăți da de urmă, să-l ferecați în lanțuri și să dați foc casei și acareturilor!… Știu că lucrul te supără, boierule, dar altfel nu este cu putință să-l putem stârpi și să arătăm ascultare poruncilor domnești!…

Boierul, cu mâinile așezate cruciș și capul aplecat spre piept privea la batjocura, de atâtea ori repetată, cu care îi era călcată casa, bunurile și cinstea, fără să aibă puterea de a se împotrivi…

— Fie cum te îndeamnă cugetul și obrazul, cinstite cârc-sărdare!… Dumnezeu este sus și o să le plătească pe toate după cuviință!…

— Spune-mi unde se ține dosit, boierule, și nu te mai văicări!… Altfel, lucrurile au să se înăsprească mai rău!…

— N-am nici o putere, vai de păcatele mele! Luați-mi și viața, dacă vreți, dar nu-mi cereți ce nu pot eu împlini!…

Trecuseră sărbătorile de iarnă și vremea prinsese a se îndulci. Se părea că o să înceapă dezghețul și că primăvara sta pe aproape. Tristețea se lăsa tot mai greu peste casele Jienilor, știind că o dată cu dezghiocarea mugurului, haiducia lui Iancu va începe din nou, mai cu temei. Frații și bătrânul paharnic Costache tremurau de grija întâmplărilor de mâine… Neliniștiți, ciocoii își cărau bunurile către adăpostul orașelor, temându-se să nu încapă pe mâinile lui Iancu.

Pământurile erau lucrate sub privegherea vechililor și logofeților, care-și făceau mână bună pe lângă oameni, spre a nu cădea în pâra Jianului și a-și trage păcatele când nici nu gândeau… Peste tot viața țăranului se îmbunase, fiecare apăsare stând sub temerea de a nu fi ajunsă la urechea haiducilor, care colindau de la un capăt la altul al județului, fiind un făcut ca să cadă la timp potrivit, tocmai acolo unde era nevoie.

Poterile bântuia bezmetice, picând tot după călcările haiducilor, când urmele lor erau șterse cu desăvârșire. Cârc-sărdarul afurisea și urgisea satele, dând focului și jafului așezările oamenilor care cădeau în bănuiala de a-i fi ținut partea Iancului.

De cum începuse să se crape mugurul codrului, haiducii se arătaseră, tăind drumul cociilor de poștă, jefuind lăzile cu bani ale ciocoilor, băgând în sperieți capantiii plecați după cumpărături pe prețuri de nimic, pentru trebuințele raialelor de pe malul Dunării… Pe la hanurile pe unde altădată bântuiau slobode cetele de pazvantii, cealmalele scoteau cap tot mai rar, jăcmăneala împuținându-se ca niciodată…

Cârc-sărdarul, căzut în bănuială de slăbiciune, nădăjduia tot mai puțin să-și spele obrazul, prinzându-l.

Încercând vechiul mijloc de a lăsa vorbe și slobozi scrisori pline de amăgiri și făgăduieli, nu ajunsese la nici un rezultat. Iancu, cunoscând

pățaniile altor haiduci care căzuseră în plasa lui Iamandy, se ținea ferit, nedând crezare vorbelor lui…

Auzind că-și reparase conacul, Iancu mai dădu o raită pe la Fundul Vornicului, dându-i din nou foc, scurtându-l până la temelii.

Furia cârc-sărdarului începuse să aducă a nebunie; își înmulți poterașii, punându-le în frunte căpitani întăriți cu cărți domnești și ghiftuiți de făgăduieli, pe care-i așeză la capete de drumuri, pe la răscruci, prin sate… Isprăvniciile, ridicate ca una, forfoteau de-a lungul potecilor, bătând poienile și văgăunile, înnoptând pe unde credeau că vor putea întâlni ceata haiducilor.

În această fierbere de pomină se scurse vara anului 1818.

Toamna se apropia, parcă mai săracă și mai tristă; ogoarele, rămase pârloagă, rugineau năpădite de mărăciniș, lăsate pentru pășunatul vitelor numai piele și oase… Codrul își rărea frunza și cântecul păsărilor, fremătând sub clătinarea vântului dinspre răsărit, tresărind sub trosnetul de uscătură frânta din trunchi…

Iancu se trăsese din nou la cula din Plopii-Slăvitești, unde iernase odată și în care se simțea departe de ochii poterașilor și mai sigur pe culcuș.

Volbura haiduciei, cotropindu-l cu totul, nu-i mai fusese aminte de nici unul dintre prietenii de care era legat sufletește… Astfel că nu-și mai abătuse drumurile pe la nici unul dintre ei.

Viile se culeseseră, iar cramele erau rămase pustii; ascunzișurile lor se arătau prietenoase, mai la fiecare pas… Ploile, căzute fără socoteală, desfundaseră bruma de drumuri, făcându-le tot mai greu de străbătut… Cârc-sărdarul și oamenii lui se așezaseră în Caracal, răcorindu-și necazul înfrângerii în tot felul de nelegiuiri făcute fraților lui Iancu.

Toate foloasele haiduciei lui erau astfel plătite cu dobândă de acești nevinovați…

*

În casa slugerului Amza se adunaseră paharnicul Costache, bolnav și amărât de moarte, medelnicerii Dumitrache și Mihalache, umbre ale voiniciei și mândriei lor de altădată, spre a se sfătui ce mai pot face ca să scape de necaz.

Toți patru păreau neputincioși și fără de nădejde, cocoșați de belelele cu care erau cășunați și pentru care nu găseau crezământ… Dându-și cu socoteala în fel și chip, nu găseau nici o urmă pe care să se poată pune, spre a da ochii cu Iancu și a-l hotărî să se întoarcă pe calea ascultării, scăpându-i și pe ei de osândă.

Într-un târziu, bătrânul Costache Jianu aruncă o părere, venită din senin:

— Să te duci tu, Amzo, la București și să ceri domnului milostenie

pentru casele noastre… Că altfel ne facem seama, sau apucăm și noi calea codrului!…

— Așa am să fac!… Altfel n-avem încotro!

— Drumurile stau să se desfunde, și n-ar fi bine să zăbovești plecarea…

— Am să mă urnesc chiar mâine… Drumul și așa este destul de lung și de greu… Poate că mila lui Caragea are să acopere câinoșia cârc-sărdarului…

Luminați ca de un gând bun, boierii se ridicară, plecând spre casele lor mai împăcați sufletește. În poartă și pe drum dădură ochii cu tot felul de oameni de nimic, iscoade de-ale pârcălăbiei, puse să le supravegheze umblările; oftară din adânc, dându-și seama că erau ținuți mai rău ca tâlharii codrului și ca cei de pe urmă dintre mișei…

Înainte de a se lumina de ziuă, cu toate că cerul se lăsase jos posomorându-se, Amza se sui în butcă, punându-se pe drumul Bucureștilor. În sufletul lui se gândea că mai bine să se lase pierit de osteneală sau mâncat de fiare, decât să mai rămână să tragă mișeliile lui Iamandy…

Caii suflau din greu, opintind să scoată butca din gloduri, plimbând-o peste șanțuri și hârtoape înecate de lut frământat.

Trecu Oltul, grăbind pe drumul de poștă, ca să ajungă înainte de a se înnopta la Slatina. În dreptul Plopilor-Slăvitești însă, caii, slăbiți și făcuți spume, începură să încetinească pasul, lăsându-se cu totul în șleauri. Drumul părea din ce în ce mai greu, amenințând să-i lase în mijlocul codrului, în bătaia ploii care venea împestrițată cu spic de zăpadă. Chiuiturile și sudalmele surugiilor se dovedeau fără folos. Boierul Amza hotărî să oprească, spre a da cailor răgaz de odihnă. Oamenii aprinseră focuri de vreascuri, ca să se încălzească și să sperie sălbăticiunile care le dădeau ocol.

Când odihna li se părea mai spornică, din mijlocul codrului se apropie de ei patru bărbați, înarmați și zburliți, care îi întrebă de socoteala pe care o aveau.

— Dar încotro, măi creștinilor, pe drumuri din astea atât de vrăjmașe?

— Ia, spre București, păcatele noastre!

— Și cine este boierul pe care-l plimbați pe așa vreme?…

— Boierul Amza, de la Grojdibod din Romanați!…

Auzind, toți patru înlemniră; dintre ei se desprinse unul, apropiindu-se de butcă.

— Să trăiești, frate Amza!… Ale cui păcate le tragi de te-ai pornit pe greutatea asta de drum, ca să-ți scurtezi zilele și viața?

Slugerul își scoase capul din gulerul șubei, privind aiurit spre chipul lui Iancu.

— Tu ești, frate Iancule?… Iacă, trag păcatele cu care tu ai vrut să

ne îmbucuri viața!… Și m-a prins slăbiciunea cailor și urgia vremii, aici, în mijlocul codrului!… Așteptam să li se dreagă vâna, ca s-o pornim mai departe…

Iancu își lăsă capul spre piept, încercat de mâhnire și părere de rău…

— Păcatele sunt numai ale mele!

— Dar le tragem cu toții, și încă din greu!…

Prididit de obidă, slugerul își întoarse podul palmei, ștergându-și lacrimile…

— Că de când ți-a fost drumul a haiducie, casele noastre n-au mai fost case, iar viața noastră a fost numai amărăciune și venin!… Dacă ai fi murit, Iancule, vremea ne-ar fi alungat tristețea, și patima ne-ar fi fost mai ușoară!… Dar așa, rușinați de pretutindenea, călcați în puterea nopții și cercetați pe de-a rândul, mereu pe drumul pârcălăbiei, cu muierile și copiii spăimântați la tot ceasul, lucrul a ajuns peste puterile răbdării!… Tata a ajuns să-și blesteme zilele de le mai are, bolind cu sufletul și trupul… Conacele noastre au ajuns de beilic, iar arnăuții își fac râs de munca și strânsura noastră… N-o mai putem duce așa, frate!… Ajunși la aman, m-am pus pe drumul Bucureștilor, ca să mă înfățișez lui Vodă Caragea și să-i cer, pentru mine și toți ai noștri, să ne scurteze sau osânda sau zilele!…

Pentru întâia oară în viață, Iancu simți cum i se împăienjenesc ochii și-i slăbesc picioarele… Se rezemă de latura butcii, ținând capul mereu în jos…

— Ai vrut să fericești pe alții, și ne-ai înglodat pe noi în necazuri!… Satele noastre sunt mai hăcuite ca mai înainte, fiind îndatorate să hrănească poterile, răbdând fumul de ardei și bătaia la tălpi, bănuiți că ți-ar ști de urmă!… Pământul a rămas pârloagă, nevrednicindu-ne să mai aruncăm sămânță, știind că nu ne-am putea bucura de rodul lui. Am ajuns bătrânețe grele, cum nici vrăjmașilor noștri nu le-am dorit vreodată!…

Înapoia celor doi frați, surugiii și cetașii ascultau tăcuți, cu bărbiile sprijinite în piept.

Iancu încruntă din sprâncene, ascultând spovedania bătrânului sluger, rostită sub patrafirul cinstei și obidei de care nu se putea îndoi.

Se petrecea un fapt necuprins în planurile haiduciei lui, care-i îngenunchia voinicia și pornirile hrănite până atunci… Își dădu seama că lupta lui aprinsese pară pe foc, plină mai mult de strălucire și lumină, decât jeregai cu căldură temeinică… Și că nu putea stărui mai mult, fără să nu sminteasc atâtea rânduieli la care ținea mult!…

Se întoarse către ai lui, poruncindu-le:

— Aduceți, bă, cai de-ai noștri pentru schimb, și căutați de vă înapoiați pe la casele voastre, croindu-vă viața așa după cum v-o îndemna capul și Dumnezeu de sus!… Eu mă duc la București, cu alde

frate-meu Amza, să mă înfățișez judecății divanului… Și ce ne-o fi rânduit, om mai vedea și-om mai petrece…. Că stau și mă gândesc la vorbele unui bătrân de prin părțile noastre; nu este pomană bine primită dacă o faci ălor străini și pe-ai casei îi lași să flămânzească.

SFÂRȘITUL HAIDUCIEI

Vestea că haiducul intrase în București zăpăcise firea oamenilor… Neștiind cum stau lucrurile și care putea fi adevărul, fel și fel de zvonuri bântuiau prin lume, adunând-o în pâlcuri spre a le vântura, care cum i se năzărea.

Deși butca trăsese de-a dreptul la scările palatului domnesc din casele Ghiculeștilor, se găseau unii care să spună că l-au văzut petrecând la un han de pe podul Beilicului, alții, călare pe cal, înarmat și cu ceata voinicilor după el, iar cei mai mulți, oameni de-ai stăpânirii și arnăuți de toate neamurile, întăreau că a trecut legat în lanțuri, păzit de însuși cârc-sărdarul Iamandy…

De cum îi ajunsese zvonul în urechi, Gligorașcu grăbi călare spre curte, spre a vedea ce este de crezut… La capul de jos al scării, Iancu sta slobod, însoțit de slugerul Amza, așteptând porunca lui Caragea… Cum îl văzu, îi întinse brațele ca unui vechi și de cinste prieten, ceea ce uimi loaita ciohodarilor care sta pe de lături, păzindu-l, chipurile să nu-l scape din mână.

— Vere Gligorașcu, atât mi-a fost în putere să fac!… Dacă n-am izbândit pe deplin, să nu-mi băgați careva vină!… Poate că, mai târziu, timpurile vor fi mai darnice, și alți cutezători se vor ridica să împlinească ce pusesem gând!…

Gligorașcu își simți ochii umeziți, pricepând câtă amărăciune trebuie să se fi grămădit în sufletul haiducului, hotărând să se dea de voie pe mâinile călăilor…

— Vere Iancule, nu deznădăjdui!… Dacă o stea se stinge și scapă din bolta cerului, drumul ei, înainte de a se pierde, este dâră de lumină albă și curată!.. Iar oamenii temători de cele sfinte lăcrimează, simțind că s-a istovit o viață de om poate tocmai aceea în care nădăjduiau mai mult!…

Urcă apoi scările palatului, neștiind singur pe cine trebuia să caute, spre a-i cere să-l ajute pentru scăparea fratelui de sânge și de credințe…

Întâlni pe domnița Ralu, cutremurată și ea de vestea sosirii haiducului, bântuind pe la uși, căutând pe careva să i-l poată arăta, fără a-și primejdui viața…

Prinzând inimă, Gligorașcu o duse până într-un loc de unde putea vedea fața lui Iancu.

Haiducul, având capul înălțat și privirea limpede, ședea în picioare, călător cu gândul în trecutul din care abia se desprinsese… Din când în când surâdea, înviind în amintire câte un fapt al haiduciei lui, cu care să fi îmbucurat vreun suflet de om, câte un chip alăturea de care să se fi simțit mângâiat și odihnit…

Domnița Ralu se aștepta să dea ochi cu un om fioros, zburlit și

respingător… Chipul lui Iancu îi înmuie sufletul, asemuindu-l unui erou din basme, doborât în zdroaba de a împlini un ideal cuprins doar în înțelegerea lui…

Își aminti de spusele Sultanei și-l văzu aidoma lor: neînfricat și vijelios, voinic și dârz, blând și duios…

Pentru toată neliniștea și frământarea acestui om, pentru tot ce ostenise să izbândească și-și vedea acum risipit, domnița picură o lacrimă de părere de rău… Îl socotea pierdut, spânzurat în furcile ispășirii ce se vor fi ridicat în capul Podului Târgul-de-Afară, pigulit de ciori și clătinat de vânt… Un om al vremii, întruchipat din țesătura basmelor frumoase, apunea din răutatea oamenilor prididiti de lăcomie și sfoiag, afundați în stricăciune și minciună…

Mulțumi paharnicului pentru bunăvoință și osteneală, înapoindu-se în iatacul ei, în care o aștepta, plângând, Sultana…

— L-am văzut și eu, Sultana… Și plâng alăturea de tine voinicia acestui om, semănat într-un pământ uscat și sterp. Voi chibzui ce puteam face pentru el…

— Domniță, vina trebuiește căutată dincolo de faptele lui…

— Înțeleg și cred: este însă cutezător s-o putem spune… Îl iubești?

— Da, domniță!

— Și ai vrea să-ți fie soț?

— Da…

— Atunci să ne căutăm scăparea în înțelepciunea pravilelor… Poate că cei ce le-au croit își vor fi abătut gândul și la biata inimă omenească, înlesnind curățirea faptei și îndreptarea greșelilor, prin dragoste…

Rând pe rând sosiră la curte marele logofăt Iordache Golescu, vornicul Nicolae Văcărescu, banul Constantin Filipescu, Bălăceanu, Belu, episcopul Ilarion… Ochii li se aținteau asupra lui Iancu, iar sufletul le sângera văzând prăbușirea unei crângi din trunchiul năzuințelor lor.

Porunca lui Vodă Caragea veni, cerând ca haiducul să fie închis la agie, păzit bine și tratat omenește… Vodă, nelipsit de priceperea dezlegării unei pricini care putea să tulbure liniștea lui și a țării, nu părea pripit în hotărâri. Știa că Iancu este la inima poporului și nu vroia ca, dându-l pierzării, să-și audă noi blesteme și nemulțumiri: și că neamul Jienilor își avea vână puternică în tot cuprinsul Romanațului, până dincolo de Jii, putându-i fi de pagubă neprietenia lor. Drept care, gândind că puțină îngăduială și șiretenie nu-i putea strica, rămase să judece și să hotărască pe-ndelete…

Întrebați asupra osândei ce i se cuvenea, boierii tăcură chitic, cunoscând năravul lui vodă de a hotărî după capul lui, iar nu după sfatul lor sau scrisa pravilei…

Așteptau să-i audă vorba, după care să înțeleagă în ce fel trebuie s-

o cârmuiască și ei… Cel care de la început se rosti, spunându-și gândul, fu episcopul Ilarion, pentru care haiducia lui Iancu era început firesc al unui lucru de mult așteptat.

— Măria Ta, copilul căzut în greșeală nu este ucis și nici pus în obezi și aruncat în ocnă!… Ci mustrat părintește și adus pe calea binelui!… Și fără greșeală și păcat nu este decât Dumnezeu din cer!… Trebuiește căutat mijlocul de a nu-l asupri peste măsură, știindu-se că tot jaful și fărădelegile n-au fost făptuite pentru folosul său sau din urâciunea cugetului!…

— Sunt mirat, prea sfințite Ilarion, că găsești îndreptățit jaful și omorul!… Și că ceri atât de zorit să fie iertat făptașul!… Eu cred că i se cuvine să fie spânzurat!…

Înfruntat, Ilarion tăcu: inima greșise, rostindu-se fățiș înaintea minții.

Cutezător ca totdeauna, Iordache Golescu nu se putu stăpâni:

— Socotesc că ar fi prea mare necinstea pentru cinul boieresc să fie osândit la spânzurătoare, Măria-ta!…

— Necinstea pornește de acolo, logofete Iordache, că boier fiind, a ieșit în tâlhărit, prădând aurul de huzmet și căruțele de poștă și conacele de prin sate… Nu putem drege ceea ce a socotit el că este pus rău și trebuiește dărâmat…

— Atunci rămâne la judecata și mila Măriei-Tale!…

Când boierii ieșiră din divan, Gligorașcu, care le păzea calea, nu întâlni decât mutre posomorite și acre, după care înțelese că pricina lui Iancu sta să se sfârșească a rău… Alergă din nou la domnița Ralu, căreia îi ceru să facă tot mijlocul pentru iertarea Ianculuі… Când domnița îi pomeni de gândul Sultanei de a-l lua de soț, Gligorașcu tresări luminat:

— După pravilele țării, oricare i-ar fi osânda se iartă prin această cununie, domniță!…

— Atunci, așa se va întâmpla!… În cumpăna judecății domnești va trage, deopotrivă de greu, rânduiala pravilei și dorința noastră!

ODIHNA JIANULUI

După ce vânturase toate potecile haiduciei, trecut la un lat de palmă aproape de șireang, Iancu se trase la conacul din Fălcoi, ducând viață gospodărească… Cei douăzeci și unu de cetași „s-au fost iertați” o dată cu el, revenind la bordeiele lor spre a robi, după vechiul tipic, unei pâini necăjite…

Cuminte și frumoasă, ca o domniță de basm, Sultana nu pregetă să pună rânduială în gospodăria sălbatică a Jianului, prefăcându-i văgăuna de adăpost în adevărat cuib de fericire omenească.

Obosit de atâta trai câinesc sau înmuiat de plăcerile vieții noi, Iancu rămânea mereu acasă, lăsându-și armele spânzurate în cui, iar caii să se însălbăticească prin geraiuri și zăvoaiele Oltețului… Când câte un cetaș îi făcea cu ochiul, arătându-i peria codrului care se deschidea în muguri, haiducul alunga ispita cu ocări greu de crezut:

— Vi-s gândurile tot a hoinăreală și fărădelegi, și ochii tot către tufe!… Apucați rostul casei și vedeți-vă de plug și de coasă și fiți ajutor muierilor la dărăcit lâna și la făcut țevi pentru năvădeală!… Că ăți fi îmbătrânit și voi, ca mârtacii bordeielor, și nu vă mai țin oasele la fărâmătură de drum ca neoamenii!…

Viața la conacul din Fălcoi se scurgea liniștită și senină; luând obiceiul boierilor megieși, adunau oaspeți pentru petreceri sau plecau pe la neamuri și prieteni, ținând-o sfoară cu săptămânile, pretutindenea fiind așteptați și bine primiți… Haiducul viforos de altădată devenise soțul potolit și cuminte, retras înăuntrul bucuriilor casnice.

Frații și bătrânul paharnic Costache își împliniseră cu dobândă visul lor de a-l vedea pe neastâmpăratul Iancu așezat și la casa lui…

Neștiind cât îi putea ține cumințenia, oamenii stăpânirii nu cutezau să-l supere cu ceva, ocolindu-i pe departe satul și conacul…

În luna septembrie, anul 1818, Vodă Caragea, fugind din scaunul domniei, nu avea să-și mustre cugetul că, iertând păcatele lui Iancu, greșise cu judecata…

Dinspre munte, zvonul forfotei și al răzmiriței se simțea tot mai întețit.. Ascultându-l, Iancu băga căciula pe urechi, ca omul care nu mai credea în puterea de a răzbi rânduielile vremii… Se nărăvise la viață tihnită și nu se mai simțea îndemnat să se rupă din ea… Așa cel puțin îl arătau toate semnele văzute…

Numai când volbura răzmeriței lui Tudor scăpă de vale, nemaiputând sta locului, își adună din nou oamenii, așezându-se alături de ceilalți căpitani ai răzvrătitului… Își tocmi și simbriași, rotunjindu-și o ceată de peste o sută de oameni, cu care ieși în întâmpinarea lui Tudor, îmbucurându-l…

Crezându-i patimii și nevoii, Sultana rămase să îngrijească de

rosturile pământului ohabnic, așteptând să se sfârșească în bine și această răbufnire a nemulțumirii obștești.

În toată mișcarea slugerului Tudor, Iancu nu s-a ridicat cu nici un fel de ambiție, rămânând oștean credincios și ferit de măriri.

Felul în care își făcea drum oștile de panduri nu se potrivea sufletului de haiduc; șetrarul avea patima potecilor furișe, a nopților petrecute cu urechile ciulite, în pâlc mic și singuratic, a hărțuielilor cu poterile prin negurile codrilor… Pandurii se mișcau greoi și liniștit, trecând numai pe drumuri de poștă, poposind prin sate și târguri… Farmecul primejdiei la fiecare pas, în fiecare clipă, nu se putea întâlni aci… Voinicia și curajul se topeau în gloată, neputând să iasă din rând…

Visase o răzmiriță împotriva asupritorilor și nu vedea nimic împlinindu-se din acest vis… Negurile se lăsau dese peste viața țării, neputându-se desluși prin ele nimic îmbucurător…

Când capul cutezătorului căzu, Iancu se înapoie acasă, desfăcând cinstit simbriile oamenilor, reluându-și viața de liniște și trai gospodăresc…

Iar când se simțea încercat de bântuielile hoinărelii, încăleca murgul, răznind-o pe la Craiova, pe la Râmnicul Vâlcei și Târgul Jiului, odihnind pe unde-l apuca noaptea sau îl prididea oboseala… Împiedica picioarele calului, lăsându-l să pască în voie, iar el se dădea la umbra câte unui tufan, odihnind pe gustul și înțelesul lui… Văzându-l, drumeții nu cutezau să-i tulbure somnul, fiindu-le teamă să nu intre la vreun necaz de arțag din partea lui… Plosca de rachiu, care nu-i lipsea din oblânc, îi străjuia, golită, căpătâiul, iar pistoalele, pline până la gură, lămureau că șetrarul nu-și ieșise din năravi… De unde și cântecul lăutarilor:

Arde-te-ar focul de prun,
Că făcuși rachiul bun
Și-adormiși pe Iancu-n drum…

Cu vremea, apucăturile haiducului se domoliră.

La leatul 1830, Sultana născu o fată, botezată Marița, care muri curând; iar la 1835, pe Zinca, cea care avea să se mărite cu Nicolae, fiul pitarului Ștefan Dobruneanu, din Dobrunul Romanațului.

De-o margine a evangheliei lui Clement Ieramonahul, pe care o păstra sub căpătâi, Iancu însemnează faptul fericit al nașterii Zincăi:

„Prostu și eu păcătosul am câștigat porunca la leatul 1835 mai 26 care s-au botezat de soacră-mea Anița Gălășescu, puindu-se numele Zinca, iar eu muritorul spre știință am însemnat spre pomenire, că oricare va citi să zică Dumnezău să-l ierte p-ăl de-a scris”.

Io, Iancu Jianul

Iar în altă parte:

„La leatul 1835 mai 26 din voia lui Dumnezău am căpătat prunca Zinca botezată de soacră-mea Anița Gălășeasca, și spre știință când s-au născut și fiica noastră Marița, la leatul 1830 august 10”.

Iancu este frământat de gândul ridicării unei ctitorii bisericești… Nopțile, altădată petrecute pe drumurile haiduciei, în pocnete de pistoale și vijelia vremii, le scurtează cugetând cum și-ar putea izbândi acest vis… Fără vreun fel de îndemânare, desenează planul unei biserici, încadrând-o cu pomelnicul răposaților Jieni, pentru odihna cărora se îngrijora, Pârvan Ieromonahul, Matei, Ene, Costi, Ilina, Preda, Florea, Pârva, Constandina, Ana, Ene, Iancu, Nicolaie, Stana, Ioan…

Viața pe care o dusese își lăsase urme adânci, în pieptul și oasele șetrarului. Grija cu care-l păzea Sultana îi lungea zilele, atât cât omenește se putea.

Către anul 1842, puterile îi slăbiseră și zăcerea se părea c-o să-l dea gata… Oblojit și doftorit, rămânea în casă, nădăjduind să se poată ridica din nou pe picioare și s-o ia iar pe unde voinicise și făcuse să tremure codrii și fiarele.

De la Breasta, de peste Jii, se abătuse pe la conacul lui un nepot, pe nume Barbu, venind din București, unde fusese întărit în slujba de căpitan de poteră, având la mână și cuvenita carte domnească. Bucuros de a-și vedea rubedenia, Iancu încercă să facă o glumă:

— Trăii, bă nepoate, să văd și eu un pui de Jian, rânduit cap de poterași, ca să stârpească haiducia din țară!…

Îi făcu rost de hăitași pentru vânatul prin pădure, îl lăsă să-și fărâme oasele gonind prin toate coclaurile, spre care-l chemau îndemnurile sângelui clocotind… Și se bucura petrecându-l din ochi, descurcând în toată nedomolita-i viață tinerețea și bântuielile lui din trecut…

Căpitanul de poterași nu se mai sătura de umblet, răscolind cu chiuiturile și pocnetele de pistoale, umbrele încremenite ale haiduciei șetrarului.

Într-una din zile, având să plece la o pândă de sălbăticiuni, Barbu aruncă o vorbă de glumă:

— Te-ai doftorit și te-ai oblojit mai rău ca pruncii de țâță, boier Iancule!… Și, după câte se văd, are să te pună jupâneasa în troacă, să te legene ca să adormi!…

Zgândărit, Iancu ieși din așternut și se îmbrăcă, neținând seama junghiului dintre coaste și vremii care se lăsase rece. Își luă pușca și pistoalele din cui, împreunându-se hăitașilor care așteptau la scară…

— Acum o să vedem, nepoate, cât te țin puterile și curajul!…

O luară spre pădure, până într-un loc unde așezase de cu vreme momeala unui hoit de cal… Hăitașii începură să urle ca lupii prin cioburi de oale de lut, adunând mulțime de dihănii zburlite și cu colții rânjiți… Iancu se dovedi îndemânatic fără pereche, nescăpând fără folos nici unul din plumbi.

Noaptea, prinzându-i în pădure, se adunară în jurul focului spre a odihni, urmând ca spre ziuă să se înapoieze acasă… Ca la orice popas vânătoresc, poveștile începură să se deșire vioaie, pline de duh… Iancu, mai vesel ca oricând, îi reteză pe toți, vorba lui fiind ascultată ca spusa scripturii… Cei mai tineri, în frunte cu nepotul Barbu, tocmai se grozăveau cu voiniciile lor, când o dihanie amețită de glonț năvăli turbată peste focul vânătorilor, băgându-i în toate spaimele… Văzându-i cum își pierd cumpătul și amenință să sloboadă pistoalele chiorâș, Iancu răcni să stea liniștiți, spre a nu se omorî între ei și intra în vorba și rușinea lumii… Trase junghiul de la brâu și, luându-se în piept cu namila de lup, i-l înfipse în inimă, răpunându-l… Când se dezmeticiră, lăsară nasurile în jos, domolind-o cu laudele și voinicia, pricepând că spuma tinereții nu poate sta alături de osul și vâna ălor încercați și petrecuți în viață!…

A doua zi, însă, boala lui Iancu se înteți; simțind că i se apropie sfârșitul, se răsuci în cerga mițoasă, scrâșnind din dinți:

— Mi-a fost rânduit să mi se tragă moartea tot de la bântuielile prin codru, și să mă duc pe lumea ailaltă tot în pocnete de pistoale!…

În anul 1842, decembrie 14, își dădu duhul, *„anii vieții lui fiind 55”*.

Fu adus în Caracal și îngropat sub picătura streașinii bisericii Maica Domnului, ca să-i plângă în vreme de ploaie trupul lui fărâmat pe drumuri prea puțin înțelese de oameni, și sufletul în care cuprinsese, ca nimeni altul, dragostea de neam și de pământul țării românești…